

Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών,
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων,
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
ΔΔΠΜΣ :«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και
Αυτοδιοίκηση ».

Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία :

«Η συμβολή των μεταναστών στην Ελληνική οικονομική και κοινωνική ζωή. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο οξύ αυτό κοινωνικό φαινόμενο».

του

ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΚΡΙΒΟΥ

Επιβλέπων καθηγητής : ΔΡ. Ε.ΤΟΠΑΛΟΓΛΟΥ.

Κόρινθος - Δεκέμβριος 2018.

University of Peloponnese

Faculty of Social and Political Sciences

Department of Political Studies and International Relations

Master Program in

DDPMS «Local and Regional Development and Self-Government »

Postgraduate dissertation

« The contribution of migrants in Greek economic and social life. The role of Local Government in this major social issue ».

by

DIMITRIS AKRIVOS

Supervisor Professor: DR. E.TOPALOGLOU.

Corinth , December 2018.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ελευθέριο Τοπάλογλου για τις χρήσιμες παρατηρήσεις του, τις επιστημονικές συμβουλές, τη συνεργασία και την καθοδήγησή του, συμβάλλοντας καθοριστικά στην επιτυχή περάτωση της εργασίας αυτής.

Οφείλω επίσης να εκφράσω την απέραντη ευγνωμοσύνη στην οικογένειά μου και συγκεκριμένα στους γονείς μου και τον αδερφό μου, που με παρότρυναν και με στήριζαν όλα αυτά τα χρόνια τόσο της ζωής μου όσο και των σπουδών μου.

Τέλος, θέλω θερμά να ευχαριστήσω το φίλο μου Χρήστο, για την ψυχολογική του στήριξη και παρουσία όλο αυτό το δύσκολο διάστημα της συγγραφής.

Περίληψη

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και δημογραφικό φαινόμενο, το οποίο έχει λάβει παγκόσμιες διαστάσεις.

Τα αίτια της αναζητούνται στις διευρυνόμενες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, τις πολεμικές συγκρούσεις καθώς και στις περιβαλλοντικές καταστροφές οι οποίες αναγκάζουν τους ανθρώπους και τις ομάδες που πλήττονται να εγκαταλείψουν τη χώρα προέλευσής τους, και να εγκατασταθούν σε μια άλλη χώρα.

Στην Ελλάδα παρουσιάστηκαν έντονες μεταναστευτικές ροές από τη δεκαετία του 1990, και κλιμακώνονται τα τελευταία χρόνια με τους πρόσφυγες να αποτελούν την κυρίαρχη ομάδα. Παράλληλα την αντίστροφη διαδρομή ακολουθεί μεγάλος αριθμός νέων κατά βάση μορφωμένων Ελλήνων στο εξωτερικό προς αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών εργασίας.

Η συμβολή των μεταναστών στα οικονομικά μεγέθη της χώρας υποδοχής παγκοσμίως, αλλά και ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερος σημαντική. Οι μετανάστες απασχολούνται κυρίως σε θέσεις εργασίας που δεν έχουν ιδιαίτερη ζήτηση από τους γηγενείς εργαζόμενους, ενώ συγκριτικά, αμείβονται με χαμηλότερους μισθούς. Εξάλλου, η επίδρασή της στα δημόσια οικονομικά είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί μάλλον ουδέτερη, καθώς η όποια συνεισφορά τους εξισορροπείται με τις όποιες παροχές τους προσφέρονται από την ελληνική πολιτεία.

Τέλος επιχειρείται να σκιαγραφηθεί ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο μεταναστευτικό ζήτημα και η δυνατότητα ενεργού συμμετοχής της στη διαδικασία της κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική πραγματικότητα.

Abstract

Migration is a complex, social, political, economic and demographic phenomenon that has acquired a global dimension.

The causes of migration can be found in widening socioeconomic inequalities, war conflicts, as well as environmental destructions, which force affected people and groups to leave their country of origin and settle in a new one.

Greece has received significant migration flows since the 1990's. These flows have escalated in recent years with refugee's being the main group. At the same time, many young, mostly educated Greeks are moving abroad, seeking better job opportunities.

The current thesis attempts to indicate the contribution of migrants to country's social and economic life and to examine whether their integration into the Greek society has been successful or not.

The contribution of migrants in economic indicators of host country worldwide, but especially in the case of Greece, can be characterized as quite important. Migrants are mainly employed in jobs that do not have a particular demand from native workers, while they are comparatively paid with lower wages. In addition, their impact on public finances may be rather neutral as any contribution is offset by whatever benefits the Greek state offers.

Finally, this thesis attempts to outline the role of Local Government in the migration issue and its possible active involvement in migrants' social and economic integration in Greek reality.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	14
“ Το φαινόμενο της μετανάστευσης.”	14
1.1 Ο Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου.	14
1.2 Οι παράγοντες που ωθούν στη μετανάστευση.....	15
1.3 Τα αίτια της μετανάστευσης μέσα από τη θεώρηση της οικονομικής ανάλυσης	16
1.4 Οι διακρίσεις των μεταναστευτικών κινήσεων.....	20
1.4.1 Νόμιμη και παράνομη μετανάστευση.....	21
1.5 Οι συνέπειες της μετανάστευσης.	22
1.5.1 Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης.....	24
1.6 Η Μετανάστευση ως πολυσήμαντο και πολυδιάστατο φαινόμενο ...	26
1.7 Η μετανάστευση στην Ευρώπη.....	29
1.7.1 Οι κατηγορίες μεταναστών στην Ευρώπη.	31
1.7.2 Η Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	33
“ Η μετανάστευση στην Ελλάδα ”	33
2.1 Η μετανάστευση από την Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.	34
2.2 Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών.....	35
2.3 Νομοθετικό Πλαίσιο Μετανάστευσης	37

2.4 Μετασχηματισμοί από το 1990 περίπου έως την έναρξη της οικονομικής κρίσης.....	40
2.5 Η τελευταία Απογραφή του 2011.	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	47
“ Η σύγχρονη μορφή της μετανάστευσης – Οικονομική Κρίση και μετανάστευση. ”.....	47
3.1 Μετασχηματισμοί στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης.....	47
3.2 Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην αγορά εργασίας των μεταναστών.	49
3.3 Η περίπτωση του ελληνικού braindrain.....	52
3.4. Η τρέχουσα κατάσταση για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	56
“ Οι μετανάστες και η συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή. ”	56
4.1. Ο πληθυσμός των μεταναστών ως ποσοστό του συνόλου του πληθυσμού	56
4.2. Οι μετανάστες στην αγορά εργασίας	62
4.3. Η συμμετοχή των μεταναστών στα δημόσια οικονομικά	68
4.4 Μακροοικονομική αποτίμηση της μετανάστευσης.	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	80
“ Μετανάστευση και Τοπική Αυτοδιοίκηση. ”	80
5.1 Η πορεία εξέλιξης της διαδικασίας εξυπηρέτησης των μεταναστών.	80
5.2 Τοπική Αυτοδιοίκηση και πολιτικές ένταξης.	81
5.3 Προβλήματα από τη συναλλαγή των μεταναστών με τη Δημόσια Διοίκηση.	82

5.3.1 Λειτουργικά προβλήματα και αδυναμίες της διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής και νομιμοποίησης.	84
5.3.2 Προτάσεις βελτίωσης του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έναντι των μεταναστών.	85
5.4 Υπηρεσίες μιας στάσης (OneStopShop).	87
5.5 Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών (Σ.Ε.Μ.).	87
5.5.1 Περιγραφή των Σ.Ε.Μ.	87
5.5.2 Στόχοι των Σ.Ε.Μ.	88
5.5.3 Διαδικασία Συγκρότησης των Σ.Ε.Μ.	89
5.5.4 Λειτουργία των Σ.Ε.Μ.	90
5.6 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής πραγματικότητας.	91
5.7 Αποτίμηση της Μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας.	93
Συμπεράσματα.	97
Βιβλιογραφία.	100

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Η ενασχόληση των επιστημών με την μετανάστευση 27 - 28,

Πίνακας 2. Πληθυσμός αλλοδαπών στην Ελλάδα, το 1981, το 1991 και το 2001 σε ποσοστά % 41-41

Πίνακας 3. Η σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα, κατά την απογραφή του 2011. 46,

Πίνακας 4. Καθαρή δημοσιονομική συνεισφορά (κόστος) των μεταναστών του ΟΟΣΑ, ανάλογα με τις κοινωνικές δαπάνες που συνυπολογίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ 70,

Πίνακας 5. Καθαρή δημοσιονομική επίπτωση των μεταναστών ως ποσοστό του ΑΕΠ, την περίοδο 2007- 2009 71,

Πίνακας 6. Τα αποτελέσματα της μετά- ανάλυσης του Μητράκου (2013). 76 - 77.

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. Οι γηγενείς και οι ξένοι μόνιμοι κάτοικοι στην Ελλάδα, ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, στην απογραφή του 2011. Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2013. 45,

Διάγραμμα 2. Πραγματικό ποσοστό μεταναστών και ποσοστό σύμφωνα με τις πεποιθήσεις των κατοίκων. Πηγή: Alesinaetal. (2013). 57,

Διάγραμμα 3. Ο πληθυσμός των γηγενών και των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28, το 2014. Πηγή: Eurostat, 2015. 58,

Διάγραμμα 4. Ο πληθυσμός των γηγενών και των μεταναστών στην Ελλάδα, το 2014. Πηγή Eurostat, 2015. 59,

Διάγραμμα 5. Η εξέλιξη του πληθυσμού των μεταναστών ως ποσοστό του πληθυσμού των Ελλήνων την περίοδο 2009- 2016. Πηγή: Eurostat, 2015. 60,

Διάγραμμα 6. Ηλικιακή κατανομή ελλήνων και μεταναστών το 2014. Πηγή: Eurostat, 2015. 61,

Διάγραμμα 7. Έλληνες και μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα το 2014. Πηγή: Eurostat, 2015. 62,

Διάγραμμα 8. Ποσοστό απασχόλησης (25-54 ετών) γηγενών και κατηγοριών μεταναστών στην Ελλάδα το 2014. Πηγή: Eurostat, 2015. 63,

Διάγραμμα 9. Οι μεταβολές των μεταναστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εργατικό δυναμικό των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την περίοδο 2000- 2010. Πηγή: OECD, 2014. 64,

Διάγραμμα 10. Η απασχόληση των μεταναστών στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας το 2008. Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014). 65,

Διάγραμμα 11. Οι αμοιβές των μεταναστών και των Ελλήνων το 2008. Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014). 66,

Διάγραμμα 12. Η απασχόληση των μεταναστών στους τομείς της ελληνικής οικονομίας το 2013. Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014). 67,

Διάγραμμα 13. Οι αμοιβές των μεταναστών και των Ελλήνων το 2013. Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014). 68,

Διάγραμμα 14. Καθαρή δημοσιονομική συνεισφορά (κόστος) των μεταναστών του ΟΟΣΑ, ανάλογα με τις κοινωνικές δαπάνες που συνυπολογίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Πηγή: ΟΟΣΑ, 2014. 69,

Διάγραμμα 15. Εκτιμήσεις για το ισοζύγιο Εισφορών- Δαπανών των γηγενών και των μεταναστών του. Πηγή: Eurostat, 2015. 72,

Διάγραμμα 16. Δημοσιονομική επίπτωση της μετανάστευσης εάν οι μετανάστες είχαν το ίδιο ποσοστό απασχόλησης των γηγενών, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Μέσος όρος 2007-2009. Πηγή: OECD, 2013. 73,

Διάγραμμα 17. Η δημοσιονομική επίπτωση της μετανάστευσης με και δίχως τον συνυπολογισμό των δαπανών για τις συντάξεις, ως ποσοστό του ΑΕΠ, για τα έτη 2007- 2009. Πηγή: OECD, 2013. 74,

Διάγραμμα 18. Έλληνες και μετανάστες ωφελούμενοι κοινωνικών παροχών ως ποσοστό του συνόλου των νοικοκυριών, την περίοδο 2011- 2012. 75.

Εισαγωγή

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κατεξοχήν κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και δημογραφικό φαινόμενο του οποίου η αντιμετώπιση από την ελληνική πολιτεία και κοινωνία χρίζουν ιδιαίτερης μελέτης και προβληματισμού. Από τις ελάχιστες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στη χώρα μας προκύπτει ότι οι μετανάστες αυξάνουν την οικονομική ευημερία καταλαμβάνοντας θέσεις εργασίας οι οποίες δεν είναι επιθυμητές από τους Έλληνες και ενισχύουν παράλληλα το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας μας.

Σκοπός της διπλωματικής αυτής εργασίας, είναι η διερεύνηση της συμβολής των μεταναστών στη βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας, καθώς και τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές επιπτώσεις της μετανάστευσης για την Ελλάδα. Επιπλέον στόχος της εργασίας είναι να σκιαγραφήσει το προφίλ των μεταναστών που ζουν και δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα καθώς και η εξέταση της επίδρασή της εργασίας των μεταναστών στις θέσεις εργασίας, στους μισθούς και στα δημόσια οικονομικά.

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα επικεντρώνεται στην αποτίμηση του ρόλου της μετανάστευσης στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, στην αξιολόγηση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο μεταναστευτικό και τη συμβολή της στην ενσωμάτωση των μεταναστών στην ελληνική πραγματικότητα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μια αναλυτική παρουσίαση της μετανάστευσης ως γενικό φαινόμενο, ενώ εκτίθενται οι αιτίες και οι επιπτώσεις της. Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, και αναφέρονται στοιχεία για την εξέλιξη του φαινομένου. Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στη σύγχρονη μορφή της μετανάστευσης. Στο τέταρτο κεφάλαιο το οποίο αποτελεί και το ερευνητικό τμήμα της εργασίας, παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία που απαντούν στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο μεταναστευτικό. Η εργασία κλείνει με την εξαγωγή των σημαντικότερων συμπερασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

“Το φαινόμενο της μετανάστευσης.”

1.1 Ο Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα από τα διαχρονικότερα και σοβαρότερα κοινωνικά φαινόμενα που αντιμετωπίζει το σύνολο σχεδόν των χωρών, οι οποίες κατατάσσονται είτε ως χώρες αποστολής ή ως χώρες υποδοχής μεταναστών. Η μετανάστευση ανέκαθεν ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με την ανθρώπινη ανάγκη για επιβίωση, όσο και με την κοινωνική εξέλιξη, και σαν όρος αφορά την προσωρινή ή μόνιμη μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου γενικότερα.

Ως διαρκής ροή πληθυσμών, η μετανάστευση αποτελεί τη μία από τις τρεις κύριες δημογραφικές διαδικασίες, με δεύτερη τη γεννητικότητα και τρίτη τη θνησιμότητα. Παρ' όλα αυτά, διαχωρίζεται από τις άλλες δύο στο γεγονός ότι, οι άλλες αφορούν στη φυσική ανανέωση και φθορά του πληθυσμού, ενώ η μετανάστευση σχετίζεται με την τεχνητή ανανέωση και φθορά του πληθυσμού (Μουσούρου, 1991)

Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο ‘ σύγχρονη μετανάστευση ’ αναφερόμαστε στην αλλαγή εκείνη του τόπου εγκατάσταση ατόμων ή κοινωνικών ομάδων που συντελείται στα πλαίσια της σύγχρονης βιομηχανικής εποχής. Τη σύγχρονη μετανάστευση χρονικά τη συναντάμε με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την έναρξη της Βιομηχανικής Επανάστασης, γεγονός που τη διαχωρίζει από την παραδοσιακή μετανάστευση. Η τελευταία αφορά κυρίως στην υπερπόντια μετανάστευση του τέλους του 19^{ου} αιώνα και των αρχών του 20^{ου}, ενώ η σύγχρονη αντικατοπτρίζει τη μεταφορά πληθυσμών έχοντας ως κύριο προορισμό τους την Ευρωπαϊκή Ήπειρο.

Κατά τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), ως μετανάστης ορίζεται το άτομο που διαβιεί τουλάχιστον έξι μήνες εκτός του κύριου τόπου κατοικίας του. Όταν ο τόπος αυτός είναι εντός των γεωγραφικών ορίων της χώρας του, ονομάζεται εσωτερικός μετανάστης, ενώ όταν αντίθετα μετακινείται εκτός των

συνόρων της χώρας του καλείται ως εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης. Οι μετανάστες είναι κατά βάση άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα τους με οικεία βούληση στοχεύοντας να εγκατασταθούν σε μια άλλη χώρα για προσωπικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, οικογενειακούς ή περιβαλλοντικούς λόγους.

Η σημαντικότερη αιτία της μετανάστευσης είναι η οικονομική, με βάση αυτό προκύπτει ο όρος “νεωτερική μετανάστευση.” Σαν νεωτερική μετανάστευση κατά συνέπεια καλούμε τη σύγχρονη μετανάστευση η οποία δεν έχει αίτια πολιτικά (π.χ. ανταλλαγή πληθυσμών και προσφυγικά ρεύματα) αλλά κατά βάση οικονομικά αίτια.

Κάνοντας χρήση του εννοιολογικού προσδιορισμού της νεωτερικής μετανάστευσης, με ευκολία επιτυγχάνεται ο διαχωρισμός του οικονομικού μετανάστη από τον πολιτικό πρόσφυγα. Επομένως, ως “οικονομικός μετανάστης” ορίζεται το άτομο εκείνο που φεύγει εκούσια από τη χώρα του προκειμένου να εγκατασταθεί μόνιμα ή προσωρινά σε κάποια άλλη χώρα, που βρίσκεται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση, με βασική επιδίωξη την αναζήτηση εργασίας. Από την άλλη “πολιτικός πρόσφυγας” καλείται εκείνος που ακούσια εγκαταλείπει τη χώρα του, εξαιτίας των πολιτικών του πεποιθήσεων, διώξεων και παραβιάσεων των ανθρωπίνων του δικαιωμάτων, προς αναζήτηση ασύλου σε μια χώρα περισσότερο δημοκρατική και φιλελεύθερη.

1.2 Οι παράγοντες που ωθούν στη μετανάστευση

Οι αιτίες που προκαλούν τη μετανάστευση διακρίνονται σε φυσικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και ψυχολογικές.

Τα φυσικά αίτια αφορούν στις κλιματικές αλλαγές που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια, όπως ξηρασία, πλημμύρες, λιώσιμο των πάγων, άνοδος της στάθμης της θάλασσας και σεισμοί που δυσχεραίνουν την επιβίωση σε μια περιοχή.

Οι φυλετικές, θρησκευτικές, εθνοτικές, πολιτικές ή άλλες διώξεις, καθώς και η δυσμενής μεταχείριση που παρατηρείται από κάποια καθεστώτα εις βάρος μεμονωμένων ατόμων ή κοινωνικών ομάδων αντικατοπτρίζουν τις πολιτικές αιτίες του φαινομένου.

Οι ψυχολογικές αιτίες της μετανάστευσης έχουν σχέση με τον τυχοδιωκτισμό, τη φιλοαποδημία ή αφορούν σε ρεύμα μιας δεδομένης χρονικής περιόδου σχετικά με τη μετανάστευση καθώς και επιρροή από συγγενείς, φίλους και ομοεθνείς που έχουν ήδη μεταναστεύσει. Καταλυτική επιρροή ασκούν οι υψηλές προσδοκίες του τόπου προορισμού, οι οποίες είναι συνήθως εξωπραγματικές εξαιτίας της παραπληροφόρησης.

Οι οικονομικοί παράγοντες που ευνοούν τη μετανάστευση σχετίζονται με την απουσία δυνατοτήτων απασχόλησης και ευκαιριών εξέλιξης, το χαμηλό εισόδημα σε αντιδιαστολή με τον υπερβολικά μεγάλο χρόνο εργασίας και η αναγκαστική μετακίνηση, ως αναπόφευκτη επιλογή για την άσκηση μιας συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας.

Καταλήγοντας, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η απόφαση ενός συνετά σκεπτόμενου ατόμου να μεταναστεύσει στηρίζεται κατά βάση στο κατά πόσο έχει τη δυνατότητα να εργαστεί στη χώρα του, τις ευκαιρίες που θα συναντήσει στην νέα χώρα, τις μισθολογικές ανισότητες μεταξύ της χώρας του και της χώρας υποδοχής, στον κίνδυνο απέλασης όταν εισέρχεται παράνομα στην χώρα, στο ψυχολογικό και οικονομικό κόστος που συνεπάγεται η μετανάστευση του στη χώρα υποδοχής και τέλος η σπουδαιότητα των εισοδημάτων που προσδοκά να κερδίσει στη χώρα που μεταναστεύει σε σχέση με το επίπεδο διαβίωσης στη χώρα του (Γεώργιας, 2009)

1.3 Τα αίτια της μετανάστευσης μέσα από τη θεώρηση της οικονομικής ανάλυσης.

Στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά στα αίτια της μετανάστευσης, κυρίως μέσα από την οπτική της οικονομικής ανάλυσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διεθνής βιβλιογραφία προσεγγίζει τα ζητήματα αυτά κυρίως μέσα από την μελέτη των ανισοροπιών που προκύπτουν εξαιτίας του φαινομένου, από όπου προκύπτει ο σημαντικός ρόλος των δημογραφικών παραγόντων και των παραγόντων που σχετίζονται με το ανθρώπινο κεφάλαιο. Λόγω της πολύπλευρης φύσης του φαινομένου της μετανάστευσης, ο αριθμός των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις που σχετίζονται με αυτό είναι τεράστιος και ως εκ τούτου, απαιτείται μεγάλος όγκος δεδομένων προκειμένου να είναι δυνατόν να

εξαχθούν αξιόπιστα συμπεράσματα. Παρά το γεγονός ότι παραδοσιακά, στην οικονομική θεωρία κατά κανόνα ακολουθείται η μέθοδος της προσέγγισης σε μικρό- επίπεδο, αποτελεί αναντίρρητο γεγονός ότι οι δημοσιεύσεις που αφορούν στη μετανάστευση στηρίχτηκαν κυρίως σε συγκεντρωτικά δεδομένα σε επίπεδο περιφερειών και χωρών, κυρίως λόγω της ευρείας διαθεσιμότητάς τους.

Δεν προκαλεί έκπληξη η ομοφωνία που συναντάται σε διάφορους επιστημονικούς κλάδους που ασχολούνται με την μετανάστευση, ότι η πιθανότητα μετανάστευσης μειώνεται με την ηλικία και αυξάνεται με το εκπαιδευτικό επίπεδο (Greenwood, 1997). Η αρνητική επίδραση της ηλικίας εξηγείται από τους οικονομολόγους ως το γεγονός ότι αποτελεί το συντομότερο χρονικό διάστημα για επενδύσεις για την βελτίωση του ατόμου (Borjas, 2004). Η θετική επίδραση του εκπαιδευτικού επιπέδου στην μετανάστευση συνδέεται με την καλύτερη ικανότητα συλλογής και αξιολόγησης πληροφοριών σχετικά με τους πιθανούς προορισμούς από τα πιο μορφωμένα άτομα, γεγονός που επιφέρει υψηλότερες αποδόσεις (Greenwood, 1997). Ο Borjas (2004) σημείωσε επίσης ότι η εκπαίδευση διευρύνει τα σύνορα της αγοράς εργασίας, π.χ. οι καθηγητές κολλεγίων έχουν σχεδόν πλήρως μεταβιβάσιμες δεξιότητες σε μια εθνική ή ακόμη και μια διεθνή αγορά εργασίας.

Άλλα προσωπικά δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η οικογενειακή κατάσταση, το μέγεθος της οικογένειας, ο αριθμός και η ηλικία των παιδιών, αντικατοπτρίζουν το κόστος της μετανάστευσης και, κατά συνέπεια, θα πρέπει να χρησιμεύσουν ως εμπόδια σε αυτήν. Μια απόφαση οικογενειακής μετανάστευσης είναι μια συνδυασμένη στρατηγική με αποτελέσματα πολύ διαφορετικά από εκείνα που προκύπτουν από απλούστερες ατομικές αποφάσεις. Η ανάλυση γίνεται πιο σύνθετη λόγω της παρουσίας μετακινούμενων μεταναστών που μπορεί να είναι άνεργοι ή όχι μετά τη μετανάστευση ή να χάσουν κάποιο μέρος του εισοδήματός τους και ως εκ τούτου να βρεθούν σε χειρότερη κατάσταση οι ίδιοι, αλλά ολόκληρη η οικογένεια τους να βρίσκεται σε καλύτερη κατάσταση (Mincer, 1978).

Τόσο ο Greenwood (1997), όσο και ο Lucas (1997) υπογραμμίζουν τη σημασία του εισοδήματος και της απασχόλησης στην απόφαση μετανάστευσης. Το πρώτο θεωρητικό μοντέλο της οικονομικά ορθολογικής μετανάστευσης, το μοντέλο Sjaastad (1962), αργότερα επεκτάθηκε από τον Todaro (1969), ο οποίος μοντελοποίησε τη μετανάστευση από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις και αντικατέστησε το εισόδημα του Sjaastad που κερδίζεται στις πόλεις, αλλά όχι στις αγροτικές περιοχές, με την προσδοκώμενη αξία του εισοδήματος αυτού. Η εξίσωση προσδιορισμού της μετανάστευσης, εξάλλου, όπως αυτή ορίστηκε από

τον Lucas (1997) θεωρεί ως κυρίαρχες αιτίες αυτής το ύψος του μισθού στην χώρα προέλευσης και την χώρα προσδιορισμού, μαζί με την απόσταση ανάμεσα στις δυο αυτές περιοχές.

Αυτό το μοντέλο έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως σε πολλές χώρες. Θα πρέπει, στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, ο πιο ισχυρός προσδιοριστικός παράγοντας φαίνεται να είναι η διαφορά στους μισθούς των χωρών προέλευσης και υποδοχής. Εξάλλου, σύμφωνα με τους Andrienko&Guriev (2004), έχει παρατηρηθεί μια αρνητική επίδραση της απόστασης ανάμεσα στις δυο χώρες, στις μεταναστευτικές ροές (Andrienko&Guriev, 2004). Το πόσο έντονη είναι αυτή η αντίστροφη σχέση εξαρτάται από την υπό - ομάδα του πληθυσμού, τον τύπο της μετανάστευσης, την χρονική περίοδο, τη γεωγραφική περιοχή και άλλες επεξηγηματικές μεταβλητές (Greenwood, 1997).

Η προτεινόμενη ερμηνεία των αρνητικών επιπτώσεων αυτών των παραγόντων προκύπτει από τη σχέση μεταξύ πληροφόρησης και ψυχικής φθοράς των ατόμων και της φυσικής απόστασης μεταξύ των τοποθεσιών. Το ψυχικό κόστος της μετακίνησης εξαρτάται θετικά εξάλλου, από την απόσταση μέχρι τον προορισμό, εφόσον μπορεί να αντισταθμιστεί από τα συχνότερα ταξίδια πίσω στην πατρίδα (Schwartz, 1973). Από την άλλη πλευρά, η διαθεσιμότητα των πληροφοριών μειώνεται με την απόσταση, και το κόστος της αναζήτησης πληροφοριών αυξάνεται (Greenwood, 1997).

Εξάλλου, ένα κοινό εύρημα των μοντέλων που αναλύουν τους παράγοντες της μετανάστευσης είναι το γεγονός ότι τα εισοδήματα και οι ευκαιρίες απασχόλησης στις περιοχές υποδοχής παίζουν σημαντικό ρόλο σε αντίθεση με τα ίδια χαρακτηριστικά της χώρας προέλευσης (Shaw, 1985). Επιπρόσθετα, άλλοι παράγοντες που φαίνεται να παίζουν καθοριστικό ρόλο είναι το πραγματικό εισόδημα, η ανεργία, η φτώχεια, η εκπαίδευση, το κλίμα, η γεωγραφία, η δημογραφική και εθνοτική δομή, ο βαθμός αστικοποίησης, οι κοινωνικές συγκρούσεις και οι παροχές δημόσιων αγαθών. Ωστόσο, ένα σημαντικό εύρημα των Andrienko&Guriev (2004) σχετίζεται με ότι οι περιορισμοί της ρευστότητας στην χώρα προέλευσης είναι δυνατόν να παρεμποδίσουν τις ροές της μετανάστευσης και ως εκ τούτου ο πληθυσμός των φτωχότερων περιφερειών μιας χώρας ενδέχεται να βρεθεί σε «παγίδα φτώχειας», καθώς δεν θα είναι σε θέση να χρηματοδοτήσει το κόστος της μετακίνησης του.

Ωστόσο, θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα και στα προσωπικά δεδομένα των ατόμων που αποφασίζουν να μεταναστεύσουν. Η προσωπική ανεργία είναι ένα

χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα, καθώς έχει αποδειχτεί ότι αποτελεί έναν από τους κύριους λόγους μετανάστευσης. Μια ανασκόπηση αρκετών μελετών στις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Κάτω Χώρες έδειξε ότι η προσωπική ανεργία αυξάνει την πιθανότητα μετανάστευσης σε σχεδόν όλες τις μελέτες αυτές (Herzogenetal., 1993). Εξάλλου και η μελέτη των Eliassonetal. (2003) έδειξε ότι για τα άτομα που δεν συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό, η πιθανότητα μετανάστευσης είναι σημαντικά υψηλότερη από ό, τι για τους απασχολούμενους.

Οι μελέτες σε μικρό-επίπεδο που προσπαθούν να συνδέσουν την μετανάστευση των ατόμων με το ύψος του εισοδήματός τους είναι εξαιρετικά σπάνιες, κυρίως εξαιτίας της μεγάλης δυσκολίας προσδιορισμού από τους μελετητές του ύψους του ατομικού εισοδήματος των ανθρώπων. Ωστόσο, η έρευνα που έχει γίνει, έχει δείξει ότι η διαφορά εισοδήματος είναι σημαντική στην εξήγηση των αποφάσεων που σχετίζονται με την μετανάστευση. Η DaVanzo (1978) χρησιμοποίησε στοιχεία για 1.609 ζευγάρια από την Βάση Δεδομένων “PanelStudy of Income Dynamics” (PSID) και έδειξε ότι για τις οικογένειες με εργαζόμενο σύζυγο που ψάχνει για άλλη εργασία (αλλά δεν είναι άνεργος) η τάση μετανάστευσης μεταξύ 1971 και 1972 εξαρτιόνταν θετικά από τις πιθανές αποδόσεις των μισθών. Ωστόσο και η έρευνα αυτή δεν έδωσε τελικά σαφή αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση του ατομικού εισοδήματος, καθώς αυτό φαίνεται να παράγει διαφορετικά αποτελέσματα στην περίπτωση που αναφέρεται σε ένα μεμονωμένο άτομο και σε ένα άτομο που έχει την δική του οικογένεια.

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης δεν περιλαμβάνει την μελέτη μιας σειράς από παραμέτρους που αποτελούν αντικείμενο μελέτης μιας πιο κοινωνικά προσδιορισμένης αντίληψης για την μετανάστευση (Stark, 1991). Το πιο σοβαρό έλλειμμα στις προσεγγίσεις που αναφέρθηκαν, είναι το ότι υπάρχουν πάρα πολλές μη μετρήσιμες μεταβλητές, συμπεριλαμβανομένων των κινήτρων και των ικανοτήτων των ατόμων. Οι οικονομολόγοι απλώς μοντελοποιούν τη μετανάστευση ως μεγιστοποίηση της χρησιμότητας του χρόνου ζωής των ατόμων. Σε πολλές περιπτώσεις, ο δυνητικός μετανάστης δεν γνωρίζει ούτε τον ακριβή μισθό και το κόστος ζωής, ούτε τη σταθερότητα μιας υποθετικής εργασίας. Ακόμα κι αν κάποιος είναι δυνατόν να γνωρίζει όλα αυτά που οι οικονομολόγοι υποθέτουν στα μοντέλα τους, δεν φαίνεται δυνατόν κάποιος να έχει σαφή κατανόηση όλων των πιθανών σεναρίων του κόστους που συνδέεται με τη μετανάστευση. Τις αδυναμίες αυτές οι οικονομολόγοι στις περισσότερες περιπτώσεις τις τοποθετούν μέσα στην εννοιολογική σφαίρα της «αβεβαιότητας»,

η οποία ως βασική παράμετρος της ζωής αυτής καθαυτής, αποτελεί μια κατάσταση αναπόφευκτη.

1.4 Οι διακρίσεις των μεταναστευτικών κινήσεων.

Ανάλογα με το εκάστοτε επικαλούμενο κριτήριο μπορούμε να διακρίνουμε διάφορους τύπους μετανάστευσης.

Η μετανάστευση διακρίνεται σε εσωτερική και διεθνή, αν ως κριτήριό μας επικαλεστούμε τα εθνικά σύνορα μιας χώρας ή όχι. Η εσωτερική μετανάστευση αναφέρεται στην κίνηση πολιτών και ομάδων εντός των γεωγραφικών ορίων του ίδιου κράτους, ενώ αντίθετα η διεθνής μετανάστευση αφορά στη μετακίνηση από το ένα κράτος στο άλλο. Το μεταναστευτικό ρεύμα στην περίπτωση της διεθνούς μετανάστευσης καλείται αποδημία, ενώ στην εσωτερική μετανάστευση ονομάζεται εκδημία.

Με βάση τη διάρκεια ως κυρίαρχο γνώρισμα, μπορούμε να διακρίνουμε τη μετανάστευση σε προσωρινή και σε μόνιμη. Κύρια μορφή προσωρινής μετανάστευσης είναι η παρεπιδημία, που αφορά στην προσωρινή παραμονή σε ένα μέρος για λόγους επαγγελματικούς ή βιοτικών. Αν η μετανάστευση μεταβάλει τον τρόπο ζωής των ατόμων ονομάζεται καινοτόμος, χαρακτηριστικό παράδειγμα η μετατροπή των αγροτών σε βιομηχανικούς εργάτες, και συντηρητική, όταν ο τρόπος ζωής παραμένει ο ίδιος και συγκεκριμένα αναφερόμαστε στη μετακίνηση των νομαδικών πληθυσμών κατά βάση κτηνοτροφικών.

Όταν η εξάρτηση από τη φύση είναι ο βασικός παράγοντας της απόφασης φυγής, τότε κάνουμε λόγο για αρχαϊκή, εξαιτίας της προσωρινής ή μόνιμης εξάντλησης των φυσικών πηγών και σύγχρονη που οφείλεται σε οικονομικούς λόγους.

Αν ο βαθμός και το είδος εξάρτησης από τη χώρα προέλευσης είναι το κριτήριο αναφερόμαστε σε παροικία και αποικία. Έχοντας ως γνώμονα το μέγεθος του μεταναστευόμενου πληθυσμού, η μετανάστευση ονομάζεται ανεξάρτητη, όταν αφορά μεμονωμένα άτομα ή ομάδες, και σε μαζική όταν αφορά

μορφές μαζικής μετανάστευσης όπως είναι η ανταλλαγή πληθυσμών και η μετακινήσεις φυλών.

Με κύριο κριτήριο την πρόθεση για μετανάστευση μπορούμε να διακρίνουμε τρεις επιμέρους τύπους. Την εκούσια μετανάστευση, η οποία προκύπτει ως ελεύθερη βούληση των ατόμων ή του συνόλου, την αναγκαστική, η οποία προέρχεται από τη στοχευμένη και σκόπιμη δημιουργία προβληματικών συνθηκών διαβίωσης εις βάρος συγκεκριμένων κατηγοριών πληθυσμού, και τη βίαη, η οποία αφορά επιβαλλόμενη από τις κρατικές αρχές μορφή μετακίνησης χωρίς ελευθερία επιλογής των μετακινούμενων, όπως εκτοπίσεις πληθυσμών, αναγκαστικές ανταλλαγές και απελάσεις.

Ως προπολεμική και μεταπολεμική διαχωρίζουμε τη μετανάστευση ανάλογα με τη χρονική περίοδο σε σχέση με το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και σε ευρωπαϊκή ή υπερπόντια σε συνάρτηση με τον τόπο προορισμού των μεταναστών (Μουσούρου 1991).Καταλήγοντας κάνουμε λόγο για νόμιμη και παράνομη μετανάστευση, στηριζόμενοι στο κατά πόσο είναι καταγεγραμμένη ή όχι από τις δημόσιες αρχές.

Οι ανωτέρω κατηγοριοποιήσεις δε συνιστούν αμοιβαία αποκλειόμενες κατηγορίες, διότι το κάθε κριτήριο αντανakλά και μια διαφορετική οπτική γωνία μελέτης του φαινομένου. Η ένταξη της όποιας μεταναστευτικής κίνησης σε μια από τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις οφείλει να γίνεται με βάση τα συγκεκριμένα και ξεχωριστά κάθε φορά χαρακτηριστικά της.

1.4.1 Νόμιμη και παράνομη μετανάστευση.

Ο διαχωρισμός της νόμιμης από την παράνομη μετανάστευση γίνεται σύμφωνα με τον τρόπο εισόδου και παραμονής στη χώρα υποδοχής, είναι αμφιλεγόμενη ως μέγεθος, καθώς ο υπολογισμός της παράνομης μετανάστευσης σε τάξη μεγέθους από τις εκάστοτε αρχές και φορείς είναι μια επίπονη και ανακριβής διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα ο βαθμός της οικονομικής και κοινωνικής επίδρασής της είναι κατά βάση μη μετρήσιμο μέγεθος.

Όταν γίνεται αναφορά σε νόμιμους μετανάστες, εννοούμε εκείνους που έχουν εισέλθει και διαβιούν νόμιμα σε μια χώρα, είναι καταγεγραμμένοι από τις επίσημες αρχές και διαθέτουν την απαραίτητη άδεια εργασίας και παραμονής. Οι

υπήκοοι ξένης εθνικότητας κατηγοριοποιούνται συνήθως στους προερχόμενους από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα της ελεύθερης εγκατάστασης και εργασίας, και από την άλλη στους υπηκόους τρίτων χωρών, για τους οποίους απαιτείται ειδική θεώρηση (visa) για την είσοδό τους και παραμονή στη χώρα.

Παράνομοι είναι οι μετανάστες εκείνοι οι οποίοι είτε εισήλθαν χωρίς τα απαιτούμενα νομιμοποιητικά έγγραφα εξαρχής στη χώρα, κατά συνέπεια κάνουμε λόγο για λαθρομετανάστες, είτε εισήλθαν νόμιμα, με τουριστική βίζα, σπουδαστική ή άλλη και με τη λήξη της παρέμειναν στη χώρα, ως μη όφειλαν.

Η ιδιομορφία της ελληνικής επικράτειας με το μεγάλο μήκος της ακτογραμμής αλλά και τα δύσβατα χερσαία και επιμελώς φυλασσόμενα σύνορα αποτελούν δέλεαρ για μεγάλο αριθμό παράνομων μεταναστών και σε συνάρτηση με την έλλειψη στοχευμένης μεταναστευτικής πολιτικής από τη χώρα, συντείνουν στη γιγάντωση του φαινομένου. Επικαλούμενοι στοιχεία από έρευνα του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), ο αριθμός των παρανόμως διαμενόντων αλλοδαπών στη χώρα το 2008 υπολογιζόταν μεταξύ 172.250 και 209.402 χιλιάδες άτομα. Ο αριθμός αυτός υπερσχύει έναντι άλλων αναφορών σχετικά με τον αριθμό των παράνομων μεταναστών καθώς στηρίζεται αφενός στα αξιόπιστα στοιχεία που προέρχονται από τις συλλήψεις και απελάσεις αλλοδαπών (209.402 άτομα) και αφετέρου στους υπολογισμούς των αυτοδιοικητικών αρχών, οι οποίες διαθέτουν καλύτερη εικόνα και αίσθηση του μεγέθους των παράνομων μεταναστών στα όρια της περιοχής ευθύνης τους.

1.5 Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης.

Το μεταναστευτικό φαινόμενο αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες κοινωνίες διότι ενώ η μετανάστευση αποτελεί για πολλά κράτη μια δυνατότητα και αξιοποιήσιμη επιλογή, από την άλλη συνιστά αιτία σημαντικών προβλημάτων. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης είναι εμφανείς τόσο στις χώρες αποστολής, τις χώρες δηλαδή που εξάγουν το ανθρώπινο και εργατικό δυναμικό τους, όσο και στις χώρες υποδοχής μεταναστών, τις χώρες εκείνες που δέχονται το εργατικό αυτό δυναμικό.

Αναφερόμενοι στις χώρες αποστολής διαπιστώνουμε ότι η μετανάστευση λειτουργεί σαν βαλβίδα αποσυμπίεσης καθώς αποκλιμακώνει τις πληθυσμιακές πιέσεις και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα συντελούν στη διατήρηση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της χώρας από τη μια, ενώ από την άλλη λειτουργούν σαν επενδυτικά κεφάλαια. Οι κοινωνικές επιπτώσεις όμως στη χώρα αποστολής είναι εμφανείς στη διάλυση οικογενειών και κοινοτήτων. Τέλος η εξαγωγή του πλέον καταρτισμένου και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού των χωρών αυτών σε άλλες χώρες αποτελεί σοβαρή πληγή για την εξέλιξή τους. Σε περίπτωση που οι μετανάστες αυτοί επιστρέψουν στη χώρα τους, σε μια πιθανή βελτίωση των συνθηκών οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, η συνεισφορά τους με τις ιδέες και τις εμπειρίες που έχουν αποκτήσει στις νέες τους πατρίδες είναι ανεκτίμητη.

Στις χώρες υποδοχής μεταναστών από την άλλη, οι σημαντικότερες επιπτώσεις αφορούν στις αλλαγές που παρατηρούνται στον κοινωνικό ιστό και τους θεσμούς τους, καθώς με τη μετανάστευση συντελείται μια σημαντική πληθυσμιακή ανανέωση τους. Μια μαζική μετανάστευση ωστόσο μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην πολιτική ομαλότητα της χώρας υποδοχής. Κατά συνέπεια η μετανάστευση συμβάλει στην οικονομική μεγέθυνση των χωρών υποδοχής και δεν επιδρά αρνητικά στους μισθούς και την απασχόλησή τους. Η όποια αρνητική επίδραση μπορεί να παρατηρηθεί αφορά κατά βάση τους ανειδίκευτους εργάτες της χώρας υποδοχής, ενώ κερδισμένοι εμφανίζονται οι καταρτισμένοι και εξειδικευμένοι εργαζόμενοι.

Το ισοζύγιο ωστόσο από την είσοδο των μεταναστών σε μια χώρα είναι θετικό έως το βαθμό που δεν διαταράσσεται η αναλογία του πληθυσμού των ημεδαπών από το μέγεθος των μεταναστών. Η διατάραξη της ισορροπίας αυτής εκμηδενίζει τα όποια οφέλη έχουν σχέση με την ύπαρξη των μεταναστών και δημιουργεί προβλήματα στην τοπική κοινωνία και οικονομία καθώς και στην ομαλή διαβίωση και συμβίωση των ιδίων. Κατά συνέπεια ο αντίκτυπος από την είσοδο των μεταναστών σε μια χώρα εξαρτάται από τις επιπτώσεις που αυτή επιφέρει σε μια σειρά από οικονομικούς κλάδους, επομένως κρίνεται απαραίτητη η μέτρηση της επιρροής της στην εργασία της χώρας υποδοχής καθώς και σε μετρήσιμα μεγέθη όπως το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.), η απασχόληση, η κατανάλωση και το επίπεδο τιμών.

1.5.1 Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης

Οι συνέπειες της μετανάστευσης μελετώνται κυρίως σε μακροοικονομικό επίπεδο τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι μελέτες αυτές επικεντρώνονται κυρίως στα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, όπως ο μέσος μισθός, οι αναμενόμενοι μισθοί και τα ποσοστά ανεργίας στην χώρα προέλευσης και στην χώρα προορισμού. Οι Greenwood et al. (1981) διαπίστωσαν ότι οι αυξήσεις των εισοδημάτων μέσα στις διαφορετικές περιφέρειες στο Μεξικό αυξάνουν την εσωτερική μετανάστευση στο Μεξικό, αλλά δεν φαίνεται να έχουν καμία επίδραση στην εξωτερική μετανάστευση από το Μεξικό. Παρόμοια αποτελέσματα παρουσιάστηκαν σε μια μελέτη της μετανάστευσης μεταξύ των επαρχιών στην Ισπανία από τον Garcia-Ferrer (1980). Οι διαφορές στα ποσοστά ανεργίας και στους μισθούς μεταξύ της Νότιας και της Βόρειας Ιταλίας αποδείχθηκαν ωστόσο, όχι απόλυτα ικανές να εξηγήσουν αυτού του είδους την μετανάστευση (Salvatore, 1980).

Υπάρχουν κάποια εμπειρικά στοιχεία στο μικροοικονομικό επίπεδο, αν και αυτά φαίνεται να περιορίζονται κυρίως σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Οι εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει θετική επίδραση της μετανάστευσης στα κέρδη και γενικά στα έσοδα, που είναι συνεπείς τουλάχιστον σε μακροπρόθεσμη βάση. Για παράδειγμα, τα έσοδα των εσωτερικών μεταναστών στις ΗΠΑ αποδείχθηκαν χαμηλότερα από αυτά των μη μεταναστών με το ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης που κατοικούν στις πολιτείες προορισμού (Lansing & Morgan, 1967). Ωστόσο, όταν οι μετανάστες από μια συγκεκριμένη περιοχή συγκρίνονται με παρόμοιους ανθρώπους από τις πολιτείες προέλευσης, οι Lansing & Morgan (1967) διαπίστωσαν ότι οι μετανάστες από τις αγροτικές περιοχές του αμερικανικού Νότου ήταν σε ευνοϊκότερη θέση σε σχέση με τα άτομα από τις περιοχές αυτές που αποφάσισαν να μην μεταναστεύσουν. Παρόμοια ευρήματα διαπιστώθηκαν και στην έρευνα του Masters (1972).

Ο Wertheimer (1970) έχει εκτιμήσει τις αποδόσεις της βραχυπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης μετανάστευσης από τον αμερικανικό νότο προς το Βορά και από την ύπαιθρο προς τα αστικά κέντρα. Τα ευρήματά του δείχνουν ότι τα κέρδη για τους μετανάστες δεν υπάρχουν τα πρώτα πέντε χρόνια, αλλά είναι σημαντικά μετά από αυτό το χρονικό διάστημα. Οι εκτιμήσεις που προέκυψαν για τις μεμονωμένες επιστροφές κερδών στην εσωτερική μετανάστευση σε άλλες χώρες όπως ο Καναδάς, η Τουρκία και η Βενεζουέλα είναι σύμφωνες με αυτά τα συμπεράσματα (Greenwood, 1997).

Εξάλλου, θα πρέπει να αναφερθούν και μελέτες που έδειξαν την ευνοϊκότερη επίδραση της μετανάστευσης στα έσοδα των αντρών σε σχέση με αυτά των γυναικών (Yankow, 2003; Boheim&Taylor, 2007). Συγκεκριμένα, ο Yankow (2003) έχει δείξει την αυξανόμενη επίπτωση της μετανάστευσης στην αύξηση κατά 11% στις αποδόσεις των μισθών των μεταναστών μετά από περισσότερα από πέντε χρόνια μετανάστευσης. Ομοίως, στη Βρετανία παρατηρείται μια αύξηση της τάξης του 3% μετά το πρώτο έτος (Boheim&Taylor, 2007).

Ένα άλλο αποτέλεσμα της μετανάστευσης που μελετήθηκε στην εμπειρική οικονομική βιβλιογραφία είναι ο αντίκτυπος στην απασχόληση μετά τη μετανάστευση. Οι Herzogetal. (1993) στην έρευνά τους παρέχουν ασαφή συμπεράσματα εξίσου κατανομημένα σε θετικά, αρνητικά και ουδέτερα ευρήματα. Ο Mitchell (2008) εξάλλου, έδειξε ότι η μετανάστευση αυξάνει τις πιθανότητες να απασχολείται ένα άνεργο άτομο έναν χρόνο μετά την μετανάστευση του.

Τέλος, ένα σχετικά πρόσφατο ρεύμα στην ερευνητική προσέγγιση των συνεπειών της μετανάστευσης φέρεται να αντιμετωπίζει την απόφαση μετανάστευσης στο πλαίσιο του οικογενειακού και όχι του ατομικού επιπέδου. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, ο επικεφαλής του νοικοκυριού και τα εξαρτώμενα μέλη μπορεί να έχουν αντίθετες επιπτώσεις στα έσοδα τους, οπότε να έχουν και διαφορετικές τοποθετήσεις απέναντι στην πιθανότητα μετανάστευσης του νοικοκυριού. Σύμφωνα με τον Sandell (1977) ο μισθός του συζύγου αυξάνει μετά την μετανάστευση, αλλά αν και ο μισθός της συζύγου προσωρινά μειώνεται, τα οικογενειακά κέρδη είναι υψηλότερα. Σε άλλη μελέτη, ο Long (1974) διαπίστωσε ότι η μετανάστευση μειώνει τη συμμετοχή των γυναικών μεταναστριών στο εργατικό δυναμικό.

1.6 Η Μετανάστευση ως πολυσήμαντο και πολυδιάστατο φαινόμενο

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο χωρίς σαφή σύνορα όχι μόνο για τους ίδιους τους μετανάστες αλλά για τους μελετητές σε όλες τις κοινωνικές επιστήμες. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι διαφορετικοί κλάδοι αντιμετωπίζουν παρόμοια ερωτήματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση, όπως είναι για παράδειγμα η αναζήτηση των πληθυσμών που είναι σε κίνηση, τις χρονικές περιόδους που λαμβάνουν χώρα οι κινήσεις αυτές, η διαδρομή που οι μετανάστες ακολουθούν και ο προσδιορισμός των αιτιών της μετανάστευσης. Αυτά τα είδη των ερευνητικών ερωτήσεων είναι κοινά για τους ανθρωπολόγους, τους δημογράφους, τους οικονομολόγους, τους ιστορικούς και τους κοινωνιολόγους (Brettell&Hollifield 2000).

Αν και οι ερευνητικοί στόχοι είναι διαφορετικοί, καθώς και τα εργαλεία και οι μέθοδοι ανάλυσης, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται σε όλους τους κλάδους βασικά προέρχονται από τις ίδιες πηγές. Η κύρια πηγή είναι είτε η Απογραφή, είτε άλλες διοικητικές πράξεις. Η μονάδα ανάλυσης εξαρτάται από την ερευνητική ερώτηση και μπορεί να διαφέρει από το μικροοικονομικό επίπεδο (άτομο ή νοικοκυριό) στο μακροοικονομικό επίπεδο (πόλη, περιφέρεια, κράτος ή ευρύτερη περιοχή). Οι διάφορες προσεγγίσεις που υιοθετήθηκαν από τους μελετητές στη μετανάστευση διεθνώς συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1. Η ενασχόληση των επιστημών με την μετανάστευση

Επιστημονικός κλάδος	Ερευνητικά ερωτήματα	Επίπεδα Ανάλυσης	Κυρίαρχες θεωρίες	Βασικές ερευνητικές υποθέσεις
<i>Ανθρωπολογία</i>	Με ποιον τρόπο η μετανάστευση επηρεάζει την πολιτισμική αλλαγή και την εθνική ταυτότητα;	Περισσότερο στο Μίκρο-περιβάλλον	Θεωρίες της αιτιώδους σχέσης και στρουκτουραλιστικές θεωρίες	Τα κοινωνικά δίκτυα βοηθούν στο να διατηρείται η πολιτισμική διαφοροποίηση
<i>Δημογραφικός κλάδος</i>	Με ποιον τρόπο η μετανάστευση επηρεάζει τις πληθυσμιακές μεταβολές;	Περισσότερο στο Μάρκο-περιβάλλον	Ρασιοναλισμός	Οι μετανάστες αυξάνουν τον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού
<i>Οικονομική επιστήμη</i>	Τι εξηγεί την ροπή προς την μετανάστευση και τα αποτελέσματά της	Περισσότερο στο Μίκρο-περιβάλλον	Ρασιοναλισμός	Η ενσωμάτωση εξαρτάται από το ανθρώπινο κεφάλαιο των μεταναστών
<i>Ιστορία</i>	Πως αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι την εμπειρία της μετανάστευσης;	Περισσότερο στο Μίκρο-περιβάλλον	Θεωρίες που στηρίζονται στον έλεγχο υποθέσεων	
<i>Νομική</i>	Με ποιον τρόπο τα διάφορα νομικά καθεστώτα	Τόσο στο μάρκο, όσο και στο μικρό περιβάλλον	Θεσμική και ορθολογική αντιμετώπιση	Τα ανθρώπινα δικαιώματα δημιουργούν κίνητρο στους μετανάστες

	επηρεάζουν την μετανάστευση;			
<i>Πολιτικές επιστήμες</i>	Για ποιον λόγο τα κράτη δυσκολεύονται να ελέγξουν την μετανάστευση;	Περισσότερο στο Μάρκο-περιβάλλον	Θεσμική και ορθολογική αντιμετώπιση	Τα κράτη πολλές φορές είναι αρνητικά προσκείμενα στους μετανάστες
<i>Κοινωνιολογία</i>	Με ποιον τρόπο εξηγείται η ενσωμάτωση των μεταναστών;	Περισσότερο στο Μάρκο-περιβάλλον	Στρουκτουραλιστικές και λειτουργικές θεωρίες	Η ενσωμάτωση εξαρτάται από το κοινωνικό κεφάλαιο

Πηγή: Brettell&Hollifield (2000).

Μπορεί κανείς να σημειώσει ότι υπάρχουν διασταυρώσεις τόσο στις ερευνητικές όσο και στις κυρίαρχες θεωρίες μεταξύ των κλάδων. Είναι δυνατόν να προστεθεί κι άλλη μια παράμετρος στον παραπάνω πίνακα, αυτή που σχετίζεται με τη γεωγραφία, η οποία έχει ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογία πολύ παρόμοια με αυτή της οικονομίας, της δημογραφίας και της κοινωνιολογίας. Μπορεί να εξαχθεί, επίσης, το συμπέρασμα από τον πίνακα ότι πολλοί άλλοι κλάδοι εκτός από τα οικονομικά μοιράζονται τη θεωρία της οικονομικής ορθολογικότητας στη διεθνή μετανάστευση. Ωστόσο, μόνο οι οικονομολόγοι φαίνεται να βασίζονται κυρίως στη δική τους οικονομική προσέγγιση, ενώ άλλοι ερευνητές δανείζονται ιδέες από άλλους κλάδους.

Ως αποτέλεσμα της παραπάνω μελέτης είναι δυνατόν να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι τόσο η εξωτερική, όσο και η εσωτερική μετανάστευση αποτελούν ένα πολύπλευρο φαινόμενο που προσελκύει την προσοχή όλων των κοινωνικών επιστημών. Επιπλέον, ο πίνακας καταδεικνύει ότι, απλώς χρησιμοποιώντας μια προσέγγιση χωρίς συντονισμό των προσπαθειών με την βοήθεια διάφορων επιστημονικών κλάδων, μια πλήρης εικόνα της μετανάστευσης είναι απίθανο να αναπτυχθεί.

1.7 Η μετανάστευση στην Ευρώπη

Η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και οι επιπτώσεις που επέφερε, ανάγκασε τις χώρες της Ευρώπης να προχωρήσουν σε συντονισμένες προσπάθειες για την αποκατάσταση και την ανόρθωσή τους επουλώνοντας τις πληγές που τους προξένησε. Η οικονομική ανάπτυξη που προέκυψε και τα οικονομικά κέντρα που δημιουργήθηκαν είχαν ανάγκη από φτηνό εργατικό δυναμικό το οποίο και αναζήτησαν στην περιφέρεια της Ευρώπης. Έτσι λοιπόν χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η πρώην Γιουγκοσλαβία και η Τουρκία κλήθηκαν να παίξουν το ρόλο αυτό.

Η γενικότερη οικονομική δυσπραγία των χωρών της Ευρώπης καθώς και μεταναστευτικές ροές της περιόδου αυτής είχαν επιπτώσεις τόσο στις χώρες υποδοχής όσο και στις χώρες αποστολής των μεταναστών. Τη μεταπολεμική περίοδο η μεταναστευτική εμπειρία των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών φανερώνει ότι τα οικονομικά οφέλη που αποκόμισαν ήταν ιδιαίτερος σημαντικά, καθώς οι χώρες αυτές σημείωναν ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης από την παρουσία των μεταναστών.

Μελετώντας κανείς την πορεία της μετανάστευσης στην Ευρώπη, διακρίνει τέσσερις διαφορετικές περιόδους (Χλέτος, 2001). Η περίοδος από το 1945 έως το 1960, είναι η περίοδος που ακολούθησε τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η εποχή της ανοικοδόμησης και της από- αποικιοποίησης. Το τέλος του πολέμου σήμανε ουσιαστικά σημαντικές μετακινήσεις πληθυσμών από τη μια και από την άλλη επιστροφή πληθυσμών από τις αποικίες. Η δεύτερη περίοδος εκτείνεται από το 1960 έως το 1973 και είναι η περίοδος που μεταναστεύει εργατικό δυναμικό από τη Νότια προς την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη. Ακολουθεί η περίοδος από το 1974 έως το 1988, περίοδος κατά την οποία παρατηρούμε μια αποκλιμάκωση του φαινομένου, κυρίως λόγω της μειωμένης ζήτησης των χωρών υποδοχής σε καινούργιο εργατικό δυναμικό. Η τέταρτη περίοδος αφορά το διάστημα από το 1988 και εντεύθεν, και τη διακρίνει η μετανάστευση από την Ανατολική προς τη Κεντρική και Δυτική Ευρώπη ως φυσικό επακόλουθο της κατάρρευσης των καθεστώτων της πρώην Ανατολικής Ευρώπης.

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα μετά την πολεμική κρίση στη Συρία πολλοί άνθρωποι έχουν βρει καταφύγιο στην Ευρώπη εξαιτίας τόσο των εμπόλεμων συρράξεων, της τρομοκρατίας αλλά και λόγω πολιτικών διώξεων στη

χώρα τους. Από τα 1,2 εκατομμύρια ανθρώπων που αιτήθηκαν για πρώτη φορά άσυλο στη Ε.Ε. το 2016, το ένα τέταρτο προέρχονταν από τη Συρία, με το Αφγανιστάν και το Ιράκ να ακολουθούν. Οι πρόσφυγες και μετανάστες από τα κράτη αυτά και δια μέσω της οδού της Ανατολικής Μεσογείου κατέφταναν και συνεχίζουν να καταφτάνουν στα ελληνικά νησιά κατά χιλιάδες δια θαλάσσης από την Τουρκία. Εσχάτως η οδός της Κεντρικής Μεσογείου έχει γίνει η πλέον χρησιμοποιούμενη οδός προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως επακόλουθο αυτού, οι περισσότεροι μετανάστες από την Αφρική νοτίως της Σαχάρας και τη Βόρεια Αφρική διέρχονται μέσω Λιβύης κατά την πορεία τους προς την Ευρώπη.

Έχοντας ως δεδομένο το γεγονός του οξυμένου δημογραφικού προβλήματος από τη μια και της υπογεννητικότητας από την άλλη των κρατών της Ευρώπης, όπου σύμφωνα με την “Έκθεση του 2009 για τη Δημογραφική Γήρανση” της Ε.Ε., η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με την ύφεση των οικονομιών τους εκτιμάται ότι θα λειτουργήσουν ως ενθαρρυντικοί παράγοντες προσέλκυσης μεταναστών από τις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες που παρουσιάζουν προβλήματα υπερπληθυσμού και υπανάπτυξης. Στην Ευρώπη η αντιστοιχία τεσσάρων οικονομικά ενεργών ατόμων προς ένα μη ενεργό άνω των 65 ετών τείνει να ανατραπεί. Εκτιμάται ότι τα επόμενα πενήντα χρόνια η αναλογία θα προσεγγίσει το 2 προς 1, με το εργατικό δυναμικό να υποχωρεί κατά 19 εκατομμύρια άτομα.

Κάνοντας αναφορά σε μελέτη του Ο.Η.Ε., η Ε.Ε. για να διατηρήσει την τρέχουσα αναλογία τέσσερα προς ένα, θα πρέπει μέχρι το 2025 να υποδεχθεί 159 εκατομμύρια οικονομικούς μετανάστες. Η αποκαλούμενη “μετανάστευση αναπλήρωσης” φαίνεται να αποτελεί τη λύση του συνταξιοδοτικού και του ασφαλιστικού προβλήματος που ταλανίζουν τις χώρες της Ε.Ε., όπου η ύπαρξη των μεταναστών αναμένεται να τονώσει τα χειμαζόμενα ασφαλιστικά ταμεία μέσω της συμβολής τους στην εργασία αλλά και καταβάλλοντας ασφαλιστικές εισφορές μιας και αποτελούν κατά βάση άτομα νεαρής ηλικίας και οικονομικά ενεργά.

Οι εργασιακές ευκαιρίες που παρουσιάζονται στις χώρες της Ευρώπης από τη μια, και η υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού τους από την άλλη αναμένεται να αποτελέσουν τις αιτίες για αυξημένες μεταναστευτικές ροές από χώρες κυρίως της Αφρικής και της Ασίας προς το έδαφός της. Το επίκεντρο εντοπίζεται στη Βόρεια Αφρική κυρίως λόγω της εγγύτητάς τους με τις χώρες της Μεσογείου, στις οποίες αναμένεται για τη χρονική περίοδο από το 1990 έως το 2025 συνολική αύξηση πληθυσμού της τάξης των 4,5 με 5 εκατομμυρίων σε

αντίθεση με τις χώρες της Βορείου Αφρικής στις οποίες η αντίστοιχη αύξηση αναμένεται να αγγίξει τα 107 εκατομμύρια (Ντόκος, 2001).

1.7.1 Οι κατηγορίες μεταναστών στην Ευρώπη.

Στο έδαφος της Ευρώπης έχει εγκατασταθεί ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών, προερχόμενοι από διαφορετικές χώρες, με ετερόκλητα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, γεγονός που οδηγεί σε διαφορετική μεταχείρισή τους από τις εκάστοτε επίσημες αρχές των χωρών υποδοχής.

Η πρώτη κατηγορία αφορά τους πολίτες της Ε.Ε. που διαβιούν σε άλλη χώρα της Ένωσης από τη χώρα καταγωγής τους, ενώ μια δεύτερη είναι οι παλιννοστούντες. Μια ξεχωριστή ομάδα αποτελούν οι μετανάστες ορμώμενοι από τις πρώην αποικίες, οι οποίοι είναι σε μεγάλο βαθμό εξοικειωμένοι με τη γλώσσα, την κουλτούρα και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Ινδοί και οι Πακιστανοί για το Ηνωμένο Βασίλειο, οι προερχόμενοι από την Νοτιανατολική Ασία και τη Βόρειο Αφρική για τη Γαλλία καθώς και οι Σομαλοί στην Ιταλία.

Ιδιαίτερη κατηγορία απαρτίζουν οι “στρατολογημένοι” εργάτες, με σημαντικότερο παράδειγμα τους Τούρκους μετανάστες στη Γερμανία, η οποία εφάρμοσε το σχέδιο “gastarbeiter”. Σκοπός του μοντέλου αυτού ήταν η σύντομη και βραχυχρόνια διαμονή τους στο Γερμανικό έδαφος εκ περιτροπής, προκειμένου να αποφεύγεται η δημιουργία ισχυρών δεσμών με τη χώρα. Ωστόσο οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να καταρτίσουν τους εργάτες αυτούς σε συγκεκριμένες δεξιότητες και στην πορεία φάνηκαν αρνητικές να απεμπολήσουν αυτό το πλεονέκτημα και να προβαίνουν σε κατάρτιση νέων μεταναστών εσαεί, επιστρέφοντας στη χώρα τους καταρτισμένους μετανάστες ξεκινώντας από την αρχή. Ως φυσική εξέλιξη ήταν το μέτρο αυτό να ατονήσει και να μεταναστεύσουν στη Γερμανία και οι οικογένειες των μεταναστών.

Τελείως ξεχωριστή κατηγορία απαρτίζουν οι πρόσφυγες και οι αιτούντες πολιτικό άσυλο, και έσχατη αυτή των παράνομων μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα τους παράνομους μετανάστες μπορούμε να τους κατηγοριοποιήσουμε σε αποδεκτούς και μη αποδεκτούς. Οι αποδεκτοί παράνομοι μετανάστες παρότι είναι γνωστοί στις αρχές, είναι ωστόσο οικονομικά ωφέλιμοι. Στην κατηγορία αυτή

συναντάμε τους Αφρικανούς αγρότες κατά το θερισμό στην Ιταλία αλλά και τους Πολωνούς οικοδόμους στη Γερμανία. Από την άλλη οι μη αποδεκτοί παράνομοι μετανάστες βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση διότι είτε θεωρούνται οικονομικά επιζήμιοι, ή επειδή χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες. Χαρακτηριστική η περίπτωση μεταναστών από τη Ρωσία, τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες και ευρύτερα την Ανατολική Ευρώπη.

1.7.2 Η Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική.

Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης επιβάλλεται να μελετάται έχοντας ως δεδομένο το αξίωμα που ασπάζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αφορά στο γεγονός ότι η διατήρηση των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και απασχόλησης στην Ε.Ε δεν είναι δυνατή χωρίς τους μετανάστες. Υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι οι οικονομικοί μετανάστες είναι φορείς των απαραίτητων δεξιοτήτων καθώς και μορφωτικού και εργασιακού επιπέδου, η μετανάστευση θα συμβάλλει εποικοδομητικά στις διαφαινόμενες στρεβλώσεις της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), ήταν αυτή που αρχικά έδωσε εξουσίες στην Ε.Ε. όσον αφορά τη μετανάστευση και το άσυλο, ακολούθησε η έγκριση του “ Ευρωπαϊκού Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο ” της 15^{ης} και 16^{ης} Οκτωβρίου 2008, από τότε έχουμε διέλθει αρκετά στάδια μέσα από τα οποία η Ε.Ε. επιχειρεί να επιτύχει μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου, έχοντας ως γνώμονα τόσο την οικονομική όσο και την κοινωνική διάσταση του πολύπλοκου αυτού φαινομένου. Κινούμενη προς την κατεύθυνση της ολιστικής αντιμετώπισης και θεώρησης του προβλήματος, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, εγκρίνοντας το παραπάνω Σύμφωνο ανέλαβε να υλοποιήσει πέντε θεμελιώδεις δεσμεύσεις οι οποίες μεταφράζονται σε στοχευμένα μέτρα. Οι ανωτέρω δεσμεύσεις αφορούν : α) στην οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης, συνυπολογίζοντας τις ανάγκες και τις δυνατότητες της κάθε χώρας υποδοχής χωριστά, και ενθαρρύνοντας την ενσωμάτωση, β) στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, μέσω της επιστροφής των παράνομων μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους ή σε χώρα διέλευσης, γ) την περαιτέρω ενίσχυση των συνοριακών ελέγχων, δ) τη συγκρότηση της Ευρώπης ως χώρου ασύλου και ε) τη δημιουργία σφαιρικής εταιρικής σχέσης με τις χώρες

καταγωγής και διέλευσης των μεταναστών, ευνοώντας τη συνέργεια μεταξύ ανάπτυξης και μετανάστευσης.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας το Κοινοβούλιο έχει εμπλακεί ενεργά, ως πλήρης συννομοθέτης, στην έγκριση νέας νομοθεσίας τόσο για την παράτυπη όσο και για τη νόμιμη μετανάστευση. Τα άρθρα 78 και 79 της συνθήκης θίγουν το ζήτημα της μεταναστευτικής πολιτικής, ορίζοντας σε ενωσιακό επίπεδο πρωτογενούς δικαίου την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης. Την περίοδο 2010-2014 τέθηκε σε εφαρμογή το Πρόγραμμα Στοκχόλμης, το οποίο σε εφαρμογή των αρχών της Συνθήκης της Λισαβόνας, αποτέλεσε τον οδικό χάρτη της Ένωσης για τη δημιουργία ενός χώρου δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας.

Τέλος ο Κανονισμός III του Δουβλίνου (604/2013/ΕΕ) θεσπίζει τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους – μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα. Μετά την τεράστια μεταναστευτική κρίση των τελευταίων χρόνων, το Κοινοβούλιο έχει εγκρίνει πολλά ψηφίσματα πρωτοβουλίας για το θέμα της μετανάστευσης, και ειδικότερα το ψήφισμα της 12^{ης} Απριλίου 2016 σχετικά με την κατάσταση στην περιοχή της Μεσογείου και την ανάγκη για μια συνολική προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τη μετανάστευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

“ Η μετανάστευση στην Ελλάδα ”

2.1 Η μετανάστευση από την Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.

Η σύγχρονη Ελλάδα υπήρξε πάντοτε μια χώρα μετανάστευσης, παρόμοια με τις υπόλοιπες χώρες της Νότιας Ευρώπης στη Μεσόγειο. Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και ο εμφύλιος πόλεμος του 1946-1949 σταμάτησαν προσωρινά την εξέλιξη της τεχνολογίας και η γεωργία, που υπήρξε ο μόνος διαθέσιμος τομέας της ελληνικής οικονομίας, δεν ήταν αρκετά μεγάλος για να απορροφήσει ολόκληρο το ελληνικό εργατικό δυναμικό. Η ανεργία αποτέλεσε το σοβαρότερο πρόβλημα που έπληξε την μεταπολεμική Ελλάδα, οδηγώντας σε σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις. Η μόνη ενδεδειγμένη λύση ήταν η μετανάστευση σημαντικού τμήματος του εργατικού δυναμικού. Μεταξύ του 1951 και του 1981, το 12% του ελληνικού πληθυσμού μετανάστευσε σε χώρες όπως η Γαλλία, το Βέλγιο και κυρίως η Γερμανία (Arapetal., 2000).

Ένα πολύ βασικό χαρακτηριστικό αυτής της ροής μετανάστευσης ήταν ο προσωρινός χαρακτήρας της. Στα μεταπολεμικά χρόνια οι Έλληνες απασχολούνταν ως φιλοξενούμενοι με συμβάσεις περιορισμένου χρόνου (δηλαδή το αρχικό νόημα της λέξης “gastarbeiter”, μια υποτιμητική λέξη που χρησιμοποιείται για όλους τους μετανάστες στη Γερμανία). Η μετανάστευση θεωρήθηκε ως μια εύλογη λύση με τρία διαφορετικά αποτελέσματα (Baldwin – Edwards&Fakiolas, 1999):

- την αντιμετώπιση της ανεργίας,
- τη χρήση των εμβασμάτων που έστειλαν οι μετανάστες για τη σταθεροποίηση του ισοζυγίου πληρωμών και
- την απόκτηση δεξιοτήτων που αργότερα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην ελληνική βιομηχανία.

Αρχικά, τα αποτελέσματα ήταν πολύ ελπιδοφόρα. Το δημογραφικό πρόβλημα επιλύθηκε, ενώ η ελληνική οικονομία στήριζε την ανάπτυξή της σε μεγάλο βαθμό στο μέγεθος των εμβασμάτων από το εξωτερικό. Αργότερα όμως, προέκυψαν προβλήματα, καθώς εγκαταλείφθηκαν οι αγροτικές περιοχές και σημειώθηκαν ελλείψεις εργατικού δυναμικού τόσο στη γεωργία όσο και στη βιομηχανία. Επιπλέον, οι μετανάστες δεν απέκτησαν πραγματικά δεξιότητες στις βαριές βιομηχανίες της Βόρειας Ευρώπης, επειδή η καταμερισμένη παραγωγική διαδικασία τους εμπόδιζε από αυτό (Baldwin –Edwards&Safilios, 1999).

Οι διεθνείς συνθήκες με προεξάρχουσα την πετρελαϊκή κρίση του 1973, αλλά και οι εγχώριες, με σημαντικότερη την αποκατάσταση της δημοκρατίας μετά από επτά χρόνια δικτατορίας το 1974, και η ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας μείωσαν αισθητά τη ροή των Ελλήνων μεταναστών. Ομοίως, οι Έλληνες, μιμούμενοι τους Ισπανούς, Ιταλούς και Πορτογάλους εργαζόμενους στο Βορρά της Ευρώπης, άρχισαν να επιστρέφουν στην πατρίδα τους. Ωστόσο, ένα σημαντικό ποσοστό αποφάσισε να παραμείνει μόνιμα στη χώρα φιλοξενίας και η Νότια Μεσόγειος άρχισε σταδιακά να εισάγει εργατικό δυναμικό από την Αφρική για να αντιμετωπίσει την οξεία έλλειψη εργατικού δυναμικού στις αγροτικές περιοχές (Baldwin –Edwards., 2001).

Συνεπώς, η μετανάστευση στην Ελλάδα δεν είναι ένα παροδικό φαινόμενο. Αντιθέτως, χαρακτηρίζει ολόκληρη τη λεκάνη της Μεσογείου. Είναι όμως αλήθεια ότι η δημογραφία των μεταναστών είναι αρκετά διαφορετική στην Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία, ανάλογα πάντα με τους διαφορετικούς ιστορικούς δεσμούς που είχαν οι χώρες αυτές με πρώην αποικίες. Η Ισπανία, για παράδειγμα, φιλοξενεί πολλούς μετανάστες της Λατινικής Αμερικής (ισπανικές πρώην αποικίες) και πιο πρόσφατα αφρικανικών χωρών, κυρίως λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας και της ύπαρξης πολιτικών δεσμών. Η Πορτογαλία έχει μεγάλο αριθμό μεταναστών από τις πρώην αποικίες της Αγκόλα, της Μοζαμβίκης, του Πράσινου Ακρωτηρίου και της Γουινέας, ενώ η Ιταλία έχει Αλβανούς, Αιθίοπες και άλλους μετανάστες.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 και της δεκαετίας του 1980, η Ελλάδα, εκτός από κάποιους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, είχε κυρίως μετανάστες από την Πολωνία, την Αφρική, την Αίγυπτο και τη Νότια Ασία. Οι περισσότεροι από αυτούς διέθεταν νόμιμες άδειες εργασίας και ο αριθμός τους ήταν περίπου 50.000 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Ωστόσο, κατά τη δεκαετία του 1990, ο αριθμός των παράνομων μεταναστών αυξήθηκε απότομα και η παρουσία τους στην Ελλάδα προκάλεσε διάφορες αντιδράσεις, τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο (Balibaretal., 1999).

2.2 Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών

Τις τελευταίες δεκαετίες η μετανάστευση αποτέλεσε βασικό παράγοντα διαμόρφωσης του οικονομικού και κοινωνικού τοπίου της Ελλάδας. Μια παραδοσιακή χώρα αποστολής μεταναστών από το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα όπως η Ελλάδα, έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα. Ωστόσο, πριν από το τέλος της πρώτης δεκαετίας του εικοστού πρώτου αιώνα, η Ελλάδα έγινε ξανά χώρα αποστολής μεταναστών. Ο αντίκτυπος αυτών των εισροών και εκροών στο οικονομικό και κοινωνικό τοπίο της Ελλάδας είναι πολύπλευρος. Οι διαστάσεις του αντίκτυπου αυτών των μεταναστευτικών ρευμάτων είναι δυνατόν να χωριστούν σε δύο χρονικές περιόδους.

Η πρώτη, η οποία αντιστοιχεί κατά προσέγγιση στην περίοδο από το 1990 έως την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2008, περιλαμβάνει (Robolis, 2009):

- την απότομη μετάβαση από έναν σχετικά ομοιογενή σε έναν πολύ διαφορετικό πληθυσμό της Ελλάδας στη δεκαετία που ακολούθησε την κατάρρευση των σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης,
- την επέκταση της άτυπης απασχόλησης,
- την υποκατάσταση της οικογενειακής εργασίας σε μικρές και οικογενειακές επιχειρήσεις από τη μεταναστευτική μισθωτή εργασία και
- την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το 2001, που σύμφωνα με πολλούς μελετητές διευκόλυνε την παρουσία των μεταναστών.

Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει διαστάσεις που έχουν αναπτυχθεί ταυτόχρονα με την οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από το 2008 (Mavridis, 2017):

- την συνέχιση μη νόμιμων εισροών μεταναστών χωρίς την ενσωμάτωσή τους σε δομές μισθωτών εργασιών όπως και τα προηγούμενα κύματα μεταναστών,
- την επέκταση της μετανάστευσης και
- το νέο κύμα μετανάστευσης από Έλληνες.

2.3 Νομοθετικό Πλαίσιο Μετανάστευσης.

Έως και το έτος 1991, το θεσμικό πλαίσιο που καθόριζε τη μεταναστευτική πολιτική υπαγόρευε ο Ν.4310/1929 (‘ περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών στην Ελλάδα, αστυνομικού ελέγχου διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων ’), ο οποίος θεσμοθετήθηκε με απώτερο σκοπό να ρυθμίσει τον ερχομό των Μικρασιατών προσφύγων, ο ανωτέρω νόμος διαδέχτηκε το Ν.3275/1925 (‘ περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών στην Ελλάδα ’), ο οποίος αποτέλεσε ουσιαστικά και τον πρώτο μεταναστευτικό νόμο. Ο νόμος αυτός όπως ήταν λογικό αδυνατούσε να δώσει απαντήσεις στο φαινόμενο της μετανάστευσης και πιο ειδικά αυτό της εισροής αλλοδαπών στη χώρα.

Το νέο θεσμικό πλαίσιο που υιοθετήθηκε προκειμένου να επιλύσει το θέμα ήταν ο Ν.1975/1991, με ενδεικτικό τίτλο ‘ είσοδος - έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών, προσφύγων και άλλες διατάξεις ’). Οι κύριες επιδιώξεις του νέου νόμου ήταν ο περιορισμός της μετανάστευσης και η εύκολη απέλαση των παράνομων μεταναστών που συλλαμβάνονταν κατά την είσοδό τους στα σύνορα της χώρας ή εντοπιζόνταν στο εσωτερικό της. Ο νόμος αυτός κατέστησε περίπου ως ανέφικτη διαδικασία τη νόμιμη είσοδο και παραμονή μεταναστών που αναζητούσαν εργασία, καθώς δυσχέραινε την παραμονή των μεταναστών στη χώρα πέραν της πενταετίας, δεν έδινε τη δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης στο μετανάστη, η άδεια εργασίας αφορούσε συγκεκριμένο εργοδότη, χρονική περίοδο, είδος και τόπο εργασίας.

Με τα Προεδρικά Διατάγματα 358/1997 και 359/1997 αρχίζει ουσιαστικά το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης μεταναστών που ξεκίνησε την άνοιξη του 1998. Στο σύνολό τους 371.641 αλλοδαποί υπέβαλλαν αίτηση χορήγησης Λευκής Κάρτας (άδεια περιορισμένης διαμονής), που συνιστούσε το πρώτο στάδιο στη διαδικασία αίτησης για άδεια προσωρινής διαμονής (Πράσινη Κάρτα, διάρκειας ενός, δύο ή πέντε ετών). Οι 212.860 μετανάστες κάτοχοι Λευκής Κάρτας κατάφεραν τελικά να αιτηθούν την έκδοση της Πράσινης Κάρτας. Το γεγονός αυτό προκλήθηκε διότι οι επιφορτισμένες με το θέμα αρμόδιες υπηρεσίες δεν ήταν σε θέση να διαχειριστούν τόσο μεγάλο όγκο αιτήσεων που κατατέθηκαν από τους μετανάστες. Από την άλλη τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την έκδοση της άδειας με τα οποία αποδεικνυόταν η νόμιμη εργασία και ο απαιτούμενος αριθμός ημερών ασφάλισης ήταν δύσκολο να προσκομιστούν εξαιτίας της

έλλειψης βούλησης από τους εργοδότες να πληρώσουν τις ασφαλιστικές εισφορές των μεταναστών που απασχολούσαν.

Έχοντας αυτά σαν δεδομένα, ένας σημαντικός αριθμός αιτήσεων απορρίφτηκε και δεν έφτασε στην έκδοση Πράσινης Κάρτας παρά το γεγονός ότι δόθηκαν αρκετές παρατάσεις, και κατά συνέπεια οι απορριφθέντες ξαναγύρισαν στο καθεστώς του παράνομου μετανάστη. Πέρα από τις όποιες τυχόν δυσκολίες παρουσιάστηκαν, το πρόγραμμα νομιμοποίησης έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης του μεταναστευτικού φαινομένου.

Πριν ολοκληρωθεί το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης, η κυβέρνηση θεσμοθέτησε νέο νόμο, τον Ν.2910/2001, με τίτλο ‘ είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια – κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις.’ Ο νέος αυτός νόμος είχε διττή στόχευση. Κατά βάση συνιστούσε ένα δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης που στόχευε να εντάξει, από τη μια όσους δεν κατάφεραν να ενταχθούν στο προηγούμενο πρόγραμμα και από την άλλη να ταχτοποιήσει τους άρτι αφιχθέντες στη χώρα. Με το νέο Νόμο ρυθμίζονταν ζητήματα που αφορούσαν την αποτελεσματικότητα ελέγχου των συνόρων και των οδών νόμιμης εισόδου στην ελληνική επικράτεια με σκοπό την εργασία, την οικογενειακή συνένωση, τις σπουδές, την παλιννόστηση (για τους ομογενείς Έλληνες του εξωτερικού) και τη χορήγηση ασύλου. Απετέλεσε επίσης την αφετηρία για την πολιτογράφηση αλλοδαπών που διέμεναν στη χώρα.

Σ’ αυτό το πρόγραμμα νομιμοποίησης κατέθεσαν αίτηση περίπου 370.000 μετανάστες. Παρά το γεγονός ότι το νέο πρόγραμμα ήταν καλύτερα σχεδιασμένο από το προηγούμενο εμφανίστηκαν και σ’ αυτόν σοβαρά οργανωτικά ζητήματα. Οι άδειες εργασίας που εκδίδονταν ήταν μονοετούς διάρκειας με συνέπεια μόλις ο αλλοδαπός ολοκλήρωνε τη διαδικασία, ήταν υποχρεωμένος να αρχίσει από την αρχή προκειμένου να ανανεώσει την άδειά του. Τον Ιανουάριο του 2004, με το νόμο Ν.3202/2003 αποφασίστηκε από την Κυβέρνηση η χορήγηση αδειών διαμονής διετούς διάρκειας προσπαθώντας να υποβοηθήσει τόσο το έργο των υπηρεσιών όσο και των μεταναστών.

Την 23 Αυγούστου του 2005, ψηφίστηκε από την Κυβέρνηση ο νέος νόμος Ν.3386/2005 (Φ.Ε.Κ. Α’ 212) με τίτλο ‘ είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια, ‘ ο οποίος συνιστά μια ολοκληρωμένη θεώρηση στο ζήτημα της κοινωνικής ένταξης. Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε διαδοχικά με τους Ν.3448/2006, Ν.3536/2007, Ν.3613/2007,

N.3731/2008, N.3772/2009, N.3801/2009, N.3838/2010, N3846/2010, N.3870/2010, N3875/2010, N.3879/2010, N3900/2010, N.3907/2011, N3938/2011, N.4061/2012, N4071/2012, N4075/2012, N4115/2013, N.4139/2013 και N.4146/2013. Πρωταρχική επιδίωξη του Ν. 3386/2005 και των πολλών τροποποιήσεων που ακολούθησαν ήταν ο συντονισμός της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας, η απλούστευση των διαδικασιών, ο περιορισμός της γραφειοκρατίας αλλά πρωτίστως η εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με τις ευρωπαϊκές οδηγίες που αφορούσαν στην οικογενειακή επανένωση καθώς και το καθεστώς χορήγησης μακροχρόνιων αδειών διαμονής στους μετανάστες.

Ακολούθησε ο Ν4018/2011 (Φ.Ε.Κ. Α΄ 2011) με ημερομηνία 30-09-2011, και τίτλο ‘ αναδιοργάνωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους αυξημένης ασφάλειας. ‘ Ο άδειες διαμονής ενιαίου τύπου πολιτών τρίτων χωρών εκδίδονται πλέον με τη μορφή αυτοτελούς εγγράφου. Παράλληλα μεταφέρεται από τους Δήμους της χώρας, στις κατά τόπους Υπηρεσίες Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων η αρμοδιότητα παραλαβής των αιτήσεων των υπηκόων τρίτων χωρών για χορήγηση ή ανανέωση άδειας διαμονής καθώς και των σχετικών αποφάσεων που τις συνοδεύουν.

Ο επόμενος κατά σειρά νόμος ήταν ο Ν.4251/2014 (Φ.Ε.Κ. Α΄ 80) 01-04-2014, με τίτλο ‘ Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις.‘. Ο νόμος αυτός καλείται να ρυθμίσει τη διέλευση προσώπων από τα σύνορα της χώρας καθώς και τη διαμονή των πολιτών τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια. Θέτει ως βασική προϋπόθεση εισόδου πολίτη τρίτης χώρας σε ελληνικό έδαφος την κατοχή έγκυρου ταξιδιωτικού εγγράφου αναγνωρισμένου από τις ελληνικές αρχές, καθώς επίσης ρυθμίζει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τις κυρώσεις των πολιτών τρίτων χωρών.

Ο νόμος Ν. 4332/2015 (Φ.Ε.Κ. Α΄ 76) 09-07-2015, αποτελεί τροποποίηση του Ν.4251/2014 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στους πολίτες τρίτων χωρών στην επικράτεια κράτους – μέλους και σχετικά με το κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζόμενους από τις τρίτες χώρες που διαμένουν μόνιμα σε κράτος – μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις. Παράλληλα τροποποιεί τις διατάξεις του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας.

Τέλος ο νόμος Ν.4540/2018 (Φ.Ε.Κ. Α ' 91) 22-05-2018 τροποποιεί το Ν. 4251/2014 (Α80) για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/66/ΕΕ της 15^{ης} Μαΐου 2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο της ενδο - εταιρικής μετάθεσης – Τροποποίηση διαδικασιών ασύλου και άλλες διατάξεις. Παράλληλα καλείται να προσαρμόσει την Ελληνική νομοθεσία προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνούς προστασίας.

2.4 Μετασχηματισμοί από το 1990 περίπου έως την έναρξη της οικονομικής κρίσης.

Τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, η Ελλάδα μετατράπηκε από μια παραδοσιακή χώρα αποστολής μεταναστών σε μια χώρα η οποία προσέλκυε μετανάστες. Οι κύριοι προορισμοί των Ελλήνων μεταναστών στο τέλος του δέκατου ένατου αιώνα ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Αυστραλία, ενώ μετά τον Β ' Παγκόσμιο Πόλεμο έγιναν οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης και ιδιαίτερα η Γερμανία (Lianos&Cavounidis, 2012). Οι ροές μεταναστών στην Ελλάδα άρχισαν να επιταχύνουν στα μέσα της δεκαετίας του 1970, αλλά με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι εισροές των μεταναστών έφθασαν σε τεράστιες διαστάσεις, με την Αλβανία να κατατάσσεται πρώτη στον κατάλογο των χωρών προέλευσης.

Η πλειοψηφία των μεταναστών που υπάρχουν στην Ελλάδα σήμερα προέρχεται από αυτή τη γεωπολιτική ομάδα χωρών, αν και τα τελευταία χρόνια οι χώρες της Ασίας και της Αφρικής έχουν αναδειχθεί ως οι κυρίαρχες χώρες προέλευσης της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Μερικοί μετανάστες από αυτά τα πρώην σοσιαλιστικά καθεστάτα ήταν ελληνικής καταγωγής και οι ελληνικές μεταναστευτικές πολιτικές τους αγάλιαζαν, διευκολύνοντας την είσοδο και την ένταξή τους. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών που έφθασαν στη δεκαετία του 1990 δεν ήταν ελληνικής καταγωγής και εισήλθαν στην Ελλάδα χωρίς τα κατάλληλα έγγραφα. Μάλιστα, οι περισσότεροι από αυτούς κατάφεραν

να νομιμοποιηθούν τελικά σε ένα από τα τρία προγράμματα τακτοποίησης μη εξουσιοδοτημένων μεταναστών που πραγματοποιήθηκαν το 1998, το 2001 και το 2005.

Πίνακας 2. Πληθυσμός αλλοδαπών στην Ελλάδα, το 1981, το 1991 και το 2001 σε ποσοστά %

<i>Υπηκοότητα</i>	<i>1981</i>	<i>1991</i>	<i>2001</i>
Σύνολο (απόλυτοι αριθμοί)	9.739.589	10.259.900	10.934.097
Ελληνική	98,15	98,37	93,03
Ξένη	1,81	1,62	6,97
Χωρίς ή αγνώστου υπηκοότητας	0,05	0,01	0
<i>Χώρα προέλευσης</i>			
<i>Ανεπτυγμένες χώρες</i>	<i>65,54</i>	<i>45,94</i>	<i>13,12</i>
ΕΕ (15)	51,54	46,28	46,92
Κύπρος	16,75	19,21	17,44
Αυστραλία	6,10	8,28	8,78
ΗΠΑ	20,50	18,26	18,16
Καναδάς	3,58	6,18	6,05
Άλλες ανεπτυγμένες χώρες	1,53	1,79	2,65
<i>Βαλκανικές χώρες</i>	<i>3,31</i>	<i>15,80</i>	<i>65,70</i>
Αλβανία	61,21	78,38	87,57
Βουλγαρία	13,86	9,20	7,02

Ρουμανία	10,41	7,33	4,40
Γιουγκοσλαβία	14,52	5,09	0,77
FYROM	0	0	0,15
Κροατία	0	0	0,04
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	0	0	0,06
<i>Άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης</i>	2,06	15,07	11,26
Πολωνία	14,38	38,46	14,97
Ουγγαρία	6,63	1,16	0,63
Τσεχοσλοβακία	6,80	2,95	1,18
Ρωσία	41,74	51,63	83,23
Άλλες πρώην σοσιαλιστικές χώρες	30,55	5,80	0
<i>Άλλες χώρες</i>	29,09	23,94	9,92
Ασία	81,88	71,59	75,03
Αφρική	13,02	22,66	20,66
Αμερική	4,28	5,25	4,15
Ωκεανία	0,81	0,50	0,15

Πηγή: Kotzamanis, (2009).

Η ταχεία επέκταση του πληθυσμού των μεταναστών παρατηρείται σε σύγκριση των δεδομένων απογραφής πληθυσμού για τα έτη 1981, 1991 και 2001. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία που παρατέθηκαν προηγουμένως είναι ανά εθνικότητα και επομένως δεν αντιστοιχούν απολύτως στον ακριβή αριθμό των μεταναστών. Για παράδειγμα, οι περισσότεροι μετανάστες ελληνικής καταγωγής από την πρώην Σοβιετική Ένωση έχουν πολιτογραφηθεί και ως εκ τούτου δεν εμφανίζονται ως αλλοδαποί. Η σύγκριση των δεδομένων απογραφής για τα έτη 1981, 1991 και 2001 αποκαλύπτει:

Πρώτον, την ταχεία αύξηση του πληθυσμού των ξένων ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού. Το μερίδιο του ξένου πληθυσμού αυξήθηκε από το 2% το 1981 και το 1991 στο 7% το 2001, ενώ οι περισσότεροι παρατηρητές πιστεύουν ότι η απογραφή του 2001 υποτίμησε τον πραγματικό αριθμό των μεταναστών, τοποθετώντας το πραγματικό μερίδιο του πληθυσμού τους γύρω στο 10%.

Δεύτερον, μια δραματική μετατόπιση είναι εμφανής στις χώρες της ιθαγένειας του ξένου πληθυσμού. Το 1981, το 65% των αλλοδαπών στην Ελλάδα προέρχονταν από τις λεγόμενες «ανεπτυγμένες χώρες» (αναμφισβήτητα πολλοί ήταν σύζυγοι Ελλήνων πολιτών ή στελέχη επιχειρήσεων) ενώ το 2001 μόνο το 13% του ξένου πληθυσμού προέρχονταν από τέτοιες χώρες. Ομοίως, το 1981 μόνο το 3% των αλλοδαπών ήταν από βαλκανικές χώρες, αλλά το 2001 το 66% προέρχεται από αυτές τις χώρες.

Τρίτον, τα στοιχεία παρουσιάζουν την κυριαρχία μιας συγκεκριμένης χώρας προέλευσης μεταξύ του ξένου πληθυσμού το 2001, την Αλβανία. Ένα ποσοστό της τάξης του 58% των αλλοδαπών στην Ελλάδα το 2001 ήταν Αλβανοί υπήκοοι.

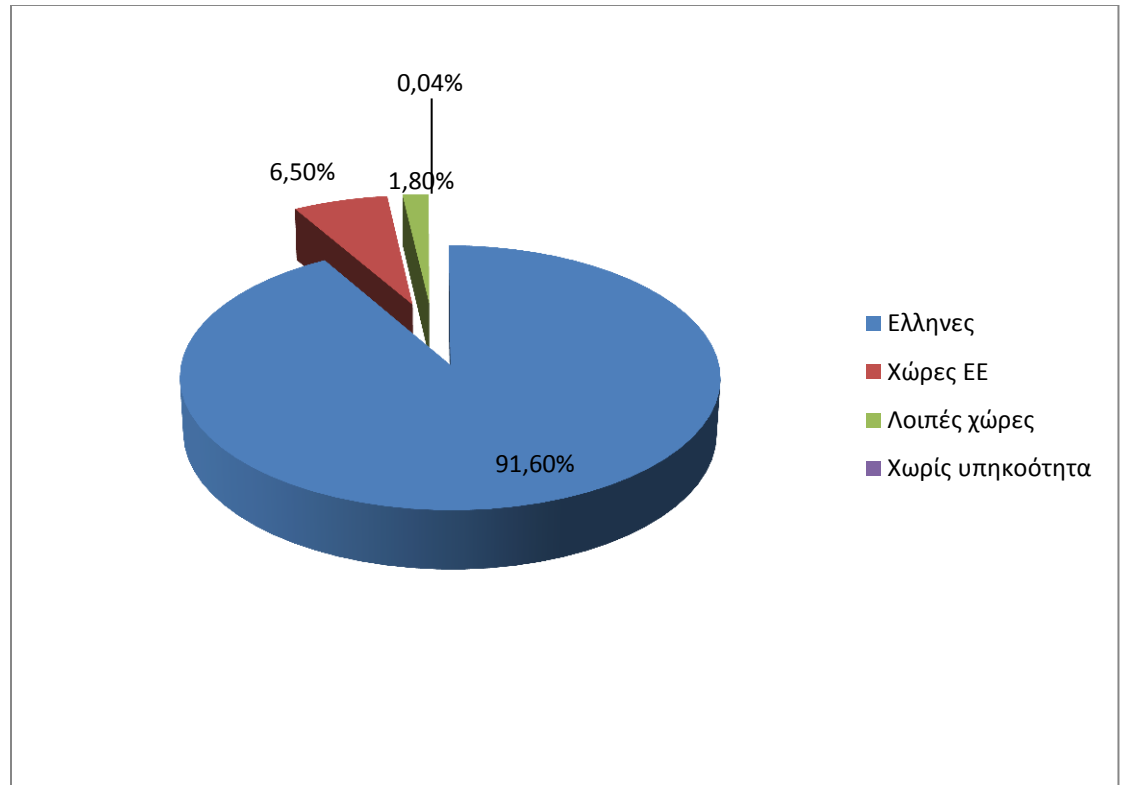
Τέταρτον, τα δεδομένα αποκαλύπτουν τη σημασία μιας συγκεκριμένης γεωπολιτικής ομάδας χωρών προέλευσης, των καταρρακωμένων σοσιαλιστικών καθεστώτων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Πάνω από τα τρία τέταρτα των μεταναστών που ήταν παρόντες στην Ελλάδα το 2001 ήταν από αυτή τη γεωπολιτική ομάδα χωρών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης στα επίσημα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκφράζονταν φόβοι ότι η μεταναστευτική πίεση από την περιοχή θα επηρέαζε κυρίως τη Γερμανία και την Αυστρία, αλλά τελικά οι χώρες της Νότιας Ευρώπης δέχτηκαν μαζικές εισροές. Τα τελευταία χρόνια, οι χώρες της Ασίας και της Αφρικής έχουν αναδειχθεί ως οι κυριότερες πηγές μετανάστευσης στην Ελλάδα. Όπως και οι προηγούμενες εισροές από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι εισροές από την Ασία και την Αφρική είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου μη εξουσιοδοτημένες. Τα δεδομένα δείχνουν ότι το Αφγανιστάν και το Πακιστάν είναι οι κύριες χώρες προέλευσης των παράτυπων αυτών μεταναστών (Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, 2012).

Η νέα ποικιλομορφία του ελληνικού πληθυσμού που αποτυπώνεται στα απογραφικά στοιχεία είναι ορατή στους δρόμους της Αθήνας και άλλων πόλεων, στους αγροτικούς χώρους, αλλά και στα δημόσια σχολεία της Ελλάδας. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, οι ξένοι σπουδαστές έχουν σημαντική παρουσία στο εκπαιδευτικό σύστημα με το ποσοστό τους να κυμαίνεται γύρω στο 10-13%. Έτσι, η Ελλάδα μετασηματίστηκε τις τελευταίες δεκαετίες από μια χώρα που έστειλε εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες στη Γερμανία και σε άλλες χώρες της Βόρειας Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μια χώρα που δέχτηκε εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες που έχουν καταστήσει την Ελλάδα μια νέα κοινωνική ποικιλομορφία

2.5 Η τελευταία Απογραφή του 2011.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011, τα άτομα με ελληνική υπηκοότητα αποτελούν το 91,6% του συνολικού πληθυσμού, όπως φαίνεται και στο κυκλικό διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 1. Οι γηγενείς και οι ξένοι μόνιμοι κάτοικοι στην Ελλάδα, ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, στην απογραφή του 2011. Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2013.

Εξάλλου, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί, η πλειοψηφία των μεταναστών στην Ελλάδα είναι οι Αλβανοί, οι οποίοι αποτελούν πάνω από το 50% του συνόλου των μεταναστών για το 2011, ενώ ακολουθούν οι Βούλγαροι με ποσοστό περίπου 8,5% και οι Ρουμάνοι με ποσοστό που ξεπερνά το 5%.

Από τα στοιχεία της απογραφής του 2011 προκύπτει ότι οι περιοχές που παρουσιάζουν μεγάλες συγκεντρώσεις μεταναστών είναι οι περιοχές που προσφέρουν θέσεις απασχόλησης. Κατά συνέπεια η πλειοψηφία των μεταναστών έχει εγκατασταθεί στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα Αθήνα και Θεσσαλονίκη, ενώ μεγάλες συγκεντρώσεις επί του συνολικού τους πληθυσμού εμφανίζουν περιοχές με έντονη τουριστική ανάπτυξη όπως οι Κυκλάδες, τα Ιόνια νησιά και η Κρήτη, είτε περιοχές με σημαντική αγροτική ανάπτυξη όπως η Βοιωτία, η Κορινθία, η Αργολίδα, η Λάρισα κ.α.. Τα αστικά κέντρα αποδεικνύεται ότι αποτελούν την επιλογή εγκατάστασης των περισσότερων μεταναστών που καταφτάνουν στη χώρα μας.

Πίνακας 3. Η σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα, κατά την απογραφή του 2011.

Χώρα προέλευσης	Ποσοστό επί του συνόλου του πληθυσμού των μεταναστών
<i>Αλβανία</i>	52,7
<i>Ρουμανία</i>	8,3
<i>Βουλγαρία</i>	5,1
<i>Πακιστάν</i>	3,7
<i>Γεωργία</i>	3,0
<i>Ουκρανία</i>	1,9
<i>Ηνωμένο Βασίλειο</i>	1,7
<i>Κύπρος</i>	1,6
<i>Πολωνία</i>	1,6
<i>Ρωσία</i>	1,5
<i>Ινδία</i>	1,2
<i>Μπαγκλαντές</i>	1,2
<i>Γερμανία</i>	1,2
<i>Αίγυπτος</i>	1,1
<i>Μολδαβία</i>	1,1
<i>Φιλιππίνες</i>	1,1
<i>Λοιπές χώρες και με αδιευκρίνιστη ή χωρίς υπηκοότητα</i>	11,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2013.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

“Η σύγχρονη μορφή της μετανάστευσης – Οικονομική Κρίση και μετανάστευση”

3.1 Μετασχηματισμοί στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα από το 2009 έχει οδηγήσει σε νέες ανατροπές στην ελληνική μεταναστευτική εμπειρία, οι οποίες έχουν μεταμορφώσει περαιτέρω το κοινωνικό και οικονομικό τοπίο της Ελλάδας. Ενώ οι μη εξουσιοδοτημένες εισροές δεν αποτελούν ένα νέο φαινόμενο, μεγάλο μέρος αυτών των εισροών δεν μπορεί να ενσωματωθεί στην μισθωτή εργασία στον άτυπο τομέα της οικονομίας όπως συνέβαινε προηγουμένως. Οι ροές της μετανάστευσης επιστροφής εξάλλου έχουν ενισχυθεί καθώς επίσης και η μετανάστευση των Ελλήνων έχει αυξηθεί σημαντικά.

Στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, η πρόσφατη οικονομική κρίση είχε οδηγήσει, τουλάχιστον πριν το 2015, σε μείωση των εισροών μετανάστευσης. Ωστόσο, στην περίπτωση της Ελλάδας, η επιδείνωση της αγοράς εργασίας δεν είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των μη νόμιμων ροών. Πριν από την έναρξη της ύφεσης το 2008, οι μετανάστες στην Ελλάδα παρουσίαζαν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους ντόπιους, αντίθετα με την εμπειρία των περισσότερων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό όμως άλλαξε με την οικονομική κρίση. Το 2009, το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών ξεπέρασε αυτό των ιθαγενών για πρώτη φορά, ενώ το χάσμα εξακολούθησε να αυξάνεται μέχρι το 2011.

Συγκεκριμένα, μεταξύ 2008 και 2011 το ποσοστό ανεργίας των αλλοδαπών αυξήθηκε από 6% σε 18%, ενώ το ποσοστό ανεργίας των Ελλήνων αυξήθηκε από 7% σε 16%. Η αύξηση της ανεργίας ήταν ιδιαίτερα έντονη στους πολίτες της Αλβανίας, η οποία από το 6% εκτινάχτηκε στο 21% (ΕΛΣΤΑΤ, 2014). Μια μεγάλη αύξηση της ανεργίας των μεταναστών σε σχέση με τους πολίτες της

χώρας κατά τη διάρκεια της τρέχουσας οικονομικής κρίσης παρατηρήθηκε σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες που επλήγησαν από την κρίση (OECD 2011; Papademetriou et al., 2010; Ruedin&D'Amato, 2011).

Σε γενικές γραμμές, η ανταπόκριση του ελληνικού κράτους στην πρόκληση της μετανάστευσης κατά τη δεκαετία του 1990 και του 2000 χαρακτηριζόταν από έλλειψη προετοιμασίας, ασυνέπειες και λήψη βραχυπρόθεσμων μέτρων. Η μετανάστευση στην Ελλάδα έγινε κατανοητή και καθοδηγούμενη κυρίως μέσα από την έννοια της ασφάλειας (Karyotis, 2012). Αυτή η αντίδραση δημιούργησε γρήγορα ένα απόθεμα παράνομων μεταναστών, οι οποίοι, ωστόσο, απορροφήθηκαν σε μεγάλο βαθμό στην άτυπη αγορά εργασίας. Ελλείπει αποτελεσματικής πολιτικής ένταξης με μακροπρόθεσμη θεώρηση, το ελληνικό κράτος επέλεξε μια σειρά προγραμμάτων νομιμοποίησης που ξεκίνησαν από το 1998 έως το 2007/2008 και έδωσαν αμνηστία σε χιλιάδες μακροχρόνιους μετανάστες. Συνολικά, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική κατά τη δεκαετία του 1990 και του 2000 ήταν κυρίως αντιδραστική και όχι διορατική (Triantafyllidou, 2014).

Ένα θετικό βήμα έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 2010, όταν το ελληνικό κοινοβούλιο ενέκρινε το νόμο 3838/2010 για την ιθαγένεια και την πολιτογράφηση. Παρόλο που παρεμποδίστηκε από την γραφειοκρατική ανεπάρκεια και την πολυπλοκότητα, ο νέος νόμος επέδειξε ένα όραμα για την ενσωμάτωση των μεταναστών. Ένα άλλο θετικό βήμα έγινε τον Ιανουάριο του 2011, όταν το ελληνικό κοινοβούλιο ενέκρινε το νόμο 3907/2011. Ο νέος νόμος ήταν μια προσπάθεια αναδιάρθρωσης της διαδικασίας ασύλου στη χώρα, με τη δημιουργία ξεχωριστών υπηρεσιών ασύλου και πρώτης υποδοχής, ανεξάρτητα από την αστυνομία. Από την άλλη πλευρά και προκειμένου να μειωθούν οι ροές των μεταναστών από τα χερσαία σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία, ολοκληρώθηκε η κατασκευή ενός φράχτη από συρματόπλεγμα μήκους 12,5 χιλιομέτρων τον Δεκέμβριο του 2012. Εξάλλου, τον Οκτώβριο του 2012, η ελληνική κυβέρνηση παράτεινε την περίοδο κράτησης των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο έως και δώδεκα μήνες.

3.2 Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην αγορά εργασίας των μεταναστών.

Από το 2008 και μετά κλείνει ο κύκλος της ανάπτυξης της οικονομίας και ακολουθεί μια περίοδος έντονης ύφεσης και αβεβαιότητας. Από το φθινόπωρο του 2009 το σύνολο των δεικτών της οικονομίας είναι έντονα πτωτικοί (βιομηχανική παραγωγή, εμπόριο, και κατά βάση κατασκευές).

Τα στατιστικά στοιχεία της αγοράς εργασίας παρουσιάζουν το μέγεθος του προβλήματος. Το 1^ο τρίμηνο του 2013 το ποσοστό ανεργίας αγγίζει το 26,2% για τους Έλληνες και 40,4% για τους μετανάστες, με τον συνολικό αριθμό των ανέργων να ανέρχεται στα 1.355.237 άτομα εκ των οποίων 166.700 είναι μετανάστες.

Την περίοδο της οικονομικής κρίσης τα ποσοστά ανεργίας των μεταναστών αυξάνονται ταχύτατα με συνέπεια το 2013 να είναι κατά 14,05 μονάδες υψηλότερα έναντι των Ελλήνων. Ο αριθμός των απασχολούμενων μεταναστών κυμαίνεται σε 246.100 εργαζόμενους από τους οποίους το 14% είναι ανασφάλιστοι.

Το 2013 παρατηρείται μια στροφή της απασχόλησης των μεταναστών προς τον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Από το 5,4% των μεταναστών που απασχολούνταν στον πρωτογενή τομέα το 2008, το έτος 2013 αγγίζει το 13,5%. Αντίθετα στο δευτερογενή τομέα παρατηρείται μια σημαντική συρρίκνωση της απασχόλησης των μεταναστών από 49,6% το 2008 περιορίζεται στο 29,1% το 2013. Ο τριτογενής τομέας απασχολεί πλέον ένα σημαντικό κομμάτι των μεταναστών αφού παρουσιάστηκε αύξηση από 45% το 2008 σε 57,3% το 2013.

Σε απόλυτα νούμερα, το 1^ο τρίμηνο του 2013 έναντι του 1^{ου} τριμήνου του 2008, δημιουργήθηκαν 15.500 νέες θέσεις εργασίας στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, σε πλήρη αντιδιαστολή με το δευτερογενή και τριτογενή τομέα, όπου χάθηκαν 90.600 και 6.400 θέσεις αντίστοιχα. Ο κατασκευαστικός κλάδος απεικονίζει παραστατικά το πρόβλημα καθώς το 2008 απασχολούσε 114.700 μετανάστες ενώ το 2013 μόλις και με τα βιάς 43.000, χάθηκαν ουσιαστικά 72.600 θέσεις εργασίας.

Οι μετανάστες προσπαθούν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, ωστόσο βρίσκονται σε συνθήκες αβεβαιότητας και απόγνωσης με αποτέλεσμα να προσφέρουν μεγαλύτερη ευελιξία και φθηνότερη εργασία, καθώς τόσο οι

ατομικές και οικογενειακές συνθήκες όσο και οι μεταναστευτικές στρατηγικές δεν τους δίνουν τη δυνατότητα της άμεσης εξόδου. Η πλειοψηφία των Αλβανών μεταναστών που επέστρεψε στην πατρίδα τους, επέστρεψαν κατά βάση προσωρινά και με χαρακτηριστικά κυκλικότητας.

Οι μετανάστες άλλης εθνικότητας που επιστρέφουν στη χώρα προέλευσής τους, είναι περιορισμένοι σε αριθμό και αφορούν μια συντονισμένη προσπάθεια από τα ευρωπαϊκά κράτη. Από τα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας προκύπτει ότι το 2012 πραγματοποιήθηκαν 22.117 επιστροφές παράνομων μεταναστών, έναντι 17.279 το 2011. Οι 15.793 περιπτώσεις εκτελέστηκαν μέσω των προγραμμάτων αναγκαστικής επιστροφής και οι 6.324 μέσω των εθελούσιων διαδικασιών επιστροφής (ΕΛ.Α.Σ. 2012).

Εξαιτίας των χαρακτηριστικών της μετανάστευσης στη χώρα μας (οικογενειακή, νόμιμη μετανάστευση Αλβανών, έναντι παράνομης, μη οικογενειακής Ασιατών ή εποχικής Βούλγαρων και Ρουμάνων) η οικονομική κρίση απορρυθμίζει περαιτέρω τις εργασιακές σχέσεις και η ευελιξία στην αγορά εργασίας παίρνει μόνιμο χαρακτήρα.

Οι παλαιότεροι κυρίως Αλβανοί μετανάστες δέχονται τη μεγαλύτερη πίεση διότι αμείβονται συγκριτικά καλύτερα, είναι νόμιμοι και καλύτερα δικτυωμένοι, αλλά και εξαιτίας του αυξημένου κόστους διαβίωσής τους καθότι οικογενειάρχες. Μειώνονται οι αμοιβές τους, μετακυλύουν¹ στην ανασφάλιστη εργασία ή αλλάζουν αντικείμενο δουλειάς. Επιπρόσθετα η κρίση συμπιέζει και τους μισθούς και την απασχόληση του γηγενούς πληθυσμού, δημιουργώντας συχνά κοινωνικές εντάσεις μεταξύ των δύο πληθυσμών, καθώς επίσης και φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας.

Από μια πρώτη ανάγνωση συμπεραίνουμε ότι η οικονομική κρίση έχει μεν απορρυθμίσει την επίσημη αγορά εργασίας προσδίδοντάς της χαρακτηριστικά της άτυπης (χαμηλότερες αμοιβές, μεγαλύτερη ευελιξία εργασιακών σχέσεων κ.α.), ωστόσο αποδομεί περαιτέρω την άτυπη αγορά εργασίας στην οποία, τόσο οι αμοιβές όσο και οι συνθήκες εργασίας συμπιέζονται προς τα κάτω. Στην άτυπη

---

¹Στα χρόνια της κρίσης πάνω από 100.000 έχουν εκπέσει της νομιμότητας λόγω της σύνδεσης νομιμότητας και ενσήμων, την ευθύνη των οποίων έχει ο μετανάστης και όχι ο εργοδότης, και μόνο 3.300 περίπου κατέχουν άδειες μακράς διάρκειας, ενώ ο αριθμός αυτών που κατέχουν άδεια επί μακρών διαμένων ξεπερνά οριακά τους 100.

αγορά εργασίας, είναι πρόδηλο ότι μετακινούνται και πρώην νόμιμοι μετανάστες προκειμένου να παραμείνουν στην αγορά εργασίας.

Φυσικό επακόλουθο είναι όχι η σύγκλιση των δύο αγορών εργασίας, όπως αναμενόταν, αλλά η μετακύλιση και των δύο χαμηλότερα διατηρώντας μια ιδιότυπη μορφή συμπληρωματικότητας και όχι ανταγωνιστικότητας μεταξύ των δύο πληθυσμών. Έχουμε κατά συνέπεια μια επανάληψη του μοτίβου δύο ακόμα διακριτών αγορών εργασίας στις οποίες παρατηρείται με καινούριους όρους και δεδομένα ένας νέος εσωτερικός ανταγωνισμός στον κάθε πληθυσμό (γηγενή – μετανάστη) για τις συνεχώς μειούμενες θέσεις εργασίας.

Στις ευέλικτες αγορές εργασίας οι μετανάστες όχι μόνο διατηρούν αλλά και αυξάνουν τις θέσεις εργασίας τους, υποκύπτοντας, όμως σε χαμηλότερες αμοιβές και χειρότερες συνθήκες εργασίας. Οι Έλληνες από την άλλη δεν είναι διατεθειμένοι ακόμα να υποκύψουν σ' αυτά τα επίπεδα αμοιβών και συνθηκών εργασίας.

Ο αντίκτυπος των παραπάνω εξελίξεων γίνεται καλύτερα αντιληπτός αν μελετήσουμε το πώς διαμορφώνονται οι αμοιβές των μεταναστών το πρώτο τρίμηνο του 2013. Ο μέσος μισθός των μεταναστών δεν υπερβαίνει τα 650 ευρώ. Το 27% αμείβεται έως 500 ευρώ, και το 80% έως 800 ευρώ, ενώ παραπάνω από 1000 ευρώ πληρώνεται μόλις το 5,2%. Κατά την ίδια χρονική περίοδο οι αμοιβές των Ελλήνων είναι σαφώς καλύτερες. Ο μέσος μισθός των Ελλήνων αγγίζει τα 980 ευρώ. Το 8,1% αμείβεται έως 500 ευρώ, το 34,6% έως 800 ευρώ και πάνω από 1000 ευρώ το 34,09%. Ο δείκτης ανομοιογένειας ανάμεσα στους Έλληνες και τους αλλοδαπούς εργαζόμενους, με βάση τα επίπεδα αμοιβών από 0,653 το 2008 υποχώρησε στο 0,553 το 2013. Με βάση τον παραπάνω δείκτη, οι αποκλίσεις των μισθών Ελλήνων και αλλοδαπών εργαζομένων κατά την περίοδο της κρίσης έχουν διευρυνθεί περαιτέρω.

Το ύψος της απόκλισης των μισθών που οι εργοδότες πληρώνουν στους γηγενείς και στους αλλοδαπούς αποτελεί κυρίαρχο κριτήριο για το ποιος από τους δύο θα απασχοληθεί τελικά. Ο αλλοδαπός, ανασφάλιστος και χαμηλότερα αμειβόμενος έχει σαφώς προβάδισμα προκειμένου να καταλάβει τη θέση εργασίας έναντι του Έλληνα. Ωστόσο μελέτες μας αποκαλύπτουν πως σε ένα υποθετικό σενάριο “ αποχώρησης όλων των μεταναστών, “ ένας περιορισμένος αριθμός θέσεων εργασίας θα ήταν δυνατόν να καλυφθεί από Έλληνες εργαζόμενους. Κατά συνέπεια οι χαμένες θέσεις εργασίας θα ήταν πολύ περισσότερες.

3.3 Η περίπτωση του ελληνικού brain drain

Τον 20ο και τον 21ο αιώνα η φύση του φαινομένου της μετανάστευσης έχει αλλάξει με τον αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης και τη δημιουργία ενός διεθνούς διαδραστικού περιβάλλοντος που έχει ριζικά διαφοροποιηθεί. Η βελτίωση των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών και η ενσωμάτωση των εθνικών οικονομιών στο διεθνές σύστημα έχουν δώσει νέες μορφές και νέες κατευθύνσεις στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Μία από τις μορφές που μπορεί να πάρει η διεθνής μετανάστευση αναφέρεται στην τάση των ατόμων με υψηλή ειδικευση από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να μεταναστεύουν στις πιο ανεπτυγμένες. Το φαινόμενο αυτό αποκαλείται “brain drain”. Η διεθνής μετανάστευση του επιστημονικού προσωπικού παρουσιάζεται με διάφορες μορφές και δεν υπάρχει κανένας γενικά αποδεκτός ορισμός (Thanou&Goulas, 2017).

Η Ελλάδα, κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης, βίωσε το φαινόμενο αυτό, αν και σε καμία περίπτωση δεν είναι δυνατόν να ενταχθεί στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Ωστόσο, οι μεγάλες αλλαγές που επήλθαν στην ελληνική οικονομία την περίοδο 2010-2016 ή ίσως μέχρι ακόμη και σήμερα, οδήγησαν έναν σημαντικό αριθμό νέων επιστημόνων να μεταναστεύσουν. Είναι χαρακτηριστικά τα στοιχεία που παραθέτει η ΕΛΣΤΑΤ αναφορικά με το θέμα. Συγκεκριμένα, το 6% των Ελλήνων ηλικίας 20-64 ετών κατοικούσαν το 2017 σε άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ, με το αντίστοιχο ποσοστό το 2012 να διαμορφώνεται στο 4,7%, επίπεδο στο οποίο βρισκόταν και το 2007. Αυτό στην ουσία σημαίνει μια αύξηση της τάξης του 30% τα τελευταία δέκα χρόνια. Εξάλλου, είναι χαρακτηριστικό ότι ποσοστό πάνω από το 30% των Ελλήνων που φεύγουν στο εξωτερικό είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συνολικά, τέλος, υπολογίζεται ότι έχουν εγκαταλείψει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια περισσότεροι από 450.000 Έλληνες. Το γεγονός αυτό αποτελεί μία σοβαρή ένδειξη της πολυπλοκότητας του θέματος, το οποίο θα πρέπει να αποτελέσει τα επόμενα χρόνια αντικείμενο σοβαρής αντιμετώπισης από την ελληνική πολιτεία (Mavridis, 2017).

3.4. Η τρέχουσα κατάσταση για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης

Ο νέος νόμος για το άσυλο δημιούργησε νέες συνθήκες και ανησυχίες για το μέλλον των μεταναστών στην Ελλάδα, καθώς σύμφωνα με την Υπηρεσία Ασύλου (2017), η εφαρμογή του είχε ως αποτέλεσμα την κατηγοριοποίηση των μεταναστών που εισήλθαν στην Ελλάδα μετά το 2015 σε διαφορετικές ομάδες, ανάλογα με την ημερομηνία άφιξής τους στη χώρα. Κάθε ένας από αυτούς τους υπο-πληθυσμούς αντιμετωπίζει διαφορετική πραγματικότητα και διαφορετικές ανάγκες.

Μόνο το 2016 η Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου κατέγραψε 51.000 αιτήσεις ασύλου (Υπηρεσία Ασύλου, 2017). Το γεγονός αυτό έχει υπερκεράσει την ικανότητά του να επεξεργάζεται αιτήσεις, οι οποίες σε συνδυασμό με την έλλειψη προσωπικού και πολλές άλλες συνεχιζόμενες ελλείψεις εμποδίζουν την πρόσβαση στη διεθνή προστασία τόσο για όσους έφθασαν πριν, όσο και μετά την ενεργοποίηση της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας (Actionaidetal., 2016).

Η αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας από τις ελληνικές αρχές με βάση την εθνικότητα και όχι την ημερομηνία άφιξης και την ευπάθεια, αποτελεί ένα άλλο σημαντικό ζήτημα ανησυχίας. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι οι αιτήσεις ορισμένων εθνικοτήτων, όπως οι Σύριοι, έχουν προτεραιότητα, καθώς θεωρούνται «ευκολότερες» (Triantafyllidou, 2017). Επιπλέον, η διαδικασία οικογενειακής επανένωσης μπορεί να διαρκέσει έως και ένα χρόνο για να ολοκληρωθεί και είναι πολύ περίπλοκη. Κατά συνέπεια, μεγάλος αριθμός προσφύγων στην Ελλάδα έχουν σημαντικά μέλη της οικογένειάς σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις οποίες δεν μπορούν να προσεγγίσουν (Actionaidetal., 2016).

Επιπλέον, η διαδικασία μετεγκατάστασης είναι δυσάρεστα αργή, ενώ ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ διστάζουν και άλλα αρνούνται ανοικτά να συμμετάσχουν στο μηχανισμό για την αντιμετώπιση του προσφυγικού. Περισσότερο από 1,5 χρόνο μετά την θέσπιση του μέτρου, μόνον το 15% (9.610) του συνόλου των 63.302 θέσεων μετεγκατάστασης έχουν πληρωθεί στην ηπειρωτική χώρα (European Commission, 2017). Η Ελλάδα φιλοξενεί σήμερα περίπου 63.000 δικαιούχους διεθνούς προστασίας και αιτούντες που εισήλθαν στη χώρα από το 2015 και μετά (UNHCR, 2017).

Περίπου 49.000 από αυτούς φιλοξενούνται στην ηπειρωτική χώρα, είτε σε επίσημους και ανεπίσημους καταυλισμούς που διοικούνται από το κράτος, ΜΚΟ και εθελοντές, είτε σε διαμερίσματα και ξενοδοχεία που διοικούνται από δημοτικές αρχές και ΜΚΟ. Αυτοί που ζουν σε στρατόπεδα χρειάζονται επί του παρόντος υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και υπηρεσίες ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (Actionaidetal., 2016). Κάποια πρόσβαση στις προαναφερθείσες υπηρεσίες είναι διαθέσιμη, αλλά η ποιότητα ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό ανάλογα με την δομή φιλοξενίας.

Αυτές οι ανησυχίες αυξάνονται ιδιαίτερα για όσους ζουν στα ελληνικά νησιά. Περίπου 14.000 άτομα φιλοξενούνται στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης (πρώην γνωστά ως «hotspots») στα νησιά (UNHCR, 2017). Η ονομαστική δυναμικότητα αυτών των εγκαταστάσεων κυμαίνεται γύρω στις 9.000 θέσεις, γεγονός που συνεπάγεται ότι σήμερα λειτουργούν πολύ πέρα από τη μέγιστη χωρητικότητά τους. Αυτό έχει οδηγήσει σε υπερπλήρεις και υποβαθμισμένες συνθήκες για τους πληθυσμούς που φιλοξενούνται.

Η κακή ποιότητα των τροφίμων και των καταλυμάτων ωθεί τους αιτούντες διεθνούς προστασίας να στραφούν σε επιβλαβείς μηχανισμούς επιβίωσης και να τροφοδοτήσουν την υπάρχουσα απογοήτευση και ένταση μέσα στις δομές φιλοξενίας ή μεταξύ των κοινοτήτων υποδοχής και των προσφύγων (Actionaidetal., 2016). Σε κάθε περίπτωση, η αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης απαιτεί έναν μακροχρόνιο σχεδιασμό και την εφαρμογή ανθρωπιστικών πολιτικών που θα είναι ικανές να διασφαλίζουν την αξιοπρεπή διαβίωση όλων.

Κορίτσι, Το Άσυλο, Πολιτικά, Πολιτική, Γερμανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

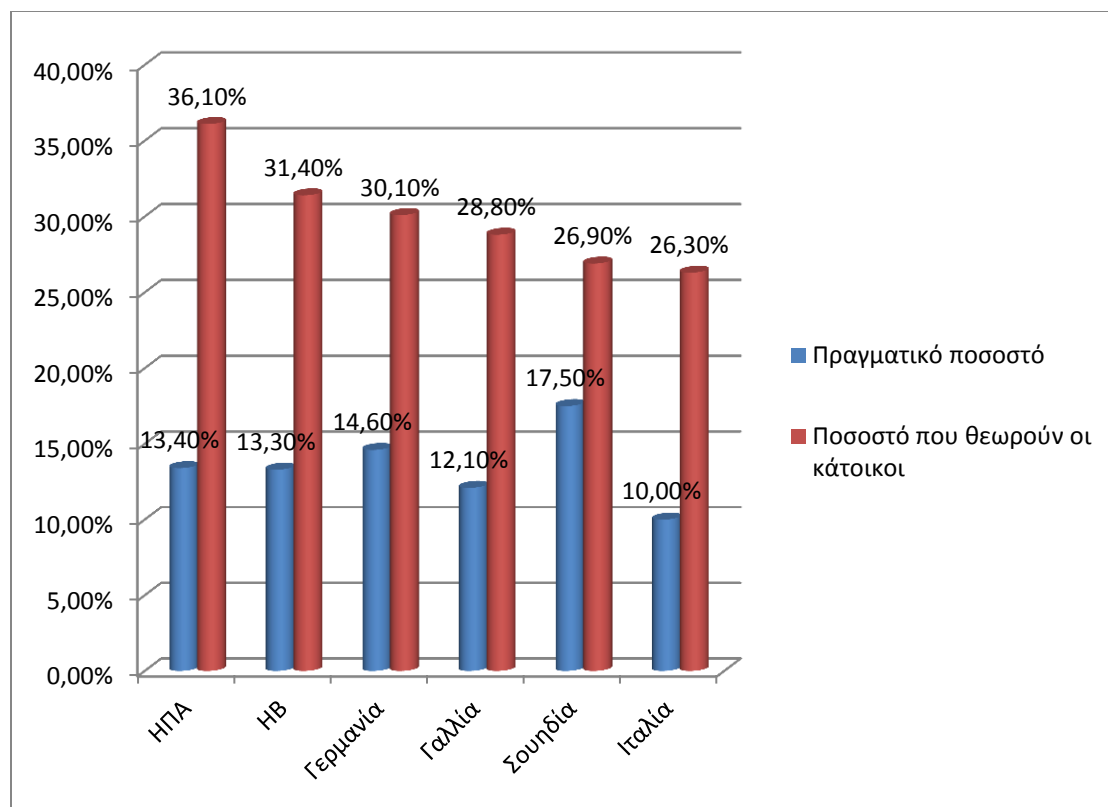
“Οι μετανάστες και η συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή”

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν στη συμμετοχή των μεταναστών στην οικονομική ζωή της Ελλάδας τα τελευταία έτη. Επιπλέον, λαμβάνει χώρα μια αποτίμηση της κατάστασης γενικότερα, στις χώρες του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4.1. Ο πληθυσμός των μεταναστών ως ποσοστό του συνόλου του πληθυσμού.

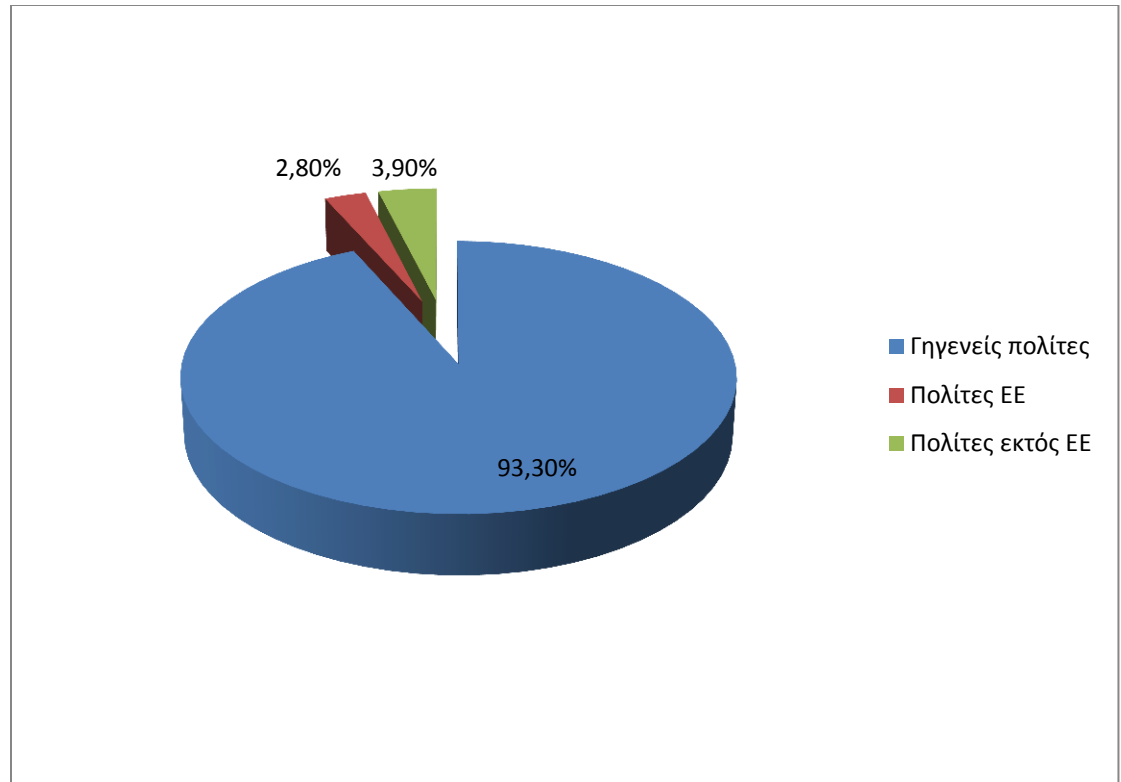
Αρχικά, παρουσιάζεται το επόμενο διάγραμμα, το οποίο αποτελεί το σημαντικότερο εύρημα της έρευνας των Alesinaetal. (2013), σύμφωνα με το οποίο, οι αντιλήψεις των γηγενών πληθυσμών σχετικά με το ποσοστό του πληθυσμού των μεταναστών σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας τους, απέχουν σε σημαντικό βαθμό από την πραγματικότητα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το παράδειγμα των ΗΠΑ, όπου οι γηγενείς θεωρούν το ποσοστό του πληθυσμού των μεταναστών να ξεπερνά το 36%, ενώ στην πραγματικότητα αυτό δεν ξεπερνά το 14%.

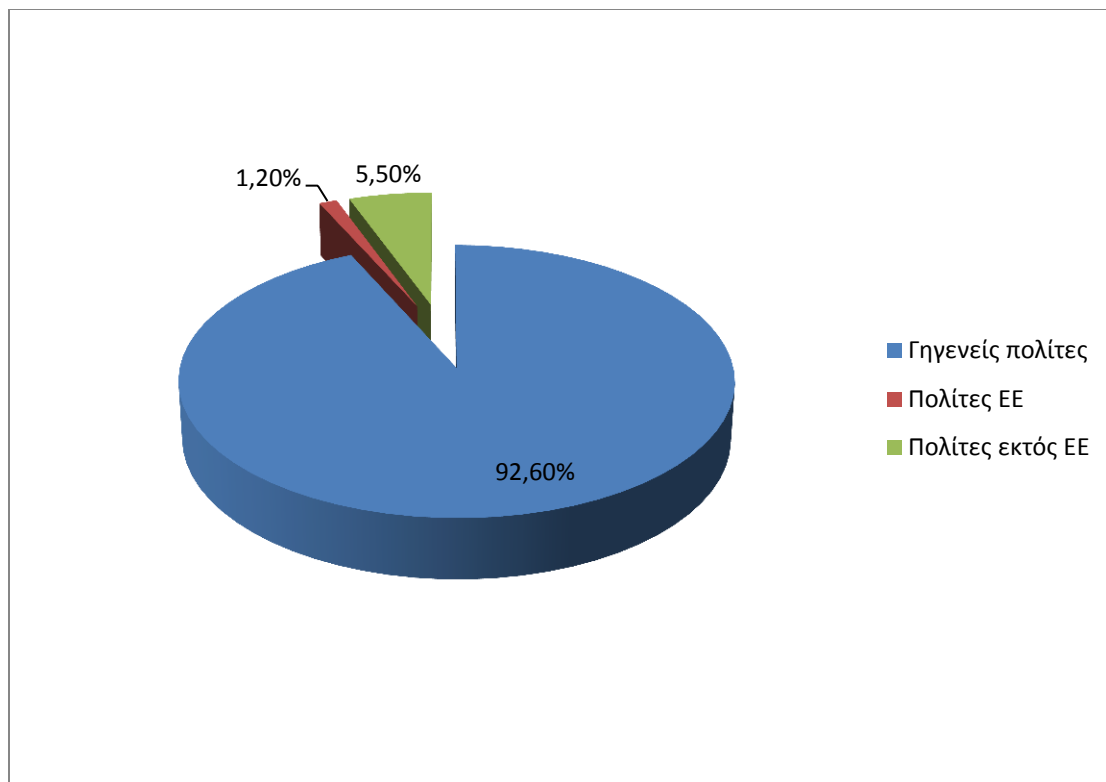
Διάγραμμα 2. Πραγματικό ποσοστό μεταναστών και ποσοστό σύμφωνα με τις πεποιθήσεις των κατοίκων. Πηγή: Alesinaetal. (2013).

Παρά τις υπερβολικές εκτιμήσεις των γηγενών πληθυσμών, όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί, ο συνολικός πληθυσμός των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν ξεπερνά το 8% του συνολικού της πληθυσμού, με τους πολίτες που προέρχονται από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης να μην ξεπερνούν το 4% του συνολικού της πληθυσμού.

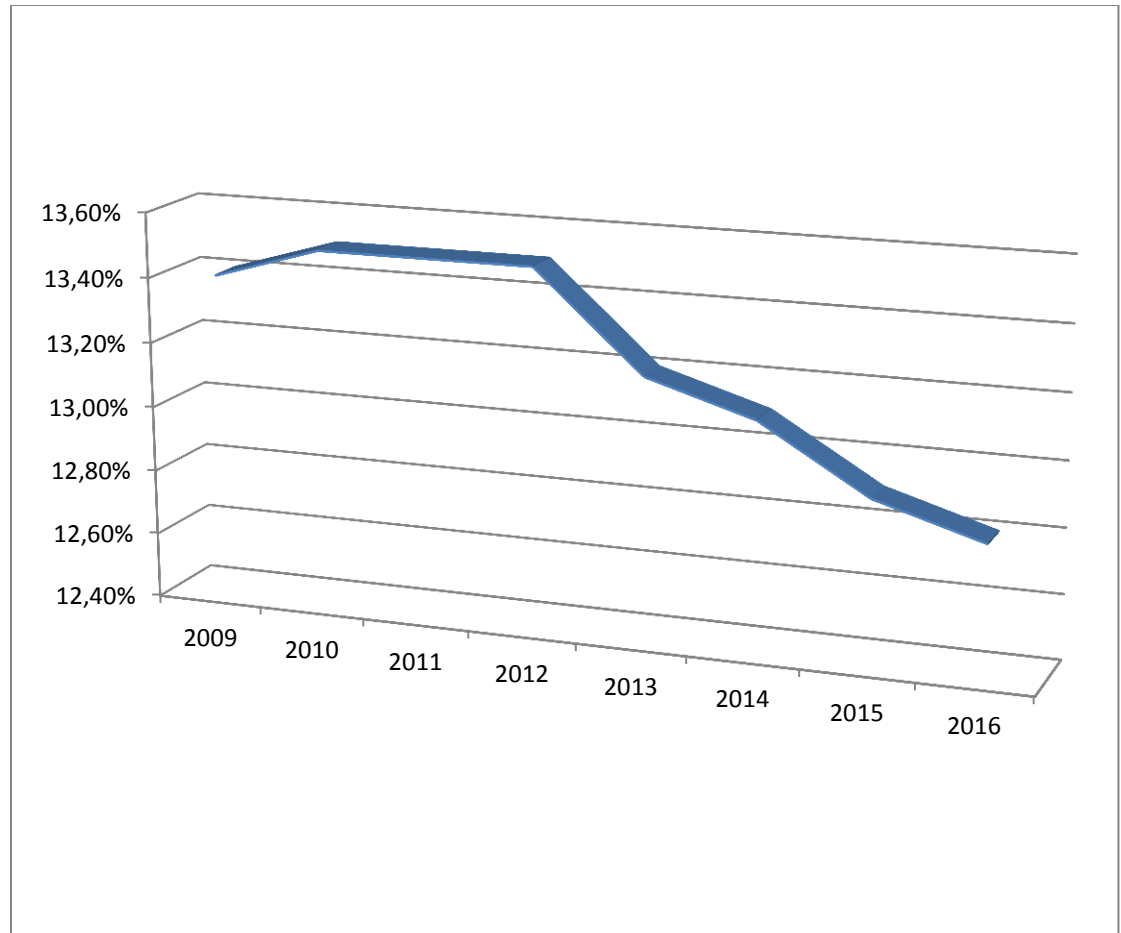
Διάγραμμα 3. Ο πληθυσμός των γηγενών και των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28, το 2014. Πηγή: Euro stat, 2015.

Ανάλογα δεδομένα φαίνεται να ισχύουν και για την Ελλάδα. Με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ελλάδα, πάνω από το 92% των κατοίκων αποτελείται από γηγενείς. Ωστόσο, σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο διάγραμμα, στην Ελλάδα το σχετικό ποσοστό των ατόμων που προέρχονται εκτός χωρών της ΕΕ φαίνεται να είναι μεγαλύτερο, σε σχέση με τους μετανάστες που προέρχονται από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

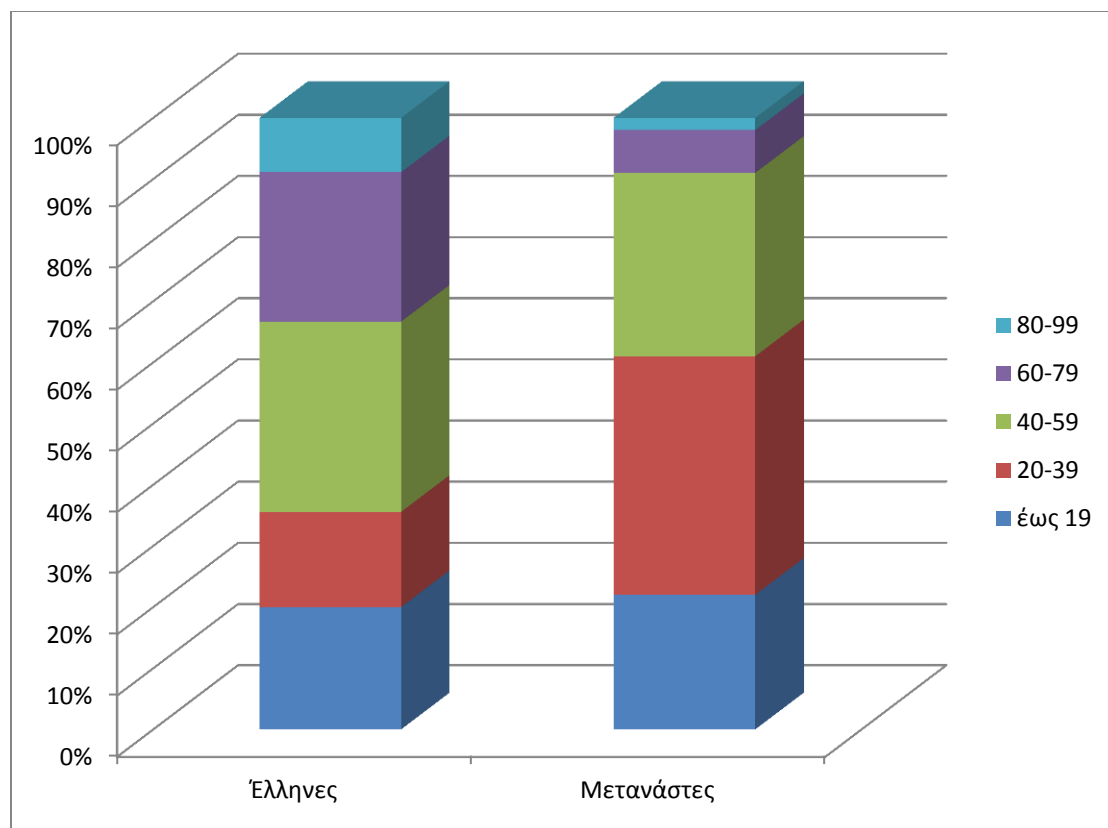
Διάγραμμα 4. Ο πληθυσμός των γηγενών και των μεταναστών στην Ελλάδα, το 2014. Πηγή Euro stat, 2015.

Εξάλλου, στο επόμενο διάγραμμα παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού των μεταναστών ως ποσοστό του πληθυσμού των Ελλήνων την περίοδο 2009- 2016. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, η πορεία του αριθμού των μεταναστών σε σχέση με τον πληθυσμό της Ελλάδας είναι σχετικά σταθερή τα τελευταία χρόνια, με μια μικρή τάση μείωσης γύρω στο 2011- 2012.

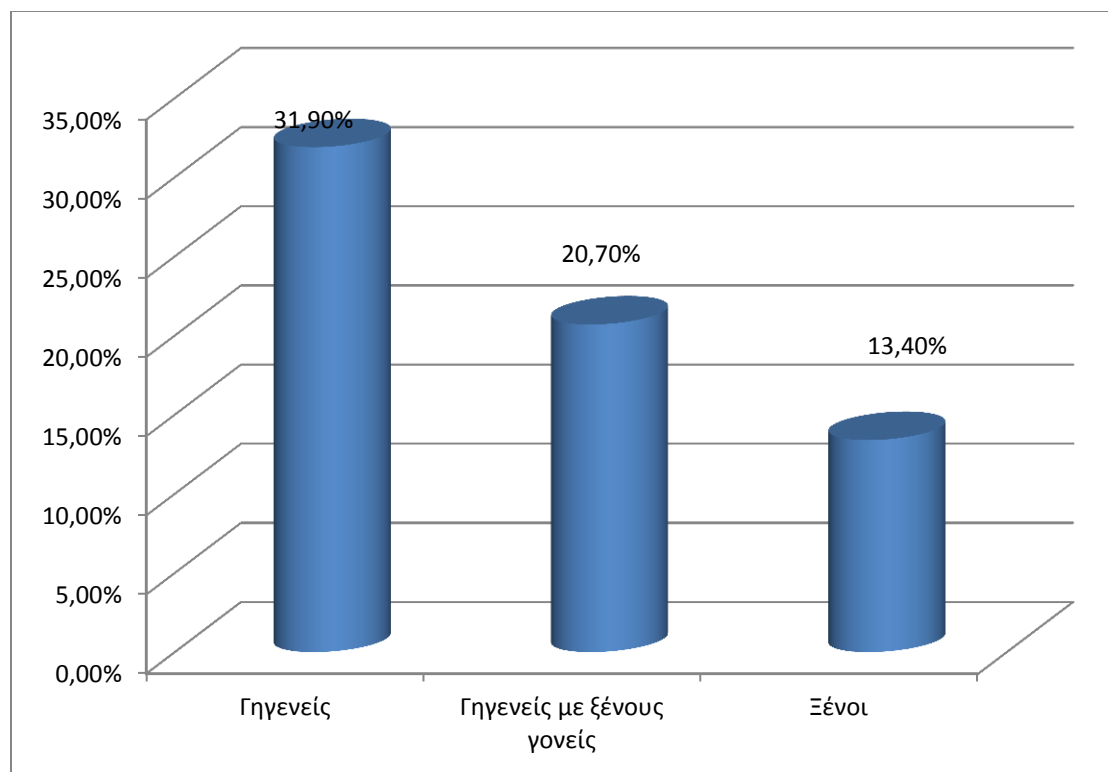
Διάγραμμα 5. Η εξέλιξη του πληθυσμού των μεταναστών ως ποσοστό του πληθυσμού των Ελλήνων την περίοδο 2009- 2016. Πηγή: Euro stat, 2015.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, διαφέρει αρκετά η ηλικιακή κατανομή των γηγενών Ελλήνων και των μεταναστών, καθώς οι τελευταίοι, στην συντριπτική τους πλειοψηφία αποτελούνται από άτομα ηλικίας 20-59 ετών, όταν η ηλικιακή κατανομή των Ελλήνων είναι περισσότερο ισοκατανεμημένη.

Διάγραμμα 6. Ηλικιακή κατανομή Ελλήνων και μεταναστών το 2014. Πηγή: Euro stat, 2015.

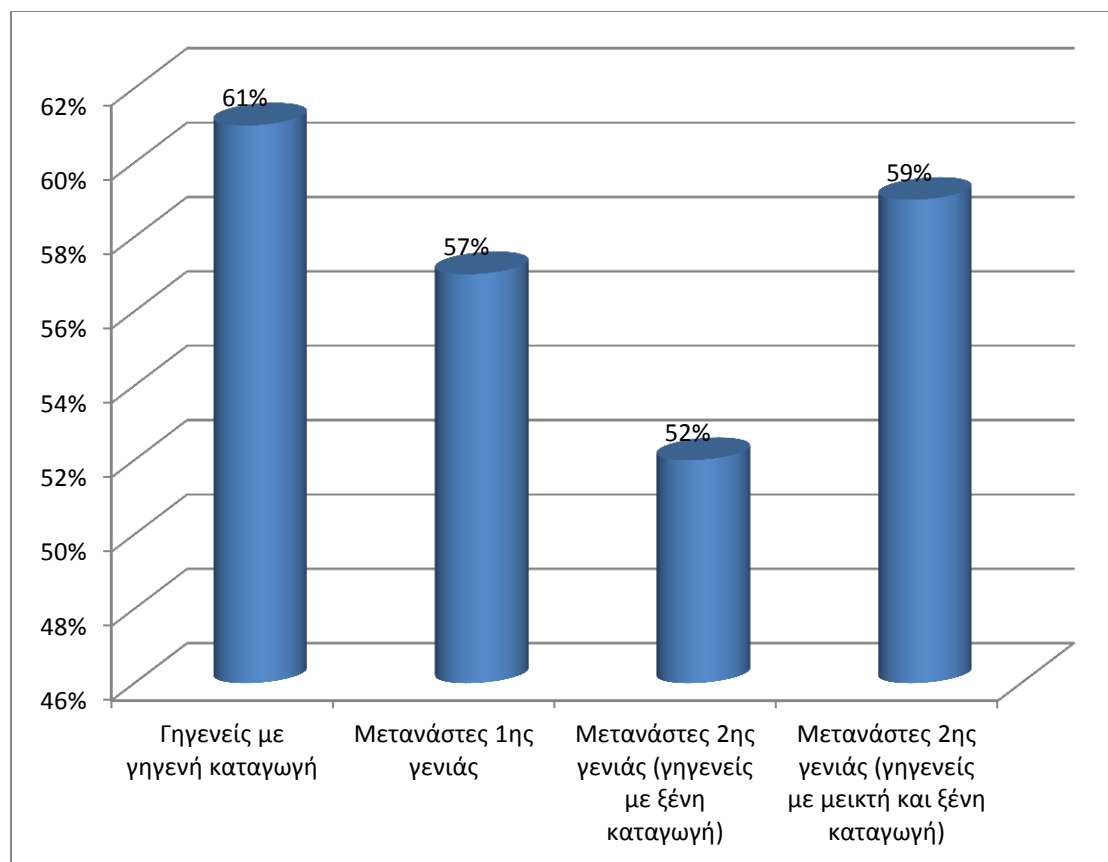
Τέλος, σε αυτήν την εισαγωγική παράγραφο κρίθηκε σημαντικό να περιληφθεί και το επόμενο διάγραμμα, το οποίο δείχνει το ποσοστό των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς που είναι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, τα ποσοστά είναι μειωμένα για τους μετανάστες σε σχέση με τους γηγενείς. Είναι χαρακτηριστικό ότι ειδικά στους μετανάστες πρώτης γενιάς, τα ποσοστά είναι τα μισά σε σχέση με τους γηγενείς Έλληνες και κατά 50% χαμηλότερα σε σχέση με τους μετανάστες δεύτερης γενιάς.

Διάγραμμα 7. Έλληνες και μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα το 2014. Πηγή: Euro stat, 2015.

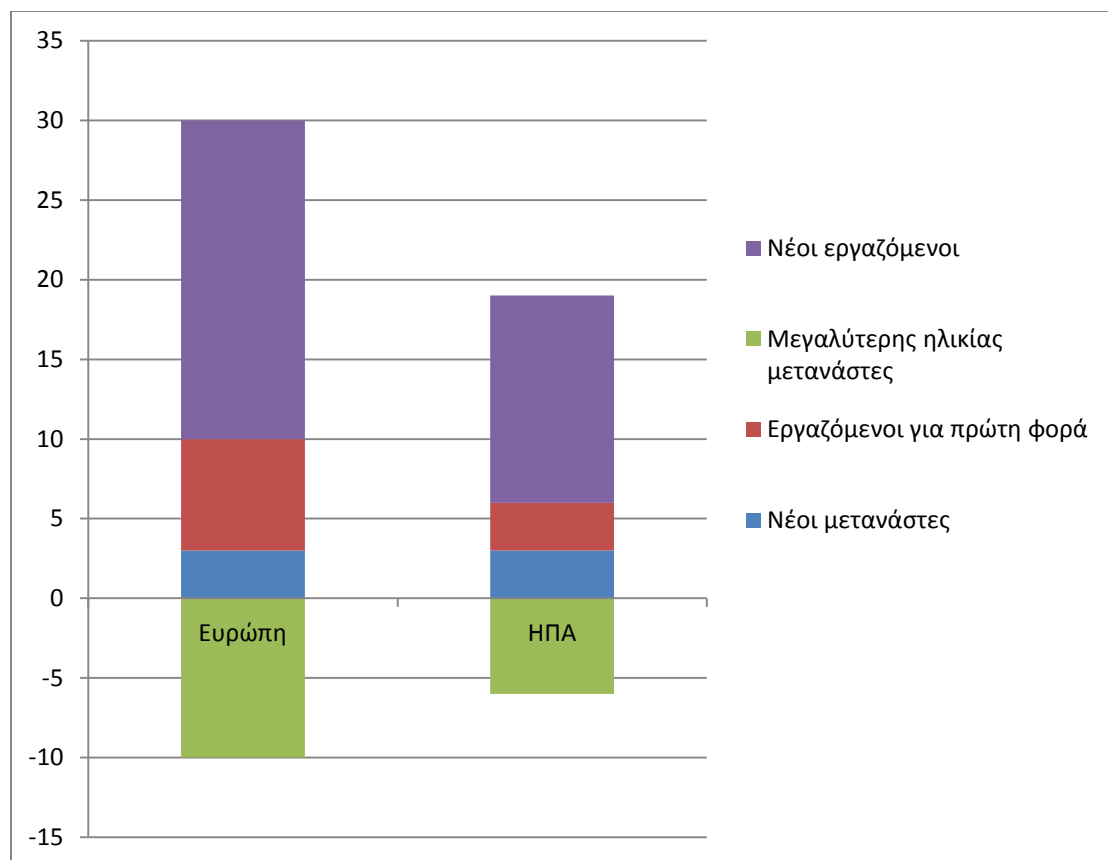
4.2. Οι μετανάστες στην αγορά εργασίας

Ίσως η μεγαλύτερη επίδραση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία, αλλά και γενικότερα στην οικονομία των χωρών υποδοχής είναι αυτή στην αγορά εργασίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με την έρευνα του OECD (2013), περίπου το 70% των νέων εργαζόμενων στην αγορά εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελείται από μετανάστες. Ωστόσο, όπως είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς από τα στοιχεία του παρακάτω διαγράμματος, οι μετανάστες φαίνεται να επηρεάζονται και αυτοί από το γενικότερο οικονομικό κλίμα της χώρας υποδοχής. Εν προκειμένω για την Ελλάδα, τα ποσοστά απασχόλησης δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται πολύ για τις τέσσερις κατηγορίες που παρουσιάζονται στο διάγραμμα αυτό.

Διάγραμμα 8. Ποσοστό απασχόλησης (25-54 ετών) γηγενών και κατηγοριών μεταναστών στην Ελλάδα το 2014. Πηγή: Euro stat, 2015.

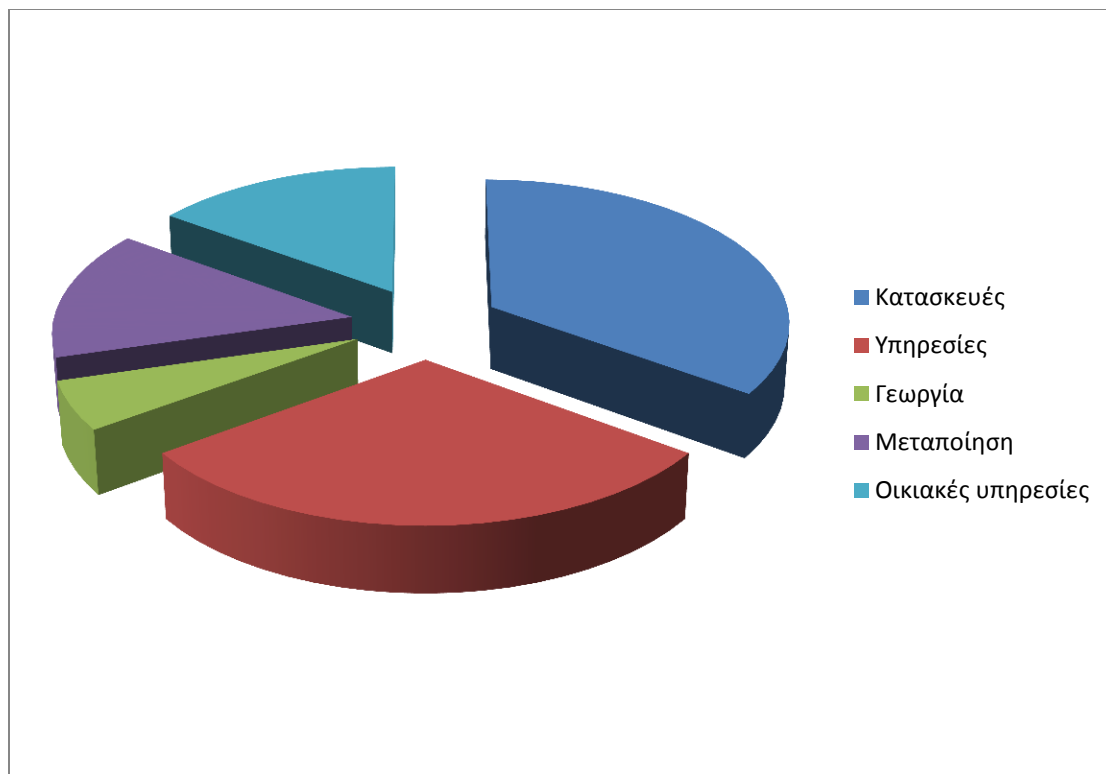
Οι μεταβολές των μεταναστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εργατικό δυναμικό των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί. Σύμφωνα με τα στοιχεία του διαγράμματος, οι νέοι εργαζόμενοι αποτελούν το μεγαλύτερο από τους τέσσερις πληθυσμούς, ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία μετανάστες, φαίνεται να αποσύρονται από την αγορά εργασίας, τουλάχιστον την περίοδο 2000- 2010.

Διάγραμμα 9. Οι μεταβολές των μεταναστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εργατικό δυναμικό των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την περίοδο 2000- 2010. Πηγή: OECD, 2014.

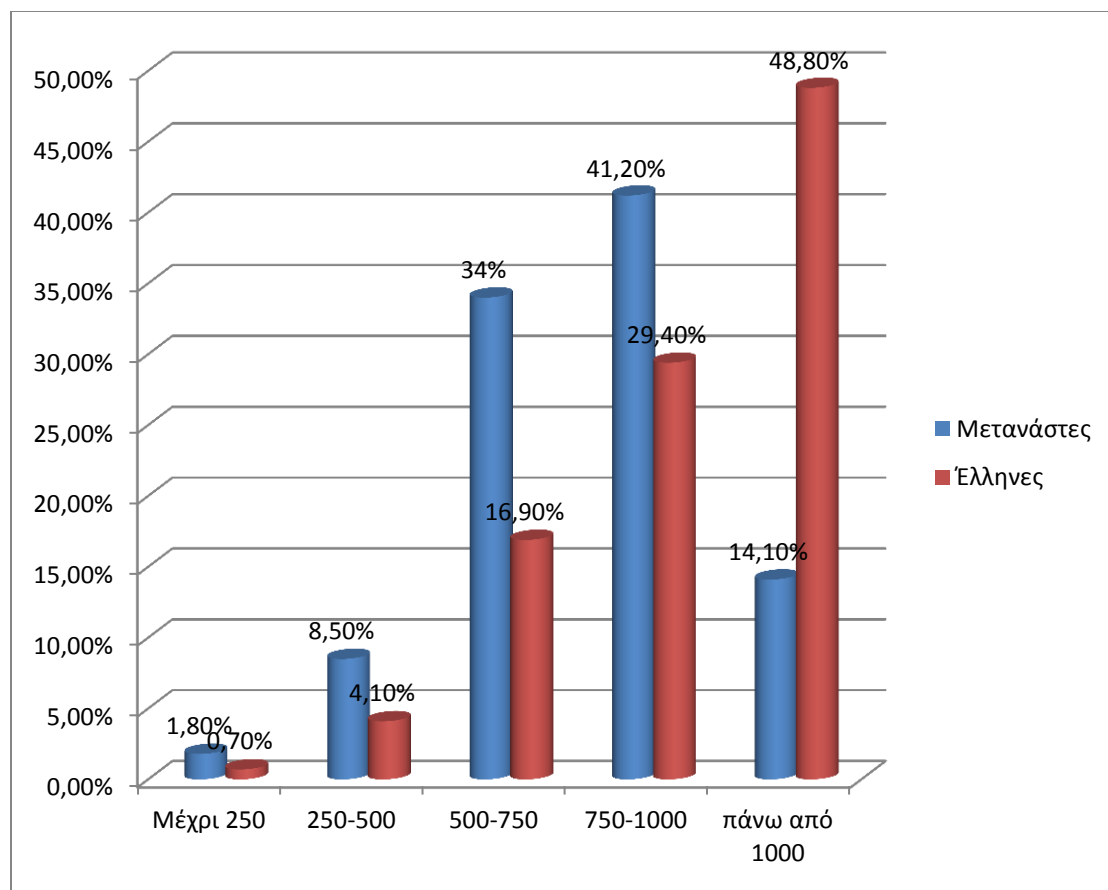
Αναφορικά με την ελληνική πραγματικότητα, παρουσιάζονται στοιχεία της έρευνας των Ζωγραφάκη & Κασίμη (2014), η οποία έχει ως αντικείμενο την επίδραση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία. Το πρώτο στοιχείο που θα πρέπει να ειπωθεί είναι ότι το 2008, η συντριπτική πλειοψηφία του 91% των εργαζόμενων μεταναστών απασχολούνται ως μισθωτοί. Εξάλλου, το επόμενο διάγραμμα παρουσιάζει την κατανομή των μεταναστών στους κλάδους απασχόλησης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, το 35% των μεταναστών απασχολείται στον κλάδο των κατασκευών και το 30% στις υπηρεσίες. Ακολουθούν ο τομέας της μεταποίησης και η γεωργία

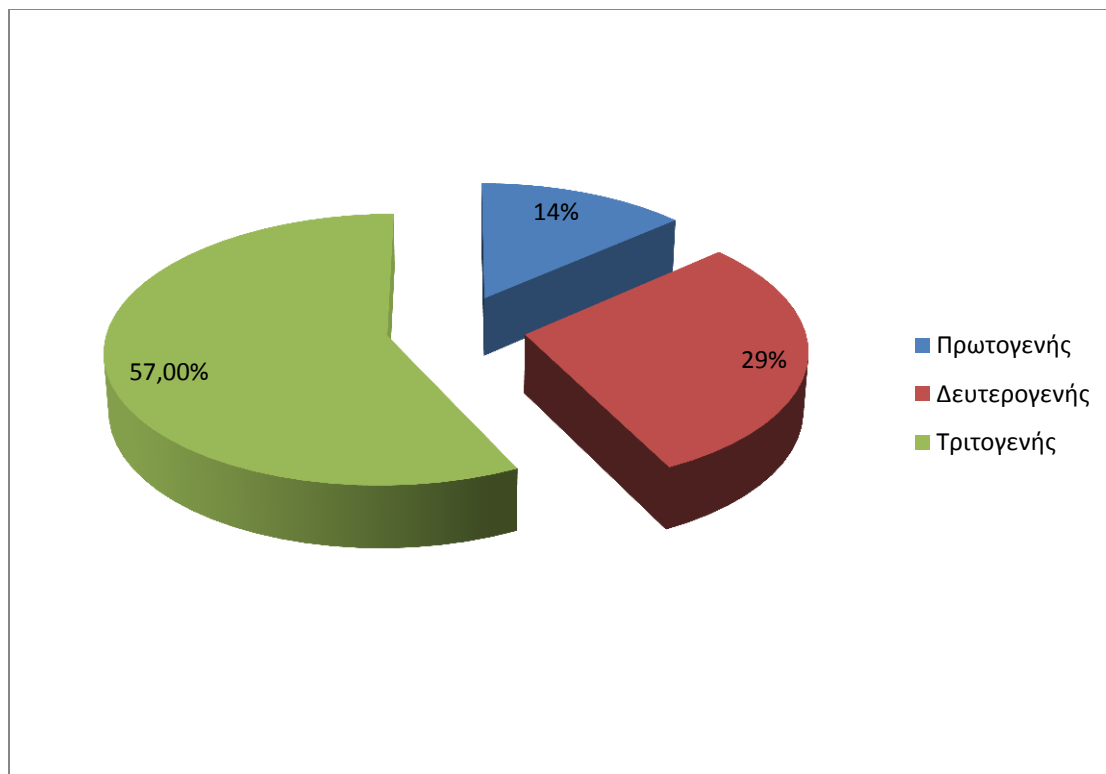
Διάγραμμα 10. Η απασχόληση των μεταναστών στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας το 2008.
 Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014).

Εξάλλου, στο επόμενο διάγραμμα παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία σε σχέση με την κατάσταση που επικρατούσε στους μισθούς των εργαζόμενων μεταναστών το 2008. Σύμφωνα με τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, ο μέσος μισθός διαμορφώνεται περίπου στα 800 ευρώ, όταν με πάνω από 1000 ευρώ αμείβεται μόλις το 14%. Από την άλλη πλευρά, οι αμοιβές των Ελλήνων κυμαίνονται σε υψηλότερα επίπεδα, γεγονός που διαμορφώνει το μέσο μισθό τους στα 1100 ευρώ περίπου.

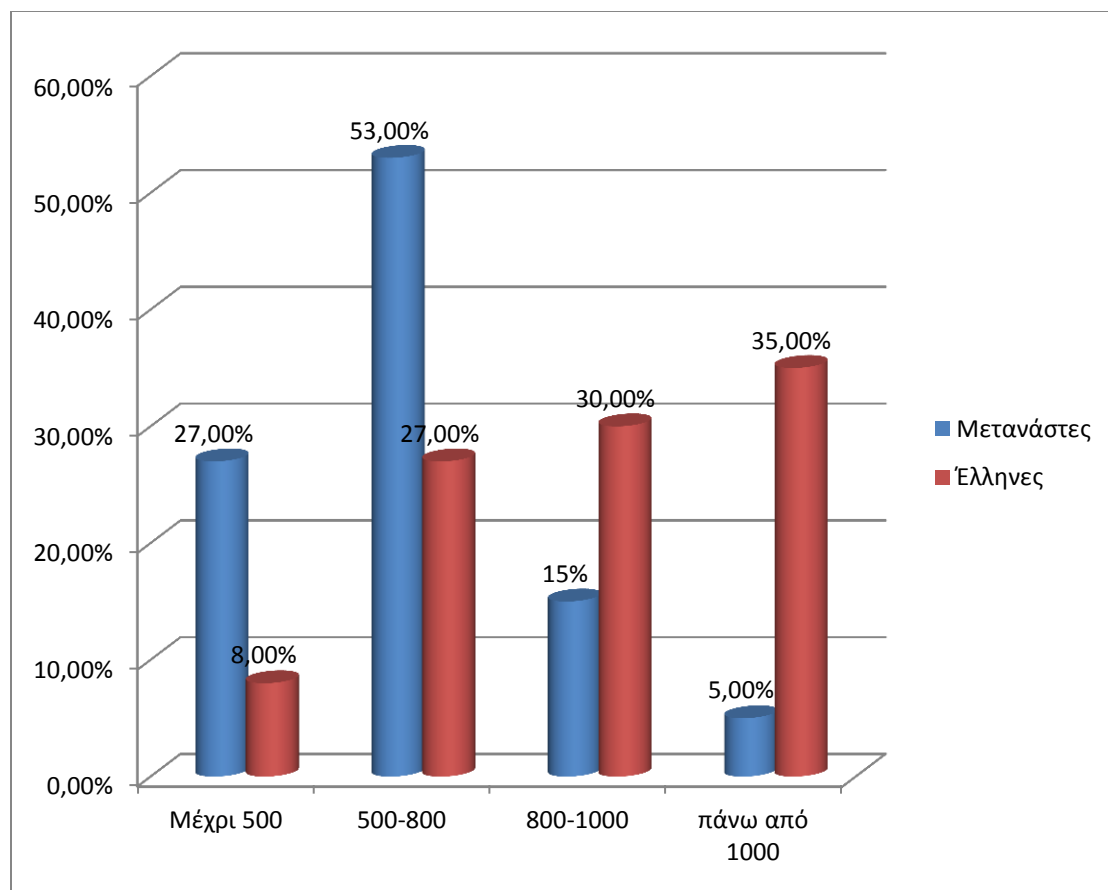
Διάγραμμα 11. Οι αμοιβές των μεταναστών και των Ελλήνων το 2008. Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014).

Ωστόσο, το 2013 και εν μέσω της οικονομικής κρίσης, οι συσχετισμοί φαίνεται να έχουν διαφοροποιηθεί. Όπως φαίνεται και στο επόμενο διάγραμμα που παρουσιάζει την κατανομή των μεταναστών στους τομείς απασχόλησης το ποσοστό των μεταναστών που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα έχει διπλασιαστεί σε σχέση με το 2008, ενώ η μείωση του ποσοστού συμμετοχής τους στον δευτερογενή τομέα της μεταποίησης αποτελεί μια ισχυρή ένδειξη της συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας στον τομέα αυτό.

Διάγραμμα 12. Η απασχόληση των μεταναστών στους τομείς της ελληνικής οικονομίας το 2013. Πηγή: Ζωγραφάκης & Κασίμης (2014).

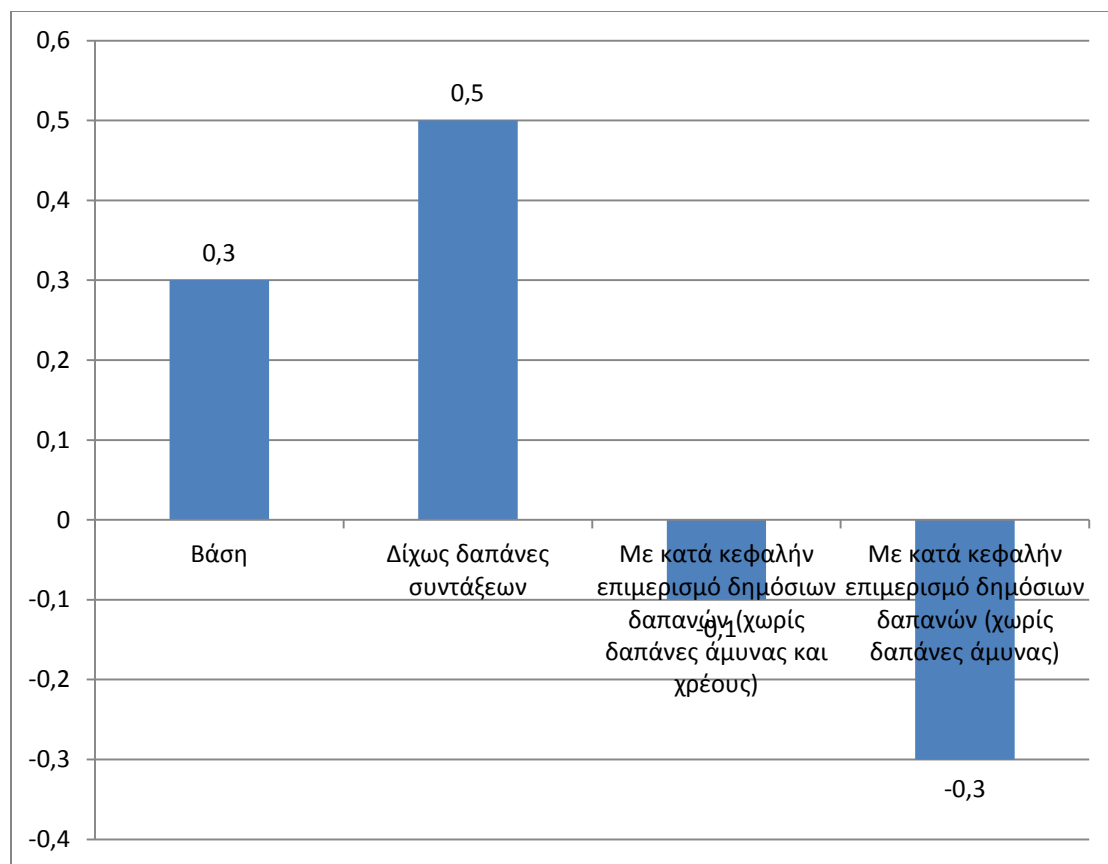
Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία σε σχέση με την κατάσταση που επικρατούσε στους μισθούς των εργαζόμενων μεταναστών και των Ελλήνων το 2013. Σύμφωνα με τα στοιχεία του διαγράμματος αυτού, ο μέσος μισθός διαμορφώνεται περίπου στα 650 ευρώ, όταν με πάνω από 1000 ευρώ αμείβεται μόλις το 5%. Από την άλλη πλευρά, οι αμοιβές των Ελλήνων κυμαίνονται σε υψηλότερα επίπεδα, γεγονός που διαμορφώνει το μέσο μισθό τους στα 980 ευρώ περίπου.

Διάγραμμα 13. Οι αμοιβές των μεταναστών και των Ελλήνων το 2013. Πηγή: Ζωγραφάκης& Κασίμης (2014).

4.3. Η συμμετοχή των μεταναστών στα δημόσια οικονομικά

Οι πρόσφατες έρευνες σχετικά με τις δημοσιονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες του ΟΟΣΑ, καθώς και στην Αυστραλία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες, παρέχουν νέα διεθνή συγκριτικά στοιχεία. Σύμφωνα με την μελέτη των Liebig&Mo (2013), ο αντίκτυπος των σωρευτικών κυμάτων μετανάστευσης τα τελευταία 50 χρόνια στις χώρες του ΟΟΣΑ είναι κατά μέσο όρο κοντά στο μηδέν, ενώ σπανίως υπερβαίνει το 0,5% του ΑΕΠ είτε θετικά είτε αρνητικά. Το επόμενο διάγραμμα αποτυπώνει τις επιπτώσεις αυτές.

Διάγραμμα 14. Καθαρή δημοσιονομική συνεισφορά (κόστος) των μεταναστών του ΟΟΣΑ, ανάλογα με τις κοινωνικές δαπάνες που συνυπολογίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Πηγή: ΟΟΣΑ, 2014.

Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνονται με πιο αναλυτικό τρόπο και στον πίνακα που ακολουθεί :

Πίνακας 4. Καθαρή δημοσιονομική συνεισφορά (κόστος) των μεταναστών του ΟΟΣΑ, ανάλογα με τις κοινωνικές δαπάνες που συνυπολογίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ

Εισφορές και Δαπάνες που συνυπολογίζονται	Ποσοστό του ΑΕΠ
Εκτίμηση Βάσης (συνυπολογίζονται άμεσοι και έμμεσοι φόροι και δαπάνες εκπαίδευσης, υγείας και ενεργητικών πολιτικών της αγοράς εργασίας)	0,30
Εκτίμηση βάσης χωρίς τις δαπάνες για συντάξεις	0,49
Με κατά κεφαλήν επιμερισμό δημόσιων δαπανών (χωρίς δαπάνες άμυνας και χρέους)	-0,12
Με κατά κεφαλήν επιμερισμό δημόσιων δαπανών (χωρίς δαπάνες άμυνας)	-0,31

Πηγή: OECD, 2014.

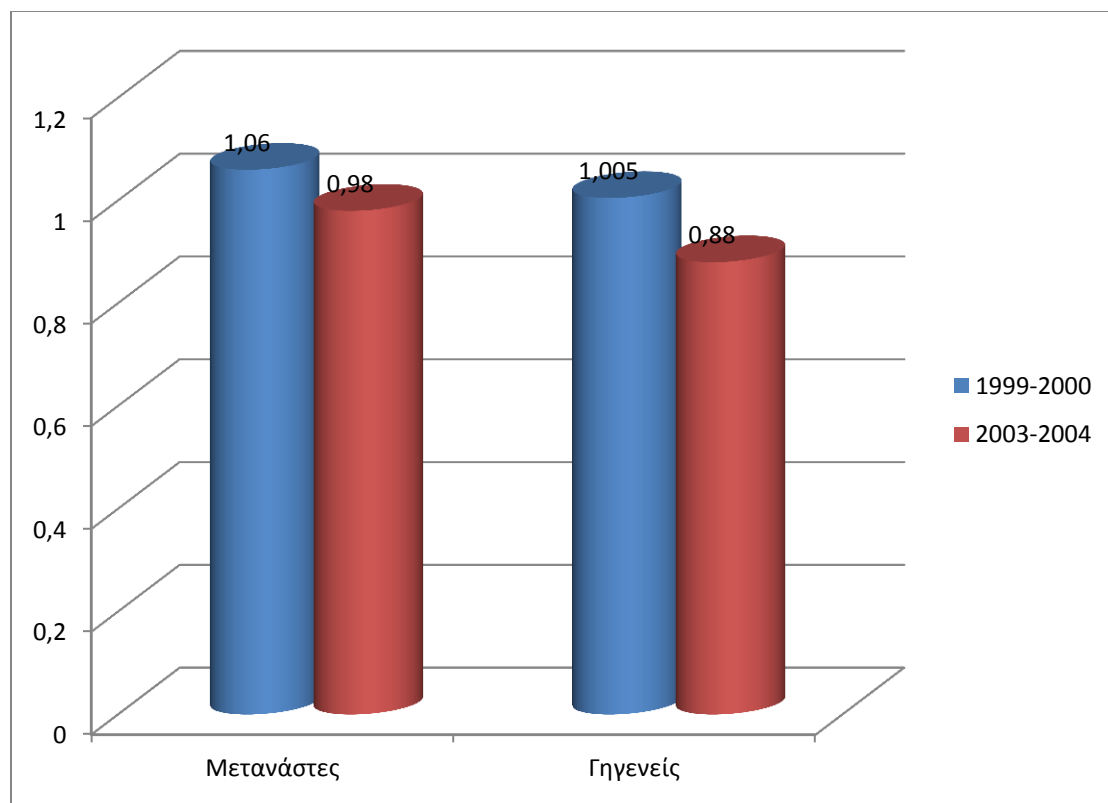
Ο αντίκτυπος των μεταναστών, ωστόσο, φαίνεται να είναι υψηλότερος στην Ελβετία και το Λουξεμβούργο, όπου οι μετανάστες παρέχουν ένα καθαρό όφελος περίπου 2% του ΑΕΠ στο δημόσιο ταμείο, όπως φαίνεται στα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 5. Καθαρή δημοσιονομική επίπτωση των μεταναστών ως ποσοστό του ΑΕΠ, την περίοδο 2007- 2009

Χώρα	Άμεσοι φόροι & ΦΠΑ, πρόνοια, εκπαίδευση και υγεία	Σύνολο εσόδων και δαπανών, εκτός χρεολυσίων και άμυνας
Ηνωμένο Βασίλειο	0,46	-0,01
Γαλλία	-0,52	-0,52
Γερμανία	-1,13	-1,93
Ιταλία	0,98	0,97
Λουξεμβούργο	2,02	0,37
Ισπανία	0,54	0,07
Σουηδία	0,20	-0,37
Ελβετία	1,95	1,42
Ηνωμένες Πολιτείες	0,03	-0,64
Μέσος Όρος	0,30	-0,12

Πηγή:OECD, 2014

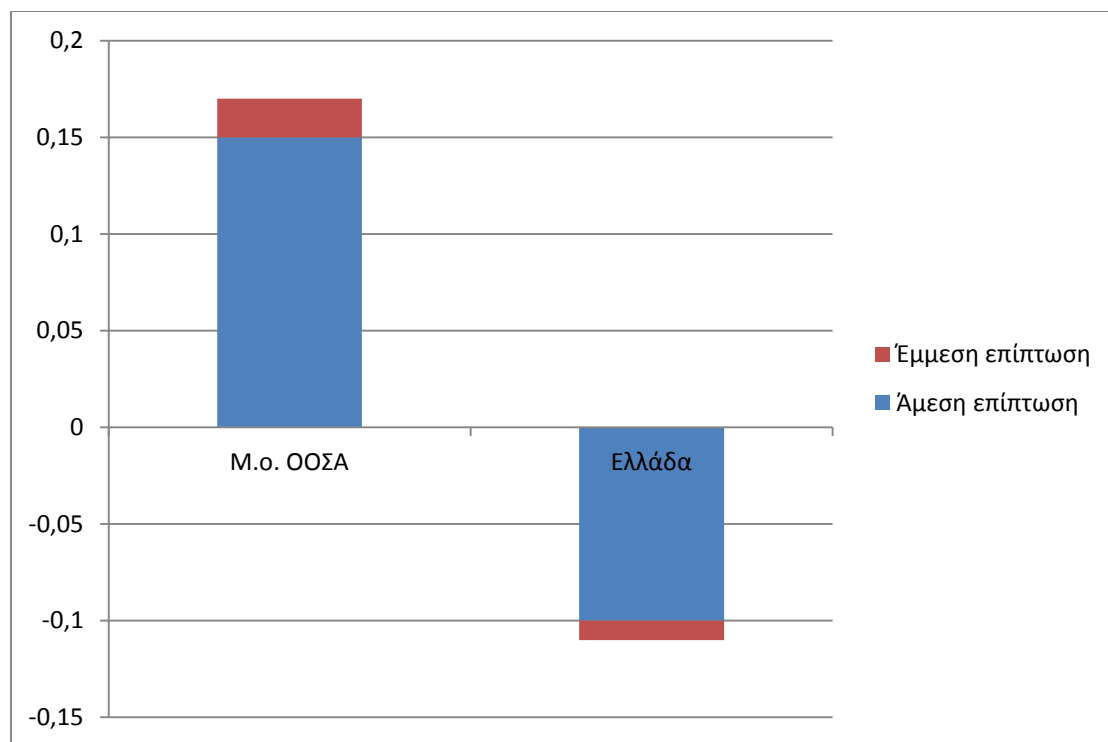
Οι μικρές διαφοροποιήσεις με την πάροδο των ετών παρουσιάζονται και στο διάγραμμα που ακολουθεί, το οποίο περιλαμβάνει τις εκτιμήσεις για το ισοζύγιο Εισφορών- Δαπανών των γηγενών και των μεταναστών, μέσω του υπολογισμού της «Καθαρής Ετήσιας Δημοσιονομικής Συνεισφοράς» (ΚΕΔΣ ή ΝΑΦΙ).

Διάγραμμα 15. Εκτιμήσεις για το ισοζύγιο Εισφορών- Δαπανών των γηγενών και των μεταναστών του.
 Πηγή: Euro stat, 2015.

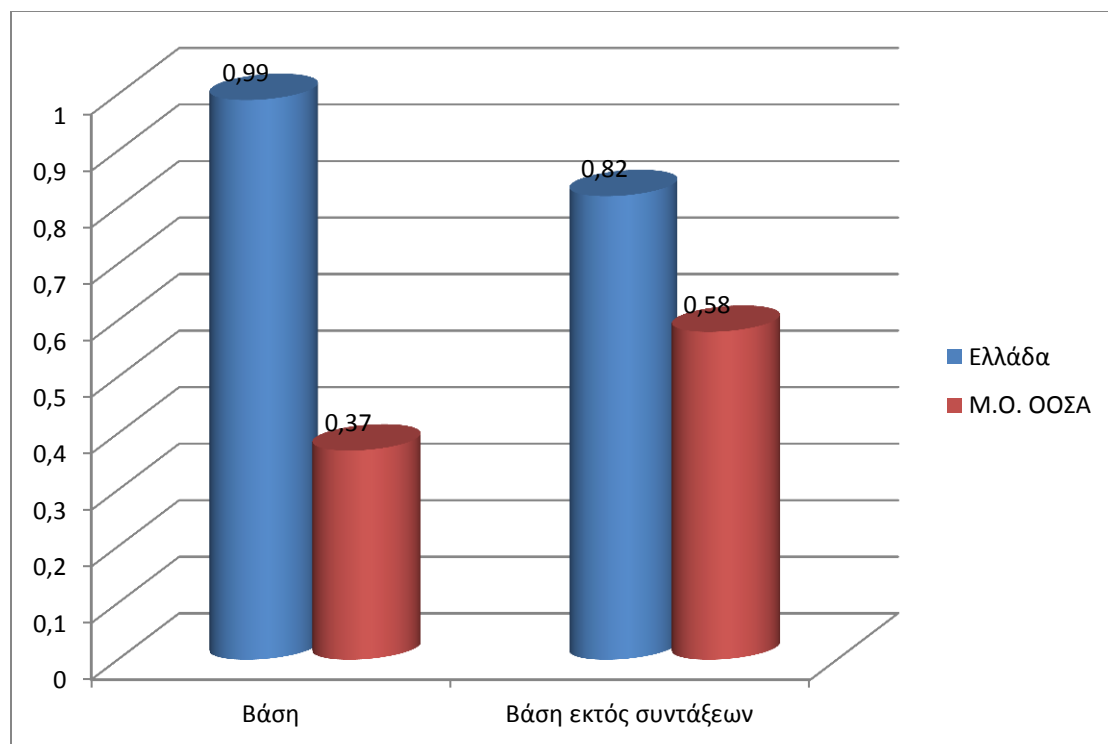
Το επόμενο διάγραμμα καταδεικνύει ότι η δημοσιονομική επίπτωση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία θα ήταν ελαφρώς μικρότερη αν δεν υπήρχαν στην ελληνική κοινωνία καθόλου μετανάστες, σε αντίθεση με τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, στις οποίες η επίδραση των μεταναστών στα δημοσιονομικά είναι οριακά θετική.

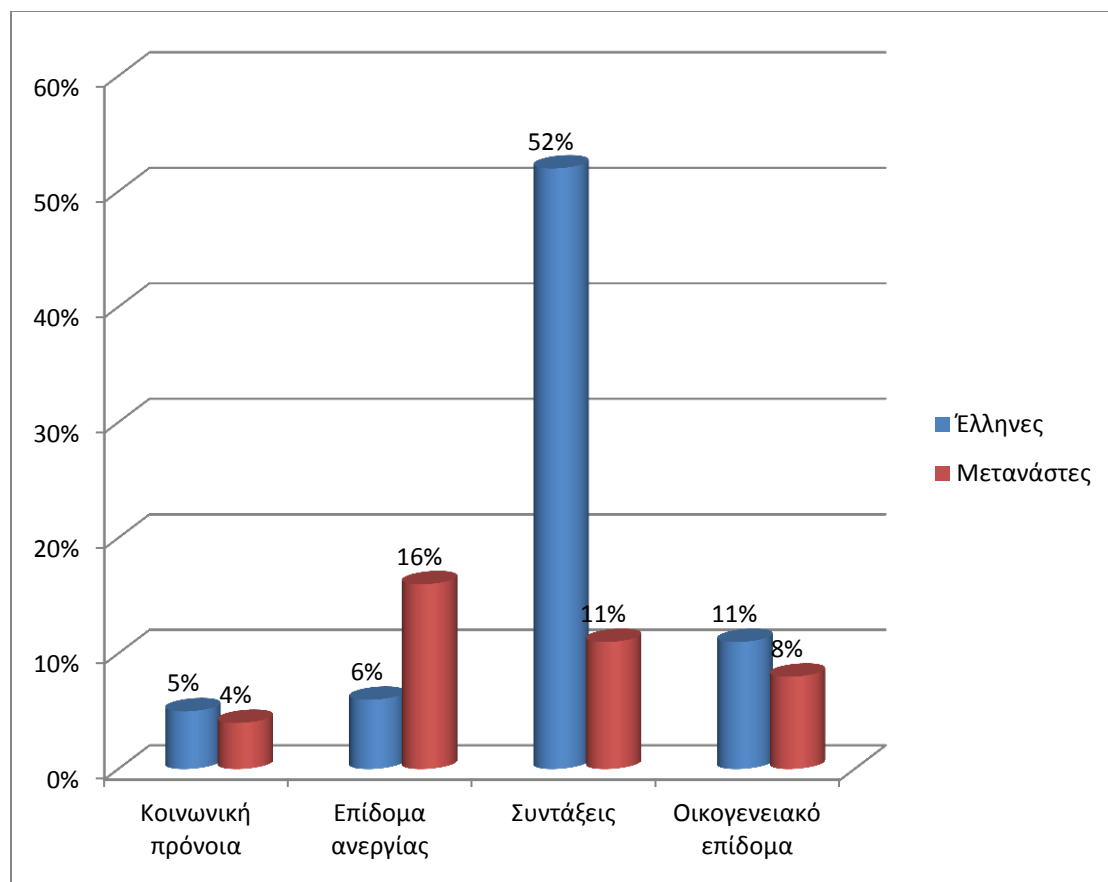
Διάγραμμα 16. Δημοσιονομική επίπτωση της μετανάστευσης εάν οι μετανάστες είχαν το ίδιο ποσοστό απασχόλησης των γηγενών, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Μέσος όρος 2007-2009. Πηγή: OECD, 2013.

Η δημοσιονομική επίπτωση με ή χωρίς τον υπολογισμό των συντάξεων, θα ήταν μικρή. Πάντως για την Ελλάδα η επίπτωση θα ήταν μεγαλύτερη από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ.

Διάγραμμα 17. Η δημοσιονομική επίπτωση της μετανάστευσης με και δίχως τον συνυπολογισμό των δαπανών για τις συντάξεις, ως ποσοστό του ΑΕΠ, για τα έτη 2007- 2009. Πηγή: OECD, 2013.

Το τελευταίο διάγραμμα δείχνει ότι οι ωφελούμενοι διαφόρων κοινωνικών επιδομάτων μετανάστες υπολείπονται σε σημαντικό βαθμό, ως ποσοστό του συνόλου των νοικοκυριών της Ελλάδας.

Διάγραμμα 18. Έλληνες και μετανάστες ωφελούμενοι κοινωνικών παροχών ως ποσοστό του συνόλου των νοικοκυριών, την περίοδο 2011- 2012.

Εξάλλου, αντί άλλων συμπερασμάτων, κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστεί ο επόμενος πίνακας, ο οποίος παραθέτει τα αποτελέσματα της μετά -ανάλυσης του ερευνητή Μητράκου (2013), σχετικά με έρευνες που αφορούν στην επίδραση της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στις μελέτες αυτές είναι τα παρακάτω:

- ❖ Τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης των μεταναστών στην Ελλάδα,
- ❖ Οι επιπτώσεις της παρουσίας των μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας (απασχόληση, ανεργία, μισθούς κ.ά.),
- ❖ Υποκαθιστούν οι μετανάστες υπάρχουσες θέσεις εργασίας των γηγενών;
- ❖ Μισθολογικές διαφορές μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών εργαζομένων,

- ❖ Η κατοχή τίτλου διαμονής επηρεάζει το καθεστώς απασχόλησης και την ανεύρεση εργασίας,
- ❖ Οι παράγοντες που καθορίζουν την ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας και την συνακόλουθη κοινωνική ένταξη.

Πέρα από την αγορά εργασίας ορισμένα ακόμα ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετίζονται συχνά με:

- ❖ Τη συμβολή των μεταναστών στα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας (ΑΕΠ, κατανάλωση κ.λ.π.),
- ❖ Το ρόλο και τον τρόπο συμμετοχής των μεταναστών στην αγροτική οικονομία και την ελληνική ύπαιθρο,
- ❖ Τη συμβολή των μεταναστών στους δημογραφικούς δείκτες,
- ❖ Τις συνθήκες εργασίας, κοινωνικής ασφάλισης και πρόσβασης των μεταναστών σε υπηρεσίες,
- ❖ Τη συμβολή των μεταναστών στους κοινωνικούς δείκτες (ανισότητα, φτώχεια κ.λπ.),
- ❖ Δημιουργούν νέες πηγές φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Πίνακας 6. Τα αποτελέσματα της μετά ανάλυσης του Μητράκου (2013).

Ερευνητικές Υποθέσεις	Αριθμός μελετών	Μελέτες που καταλήγουν σε θετική απάντηση	P - value
Είναι θετική η συμβολή των μεταναστών στη γεωργική και την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου	15	13	0.004
Οι μετανάστες δεν υποκαθιστούν γηγενείς εργαζόμενους στην αγορά εργασίας;	14	11	0.029

Είναι θετική η συμβολή των μεταναστών στους δημογραφικούς δείκτες της χώρας	8	7	0.035
Είναι θετική η συμβολή των μεταναστών στην ελληνική οικονομία;	10	9	0.011
Η νομιμοποίηση των μεταναστών έχει θετικές επιπτώσεις στην ελληνική αγορά εργασίας;	13	8	0.291
Οι Έλληνες αμείβονται καλύτερα για την ίδια εργασία έναντι των μεταναστών	15	15	0.000
Υπάρχει σημαντικό πρόβλημα ανασφάλιστης εργασίας των μεταναστών και πρόσβασης στις σχετικές υπηρεσίες;	13	11	0.011
Είναι υψηλότερα τα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών έναντι των γηγενών	8	8	0.004
Είναι χαμηλότερα τα ποσοστά ανεργίας των μεταναστών έναντι των γηγενών	7	6	0.062

Πηγή: Μητράκος (2013).

4.4 Μακροοικονομική αποτίμηση της μετανάστευσης.

Η είσοδος των μεταναστών στη χώρα όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε ένα πολιτιστικό, οικονομικό και πολιτικό κλονισμό στην ελληνική κοινωνία, χωρίς ωστόσο να δημιουργηθούν σημαντικές εντάσεις και συγκρούσεις έως ότου η κρίση να μεταβάλει τόσο το οικονομικό όσο και το πολιτικό γίγνεσθαι.

Οι νόμιμοι μετανάστες κατά βάση, έχουν ενεργή συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία της χώρας όντας είτε μισθωτοί ή αυτοαπασχολούμενοι, αμείβονται για την εργασία τους, πληρώνουν εισφορές για ασφάλιση και φόρους, είναι φορείς κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών, αγοράζουν κατοικίες, στέλνουν εμβάσματα στις πατρίδες τους και αποταμιεύουν χρήματα. Επίσης, έχουν καθοριστική συμβολή στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας εξαιτίας των μικρότερων αμοιβών τους, και συντελούν θετικά στη μείωση του κόστους παραγωγής.

Η ύπαρξη των μεταναστών τα τελευταία 20 χρόνια στη χώρα έχει συμβάλει θετικά στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής, εργαζόμενοι σε θέσεις που εγκατέλειψαν οι γηγενείς, που μετακινήθηκαν στις πόλεις και σε άλλες μορφές εργασίας.

Η συμβολή των μεταναστών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι εξίσου σημαντική. Μελέτες εκτιμούν τη συνδρομή τους στο 2,3% έως 2,8% στο Α.Ε.Π. της χώρας. Ένα ποσοστό της τάξης του 0,5% έως 0,8% αποδίδεται στην παράνομη μετανάστευση. Η συνδρομή της παράνομης μετανάστευσης στην οικονομία, αφορά κυρίως στο μη μισθολογικό κόστος εργασίας, καθώς και στις επιπτώσεις της στη διάρθρωση της αγοράς εργασίας.

Όπως είναι φυσικό η μετανάστευση δημιουργεί κερδισμένους και χαμένους στις τάξεις του ελληνικού πληθυσμού, με συνέπεια να προκύπτουν αναδιανεμητικά αποτελέσματα που επηρεάζουν τα νοικοκυριά εκείνα που έχουν μέλη που διεκδικούν με τους μετανάστες τι ίδιες θέσεις εργασίας. Από την άλλη,

υπάρχουν κατηγορίες εργαζομένων που εμφανίζονται κερδισμένοι από την ύπαρξη των μεταναστών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα αγροτικά νοικοκυριά. Οι όποιες αντιδράσεις εμφανίζονται αφορούν κυρίως τις ομάδες εκείνες που πλήττονται από την ύπαρξη των μεταναστών. Η διόγκωση του αριθμού των μεταναστών με την αύξηση της ανεργίας οξύνει περαιτέρω το πρόβλημα.

Ωστόσο δεν παρατηρείται έντονος ανταγωνισμός των Ελλήνων με τους μετανάστες στην αγορά εργασίας, διότι ο ρόλος των μεταναστών λειτουργεί κατά βάση συμπληρωματικά, διότι καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που αρνούνται να ασκήσουν οι Έλληνες εργαζόμενοι συμπληρώνοντας έτσι το κενό που έχει δημιουργηθεί από κατά βάση δημογραφικούς, κοινωνικούς αλλά και διαρθρωτικούς λόγους. Στο πλαίσιο αυτό προσφέρουν εργασία ενώ διαθέτουν υψηλότερα προσόντα των απαιτούμενων απολαμβάνουν συνήθως χαμηλότερους μισθούς.

Η αρνητική επίδραση που προκαλεί η αυξημένη εκροή εμβασμάτων από τους μετανάστες στο εξωτερικό αντανακλάται στην επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών. Οι νόμιμοι μετανάστες από δημοσιονομικής άποψης αφήνουν θετικό αποτύπωμα, πληρώνοντας φόρους, ασφαλιστικές εισφορές, δαπάνες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κάτι αντίστοιχο δε συμβαίνει με τους παράνομους μετανάστες, οι οποίοι φορολογούνται μόνο εμμέσως (Φ.Π.Α., ειδικό φόρο κατανάλωσης). Και από τους νόμιμους μετανάστες ωστόσο ένα μικρό ποσοστό πληρώνει φόρο διότι το εισόδημά του είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Οι αρνητικές επιπτώσεις της παράνομης μετανάστευσης στα δημόσια οικονομικά εντοπίζονται κατά βάση από τη μη συμμετοχή τους στην κοινωνική ασφάλιση. Ωστόσο η σημαντικότερη επίπτωση της παράνομης μετανάστευσης σε σχέση με την κοινωνική ευημερία, σχετίζεται με τα αυξημένα επίπεδα εγκληματικότητας και τις αυξανόμενες δαπάνες που απαιτούνται για την αποτελεσματικότερη φύλαξη των συνόρων και τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Η ασκούμενη μεταναστευτική πολιτική οφείλει να λαμβάνει υπόψη την αυτονόητη θετική συνεισφορά των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και οικονομία. Οι όποιες αναδιανεμητικές επιδράσεις προκύπτουν, οφείλεται να λαμβάνονται υπόψη από τους ασκούντες την οικονομική πολιτική και να μεριμνούν για τις ομάδες που έχουν ανάγκη. Οι ομάδες που πλήττονται αφορούν κατά βάση φτωχά νοικοκυριά, των οποίων τα μέλη, λόγω μειωμένων δεξιοτήτων διεκδικούν τις ίδιες θέσεις εργασίας. Η στήριξη αυτή θα φέρει αποτέλεσμα, στην περίπτωση που οι μετανάστες απολαμβάνουν τα ίδια κίνητρα και προνόμια με τους υπόλοιπους καταναλωτές. Η διαδικασία εύκολης πρόσβασης στο τραπεζικό

σύστημα επιδρά θετικά, υπό την προϋπόθεση, ότι οι μετανάστες είναι εφοδιασμένοι με τα απαιτούμενα νομιμοποιητικά έγγραφα. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ασκούμενης μεταναστευτικής πολιτικής οφείλουν να είναι η ευελιξία και η αποτελεσματικότητα ενεργώντας γρηγορότερα και προλαβαίνοντας την ίδια την αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

“Μετανάστευση και Τοπική Αυτοδιοίκηση”

5.1 Η πορεία εξέλιξης της διαδικασίας εξυπηρέτησης των μεταναστών.

Η διαδικασία έκδοσης αδειών διαμονής των μεταναστών ήταν αρχικά αρμοδιότητα της Νομαρχίας και μετά του Δήμου. Το 2011 αποτελεί συναρμοδιότητα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και του Δήμου, ενώ το 2012 ξεκινά η λειτουργία των One Stop Shop (Υπηρεσιών μιας στάσης), εκτός από τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις Αττικής, Αιγαίου και Μακεδονίας για τις οποίες η έναρξη λειτουργίας ορίστηκε το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Η Υπηρεσίες μιας στάσης παίρνουν από τους Δήμους την αρμοδιότητα και ουσιαστικά απεμπλέκονται από τη διαδικασία χορήγησης αδειών διαμονής που περνά πλέον στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της χώρας.

5.2 Τοπική Αυτοδιοίκηση και πολιτικές ένταξης.

Σε όλες τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης η ανάμειξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της μετανάστευσης είναι επιβεβλημένη και τυγχάνει στήριξης από τα Ευρωπαϊκά όργανα. Ο σχεδιασμός και η άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής είναι πρακτικά αδύνατος χωρίς την εμπλοκή των αυτοδιοικητικών αρχών, γεγονός που αναγνωρίζεται από τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κάποιες από τις χώρες αυτές και η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσά τους, έχουν εκχωρήσει αρμοδιότητες διοικητικού περιεχομένου που σχετίζονται με την έκδοση και ανανέωση των αδειών διαμονής (π.χ. Βέλγιο, Ιταλία, Ολλανδία, Γαλλία)².

Η εμπλοκή των Δήμων στην άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής είναι εκ των «όν ουκ άνευ». Στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας είναι που ο μετανάστης συναναστρέφεται επί καθημερινής βάσης, εξασκεί την εργασία του, διαβιεί ο ίδιος και τα μέλη της οικογένειάς του αναπτύσσοντας κοινωνικές επαφές και δεσμούς με άτομα και συλλογικούς φορείς. Είναι ούτως ή άλλως η πρώτη του και καθημερινή επαφή με τους μηχανισμούς άσκησης εξουσίας και πολιτικής, συμβάλλοντας καταλυτικά στην ανάπτυξη των δεσμών τους με την ελληνική κοινωνία και πολιτεία, που θα οδηγήσει κατά μεγάλο ποσοστό στην κοινωνική ένταξη ή απόρριψή τους.

Πολιτική ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, ασκούμενη στα πλαίσια των τοπικών αρχών προϋποθέτει αρχικά τη διευθέτηση του καθεστώτος διαμονής και εργασίας τους με τρόπο άμεσο και αποτελεσματικό, αντιμετωπίζοντας το μετανάστη ως ισότιμο πολίτη που συναλλάσσεται με τη δημόσια διοίκηση. Χωρίς την ικανοποίηση αυτού του προαπαιτούμενου, δηλαδή τη νομιμότητα της παραμονής και της εργασίας του κάθε προσπαθία συζήτησης για κοινωνική ενσωμάτωση και ένταξη, φαντάζει κενό γράμμα.

Αρχικώς ανατέθηκε στους Δήμους της χώρας η αρμοδιότητα που αφορούσε στη διαδικασία χορήγησης και ανανέωσης των αδειών διαμονής των αλλοδαπών, που στη συνέχεια μεταφέρθηκε στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις. Μολονότι αρχικώς υπήρξαν αντιρρήσεις προς αυτή την κατεύθυνση, οι δήμοι ενίσχυσαν το ρόλο τους και τις αρμοδιότητές τους στο μεταναστευτικό. Ζωτικής

---

²Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2007. σελ.13.

σημασίας κρίνεται ο τρόπος που οι δήμοι αντιλαμβάνονται το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν στην άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής, που σύμφωνα με το Νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων καλούνται να ασκήσουν ουσιαστική αρμοδιότητα στο έργο της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Στρατηγική πολιτική επιλογή της τοπικής αρχής που πρεσβεύει τη βιώσιμη ανάπτυξη οφείλει να είναι η ενεργός και χωρίς αποκλεισμούς συμμετοχή όλων των μελών της. Η κοινωνική συνοχή λοιπόν και κατά συνέπεια η αποτροπή του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης ατόμων ή ομάδων, οφείλει να αποτελεί στόχο κάθε τοπικής αρχής που έχει θέσει τον εαυτό της στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου³.

Η όσο το δυνατόν πιο ομαλή ένταξη των μεταναστών στην τοπική κοινωνία όπου ζουν και δραστηριοποιούνται, έχει θετικό αντίκτυπο τόσο στους ίδιους τους μετανάστες όσο και στην κοινωνία υποδοχής τους. Η θετική συμβολή της ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στην κοινωνία δεν είναι μόνο οικονομική όπως πολλοί θεωρούν, είναι πολιτιστική φέρνοντας την τοπική κοινωνία σε επαφή με άλλες κουλτούρες και πολιτισμούς εμπλουτίζοντάς τη, αλλά και συμβάλει στη διατήρηση της ομαλότητας και της κοινωνικής ειρήνης που θα κινδύνευε να διαταραχθεί στην περίπτωση που παρατηρούνταν φαινόμενα περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού (εγκληματικότητα, βία, συγκρούσεις κ.α.).

5.3 Προβλήματα από τη συναλλαγή των μεταναστών με τη Δημόσια Διοίκηση.

Καταλυτικό ρόλο στην οικοδόμηση μιας σύγχρονης και αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής διαδραματίζει η σχέση που ο μετανάστης αναπτύσσει με τη δημόσια διοίκηση. Η προβληματική επαφή και αντιμετώπιση των μεταναστών από τη διοίκηση είναι μια από τις βασικότερες παθογένειες που χαρακτηρίζουν τη λειτουργία της γενικότερα.

Μερικοί από τους παράγοντες που επιδρούν αρνητικά είναι οι κάτωθι :

---

³Βλ. Καπλάνι Γκ., Μοσκόφ Η., Τσιούκας Γρ., Τοπική Αυτοδιοίκηση και μετανάστες, εκδ. Παπαζήση Αθήνα 2007, σελ. 110-111.

1. **Δομική ανεπάρκεια της Δημόσιας Διοίκησης** : Εντοπίζεται κυρίως στην αδυναμία της να σχεδιάσει, εκπονήσει και υλοποιήσει προγράμματα κοινωνικής πολιτικής, που να αφορούν στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.
2. **Αδυναμία ανταπόκρισης στα νέα δεδομένα** : Η χαρακτηριστική αδυναμία της δημόσιας διοίκησης να αντιδράσει εγκαίρως στις νέες προκλήσεις και απαιτήσεις που προκύπτουν στο κοινωνικό περιβάλλον από την αθρόα είσοδο μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.
3. **Απουσία Στρατηγικής και Στόχων**: Η έλλειψη μιας συγκροτημένης και στοχευμένης μεταναστευτικής πολιτικής από τη χώρα παρά τις έντονες διαστάσεις που λαμβάνει το πρόβλημα και η απουσία κριτικής για τα λάθη που προηγήθηκαν στα προηγούμενα Προγράμματα νομιμοποίησης (Πράσινη κάρτα).
4. **Δαιδαλώδες και προβληματικό νομοθετικό πλαίσιο**: Ένα ασαφές και πολλαπλώς τροποποιημένο νομοθετικό πλαίσιο, χωρίς όραμα και στόχο το οποίο καθιστά προβληματική τόσο την ερμηνεία του όσο και την εφαρμογή του από τους δημόσιους λειτουργούς.
5. **Μεροληπτική αντιμετώπιση της διοίκησης έναντι των μεταναστών**: Το γεγονός ότι οι μετανάστες αποτελούν μια από τις πλέον ευάλωτες και αδύναμες κοινωνικά, πολιτικά, συνδικαλιστικά και οργανωτικά κοινωνικές ομάδες αυτό ευνόησε στη δημιουργία διακρίσεων και φοβικών συνδρόμων της διοίκησης απέναντί τους. Οι συμπεριφορές αυτές αν και δεν αποτελούν τον κανόνα, ωστόσο συνέβαλαν αποφασιστικά στη δημιουργία μιας προβληματικής σχέσης του μετανάστη προς τη διοίκηση και την έλλειψη εμπιστοσύνης προς αυτή⁴.

---

⁴Βλ. Τριανταφυλλίδου Α., Ελληνική μεταναστευτική πολιτική : Προβλήματα και κατευθύνσεις, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα 2005, σελ.96-99.

5.3.1 Λειτουργικά προβλήματα και αδυναμίες της διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής και νομιμοποίησης.

Ως τρωτά σημεία της διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής και νομιμοποίησης των μεταναστών κρίνονται τα ακόλουθα :

- ❖ **Ανεπάρκεια πόρων** : Η έλλειψη επαρκούς χρηματοδότησης της διοικητικής διαδικασίας με τους αναγκαίους πόρους, συνετέλεσε στην υπερβολική καθυστέρηση έκδοσης αδειών διαμονής αλλά και ενημέρωση των αλλοδαπών για την πορεία εξέλιξης των αιτημάτων τους. Η ανεπάρκεια του συστήματος εντοπίζεται στους τομείς του προσωπικού, μηχανογραφικού συστήματος, υποδομών, χωρικής κατανομής των πόρων καθώς και στην αυτοτελή χρηματοδότηση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Οι αρμόδιες υπηρεσίες είναι υποστελεχωμένες και ποσοτικά και ποιοτικά σε ανθρώπινο δυναμικό.
- ❖ **Προβληματικό μηχανογραφικό σύστημα έκδοσης αδειών** : Το σύστημα μηχανοργάνωσης για την έκδοση αδειών διαμονής είναι ανεπαρκές και αναποτελεσματικό. Κύρια προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία της όλης διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής των μεταναστών είναι η δημιουργία ενός λειτουργικού, εύχρηστου, απλού και ολοκληρωμένου μηχανογραφικού συστήματος στις αρμόδιες υπηρεσίες.
- ❖ **Ακατάλληλη κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή** : Η στέγαση των υπηρεσιών σε παντελώς ακατάλληλα κτιριακά και χωροταξικά οικοδομήματα, απομακρυσμένα από άλλες υπηρεσίες και φορείς, αλλά και η ελλιπής υλικοτεχνική υποδομή και οργάνωση του αρχείου καθιστούν την όλη διαδικασία προβληματική και συγχρόνως αναποτελεσματική.
- ❖ **Απουσία συντονισμού των συναρμόδιων υπηρεσιών** : Με δεδομένο το γεγονός ότι στην άσκηση και το σχεδιασμό τα μεταναστευτικής πολιτικής εμπλέκονται διάφορα Υπουργεία και φορείς, κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία και ο συντονισμός των συναρμόδιων

υπηρεσιών, για τη συνολική και ενιαία αντιμετώπιση στα θέματα που ανακύπτουν⁵.

Η ύπαρξη όλων των ανωτέρω δυσλειτουργιών δημιουργεί ένα προβληματικό πλαίσιο λειτουργίας στη σχέση των μεταναστών με τη διοίκηση. Οι υπάλληλοι από τη μια παρά την προσπάθεια που καταβάλουν, εξαιτίας του τεράστιου όγκου εργασίας και των δυσμενών συνθηκών εδραιώνουν την άποψη ότι οι συγκεκριμένες υπηρεσίες είναι όχι μόνο προβληματικές αλλά δυσμενείς και ανεπιθύμητες. Το πολύπλοκο νομοθετικό πλαίσιο, αλλά και η συχνή αδυναμία συνεννόησης σε θέματα γλώσσας και επικοινωνίας, καθιστούν ιδιαίτερος προβληματική τη σχέση της διοίκησης με τους μετανάστες.

Η καταφανώς προβληματική οργάνωση και διαχείριση της διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής και νομιμοποίησης στη χώρα μας, συνιστά πρόσφορο πεδίο ανάπτυξης μεγάλου αριθμού κυκλωμάτων ή και δραστηριοτήτων έμμισθων «μεσολαβητών». Τα εκάστοτε κυκλώματα, ορμώμενα από την προβληματική λειτουργία του όλου εγχειρήματος κερδοσκοπούν ασύστολα εκμεταλλευόμενα την άγνοια και τη δυσμενή θέση του μετανάστη προκειμένου να διασφαλίσει την άδεια παραμονής του στη χώρα, αποσπώντας τεράστια κέρδη, ενισχύοντας την παραοικονομία και τη διαφθορά. Οι παρασιτικές αυτές πρακτικές, επιβαρύνουν υπερβολικά τους μετανάστες εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία τους από τη μια, και από την άλλη συντηρούν τα φαινόμενα παθογένειας και δημιουργίας συνθηκών διαφθοράς στη δημόσια υπηρεσία.

5.3.2 Προτάσεις βελτίωσης του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έναντι των μεταναστών.

Στη παρούσα ενότητα διατυπώνονται προτάσεις βελτίωσης που στόχο έχουν να συμβάλλουν στην επίλυση οργανωτικών κυρίως ζητημάτων προκειμένου οι Δήμοι να παράσχουν ποιοτικές και αναβαθμισμένες υπηρεσίες στους αλλοδαπούς δημότες τους αλλά και να εκπονήσουν δράσεις και να δημιουργήσουν τους

---

⁵Βλ. Γεωργούλας Σ., Η νέα μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 45-47.

μηχανισμούς προς την κατεύθυνση της κοινωνικής τους ένταξης και ενσωμάτωσης.

- Η πολιτική βούληση ενός Δήμου αποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση στην προσπάθεια αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού των παρεχόμενων προς τους αλλοδαπούς δημότες του υπηρεσιών. Η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (Κ.Ε.Δ.Ε.) οφείλει να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο συντονίζοντας όλους τους Δήμους της χώρας προκειμένου να διασφαλίσει ενιαία αντιμετώπιση στη χάραξη της μεταναστευτικής τους πολιτικής.
- Η Κ.Ε.Δ.Ε. οφείλει να αναλάβει δράσεις προς τις εξής κατευθύνσεις: 1) Δημιουργία κλίματος συνεργασίας και συναντίληψης μεταξύ των Δήμων, Υπουργείου και λοιπών φορέων εμπλεκόμενων στη χάραξη της μεταναστευτικής πολιτικής, 2) Ανταλλαγή τεχνογνωσίας, δεδομένων και εμπειριών πάνω στο θέμα, 3) Διευκόλυνση των διαδικασιών που κρίνονται κάθε φορά αναγκαίες για τη βελτίωση των παρεχόμενων από τους Δήμους υπηρεσιών στους αλλοδαπούς κατοίκους τους, αλλά ταυτόχρονα ενδυνάμωση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης, 4) Τη διεκδίκηση πρόσθετης χρηματοδότησης για την ικανοποίηση των αυξημένων αναγκών σε υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό και προγράμματα ένταξης, αλλά και ταυτόχρονα ορθολογική και δίκαιη διαχείριση και κατανομή τους.⁶
- Απαραίτητη κρίνεται η έρευνα και καταγραφή από τους Δήμους του αριθμού και των ιδιαίτερων στοιχείων των μεταναστών που διαβιούν στην περιοχή ευθύνης τους, αλλά και η κατασκευή μητρώου Αλλοδαπών βασισμένο στα στοιχεία από τη μέχρι τώρα επικοινωνία και εξυπηρέτηση των αλλοδαπών από τους Δήμους. Η επεξεργασία των στοιχείων που θα προκύψουν από την έρευνα θα συμβάλλει στον καλύτερο σχεδιασμό και την υλοποίηση πρωτοβουλιών και δράσεων από την μεριά τους.

---

⁶Βλ. Καβουνίδης Τζ., Κόντης Αντ., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Μετανάστευση στην Ελλάδα : Εμπειρίες – Πολιτικές Προοπτικές, εκδ. ΙΜΕΠΟ, Αθήνα 2008, σελ 47.

5.4 Υπηρεσίες μιας στάσης (One Stop Shop).

Στα πλαίσια της Διοικητικής Ανασυγκρότησης της χώρας και με το Ν.4018/2011, ΦΕΚ Α'215/30-09-2011 με τίτλο «Αναδιοργάνωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους ασφάλειας, ρυθμίσεις θεμάτων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλες αρμοδιότητες του Υπουργείου Εσωτερικών» και με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του νόμου, ιδρύονται στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις **«Υπηρεσίες μιας στάσης»** με αρμοδιότητα την παραλαβή των αιτήσεων υπηκόων τρίτων χωρών, τη χορήγηση ή ανανέωση αδειών διαμονής τους καθώς και επίδοση των σχετικώς εκδιδόμενων αποφάσεων. Για το σκοπό αυτό, η εν λόγω αρμοδιότητα (παραλαβής των ανωτέρω αιτήσεων) μεταφέρεται από τους Δήμους της χώρας στις Υπηρεσίες Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, στη χωρική αρμοδιότητα των οποίων αυτοί υπάγονται.

Η παρούσα εγκύκλιος ρυθμίζει τόσο τη διαδικασία που θα ακολουθείται από τις ιδρυόμενες υπηρεσίες μιας στάσης, όσο και για τη διαδικασία που θα ακολουθείται από τις υπηρεσίες Αλλοδαπών των Δήμων, μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία μετάπτωσης όλων των Διευθύνσεων Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων σε Υπηρεσίες μιας Στάσης.

5.5 Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών (Σ.Ε.Μ.).

5.5.1 Περιγραφή των Σ.Ε.Μ.

Το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών αποτελεί συμβουλευτικό όργανο στο επίπεδο του Δήμου. Σκοπός της λειτουργίας του είναι η παροχή συμβουλευτικής σε θέματα μετανάστευσης τόσο για τους αιρετούς όσο και για τους αλλοδαπούς σε τοπικό επίπεδο συνιστώντας ένα αντιπροσωπευτικό σώμα. Συστάθηκαν με το

άρθρο 78 του Ν.3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης».

Αντικείμενο και σκοπός της σύστασής του ήταν η αναζήτηση των δυσχερειών που συναντούν οι αλλοδαποί μόνιμοι κάτοικοι του δήμου αναφοράς κατά τη διαδικασία ενσωμάτωσής τους στην τοπική κοινωνία, τις σχέσεις τους με τις αρχές του Δήμου, την υποβολή προτάσεων προς το Δημοτικό Συμβούλιο για την υιοθέτηση πρωτοβουλιών προς την κατεύθυνση της καλύτερης δυνατής ενσωμάτωσής τους στην τοπική κοινωνία, και κατά συνέπεια της αντιμετώπισης των ζητημάτων που τους απασχολούν, μέσα από την ίδρυση και λειτουργία συμβουλευτικών δομών από τις υπηρεσίες του Δήμου αλλά και την ανάληψη πρωτοβουλιών ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των πολιτών προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής των κατοίκων του Δήμου.

Η επίτευξη αμφίδρομης σχέσης ενημέρωσης και επικοινωνίας των Σ.Ε.Μ. με την τοπική κοινωνία επιβάλλεται να είναι πολύπλευρη και διαρκής. Το Σ.Ε.Μ. αποτελεί το όργανο με το οποίο οι αλλοδαποί κάτοικοι του Δήμου εκφράζουν τις απόψεις και τα παράπονά τους, εκπροσωπείται η φωνή τους και υπερασπίζονται τα συμφέροντά τους, Κατά συνέπεια ο διάυλος επικοινωνίας των Δημοτικών αρχών και των μεταναστών απαιτείται να είναι συνεχής, ουσιαστικός και διαρκώς ανοικτός⁷.

5.5.2 Στόχοι των Σ.Ε.Μ.

Οι κυριότεροι στόχοι των Σ.Ε.Μ. είναι :

- Η κινητοποίηση των μεταναστών προκειμένου να έχουν ενεργή συμμετοχή στα κοινά του τόπου,
- Η ενθάρρυνση της αλληλεπίδρασης των αλλοδαπών με τους γηγενείς κατοίκους αλλά και με τους θεσμοθετημένους φορείς του Δήμου.

---

⁷Βλ. Φούσκας Θεόδωρος (επιμέλεια), Τα τοπικά συμβούλια ένταξης μεταναστών των ευρωπαϊκών χωρών, για την Ε.Π.Ε.Κ.Σ.Α. και ΔΙΑΣΤΑΣΗ Α.Ε., Αθήνα 2012, σελ 41-43.

Βάσει των ιδιαιτεροτήτων και των ξεχωριστών συνθηκών κάθε Δήμου ο ρόλος του Σ.Ε.Μ. είναι να αναλαμβάνει δράσεις που :

- Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη αρμονικών σχέσεων των αλλοδαπών με τις αρχές του Δήμου,
- Επιχειρούν να προλαμβάνουν αλλά και να καταπολεμούν κάθε μορφή ρατσισμού και ξενοφοβίας,
- Επιδιώκουν την ανάπτυξη μιας πολυπολιτισμικής κουλτούρας στην πόλη,
- Είναι θεματοφύλακες των δικαιωμάτων των αλλοδαπών στην εκπαίδευση, την εργασία, την υγεία, και την κοινωνική ένταξη και
- Επιδιώκουν την ένταξη των μεταναστών στους δικαιούχους των κοινωνικών υπηρεσιών του Δήμου.

5.5.3 Διαδικασία Συγκρότησης των Σ.Ε.Μ.

Τα Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών απαρτίζονται από πέντε έως έντεκα μέλη σύμφωνα με το Δημοτικό Συμβούλιο. Αποτελείται από μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, εκπροσώπους των μεταναστών, αλλά και εκπροσώπους συλλογικοτήτων που εμπλέκονται σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων των αλλοδαπών και κοινωνικής τους ένταξης. Οι μετανάστες που αποτελούν μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου συμμετέχουν αυτοδίκαια στο ΣΕΜ. Τα άλλα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου προτείνονται αρχικώς από τον Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου και κατόπιν εκλέγονται σε ανοιχτή ψηφοφορία βάσει του Κανονισμού Ίδρυσης και Λειτουργίας του ΣΕΜ. Στο Συμβούλιο τέλος συμμετέχουν και οι εκπρόσωποι των ομάδων μεταναστών που διαμένουν μόνιμα στα γεωγραφικά όρια του Δήμου⁸.

---

⁸Βλ. Ομάδα επιστημονικών στελεχών της Επιστημονικής Εταιρείας, Οδηγός – πλαίσιο συγκρότησης συμβουλίων ένταξης μεταναστών, για την Ε.Π.Ε.Κ.Σ.Α. και ΔΙΑΣΤΑΣΗ Α.Ε. Αθήνα 2012, σελ. 14-17.

5.5.4 Λειτουργία των Σ.Ε.Μ.

Κάθε Δήμος έχει τη δυνατότητα να συστήσει Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και να λειτουργεί υπό τη σκέπη του. Η συνδρομή του Δήμου για τη λειτουργία του ΣΕΜ είναι τόσο υλικοτεχνικής φύσης όσο και διοικητικής υποστήριξης της λειτουργίας του. Οπότε ο Δήμος παρέχει τόσο διοικητικούς και άλλους πόρους για την εύρυθμη λειτουργία τους όσο και τους εξασφαλίζει στέγη παρέχοντας χώρο για τη διεξαγωγή των συνεδριάσεων του Οργάνου τους. Η συχνότητα των συνεδριάσεων του ΣΕΜ προβλέπεται από τον Κανονισμό Λειτουργίας όπως αυτός έχει εγκριθεί από το Δημοτικό Συμβούλιο. Οι αποφάσεις του ΣΕΜ έχουν συμβουλευτικό και όχι δεσμευτικό χαρακτήρα για τον εκάστοτε Δήμο. Κατά συνέπεια οι εισηγήσεις που υποβάλλονται δεν είναι δεσμευτικές για το Δημοτικό Συμβούλιο.

Υπό την προϋπόθεση το ΣΕΜ να συσταθεί σε σώμα καλείται από το Δημοτικό Συμβούλιο εντός τριών το πολύ μηνών να εκπονήσει Πρόγραμμα Δράσης. Στο Πρόγραμμα Δράσης εκθέτονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ομάδες των μεταναστών στα όρια του Δήμου και αξιολογείται και καταρτίζεται το πλάνο δράσεων κατά σειρά προτεραιότητας.

Η δημιουργία σταθερού μηχανισμού καταγραφής και αξιολόγησης του βαθμού ενσωμάτωσης των μεταναστών στην τοπική κοινωνία στα πλαίσια λειτουργίας των ΣΕΜ κρίνεται επιβεβλημένη. Η αξιολόγηση των διαδικασιών θα συμβάλει στην ολοκληρωμένη κατάρτιση Σχεδίου Δράσης προς την κατεύθυνση της βελτιστοποίησης των αναγκαίων μέτρων που απαιτούνται.⁹

---

⁹Βλ. Ομάδα επιστημονικών στελεχών της Επιστημονικής Εταιρείας, Σύσταση και Λειτουργία των συμβουλίων ένταξης μεταναστών, για την Ε.Π.Ε.Κ.Σ.Α. και ΔΙΑΣΤΑΣΗ Α.Ε., Αθήνα 2012, σελ. 60-63.

5.6 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής πραγματικότητας.

Αναμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού προβλήματος είναι καθοριστικός. Πρώτον η τοπική κοινωνία είναι αυτή που έρχεται σε άμεση επαφή με το μετανάστη. Ουσιαστικά την τοπική κοινωνία αντιλαμβάνεται ως νέα πατρίδα γιατί σ' αυτή επιδιώκει να ενταχτεί και να γίνει μέλος της. Είναι εκεί που οργανώνονται οι διαπροσωπικές σχέσεις, οι εργασιακές συνθήκες καθώς και οι σχέσεις τους με τους ομοεθνείς και τους συγγενείς και φίλους. Στην τοπική κοινωνία είναι που καλείται να προσαρμοστεί και να κοινωνικοποιηθεί στα νέα δεδομένα. Στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας προκύπτουν οι αντιδράσεις, οι συγκρούσεις, οι παρεξηγήσεις και οι αποκλεισμοί που διαμορφώνουν την εικόνα του στην κοινωνία, αλλά και την εικόνα που ο ίδιος έχει σχηματίσει για τον τόπο υποδοχής του.

Από τις ελάχιστες έρευνες και δημοσκοπήσεις που διενεργήθηκαν στη χώρα τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, προκύπτει ότι το μείζον πρόβλημα όσον αφορά τη σχέση των Ελλήνων με τους αλλοδαπούς, έχει τις ρίζες του στην απουσία ενημέρωσης, διάθεσης για γνωριμία και επαφή. Οι απαντήσεις των Ελλήνων στις εν λόγω έρευνες ευθυγραμμίζονται με τα στερεότυπα και την κατασκευασμένη εικόνα που τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβάλλουν για το θέμα.

Αξίζει να γίνει αναφορά στην έρευνα που διεξήγαγε ο Δήμος Ρέντη, όπου ο αριθμός των μεταναστών είναι ιδιαίτερα υψηλός, σε αναλογία 1 προς 5. Τα ευρήματα της έρευνας είναι διαφωτιστικά όσον αφορά τις γνώμες και τις αντιλήψεις που οι δημότες έχουν σχηματίσει για τους αλλοδαπούς συνδημότες τους. Οι 6 από τους 10 έχουν σχηματίσει θετική εικόνα για τους μετανάστες με τους οποίους έχουν προσωπική επαφή και γνωριμία, που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη ενημέρωσης και επαφής δημιουργεί το ζήτημα. Ενώ τη μεγάλη πλειοψηφία των αλλοδαπών στο Δήμο αποτελούν οι υπήκοοι Πακιστάν, η εικόνα των κατοίκων είναι ότι οι Αλβανικής καταγωγής μετανάστες αποτελούν την πλειοψηφία. Έχοντας ως γνώμονα τις άδειες παραμονής το 47% των μεταναστών είναι Πακιστανοί, το 23% Αλβανοί, το 9% Αιγύπτιοι και ακολουθούν άλλες εθνικότητες με χαμηλότερα ποσοστά. Οι κάτοικοι πιστεύουν κατά 74,3% ότι στη γειτονιά τους ζουν μετανάστες από την Αλβανία.

Από τις έρευνες που καταγράφουν τη γνώμη των μεταναστών, παρατηρείται μια απομόνωση και αποξένωσή τους από την τοπική κοινωνία, ιδιαίτερα στους μεγάλους Δήμους της χώρας, καθώς επίσης έντονη καχυποψία και φοβικά σύνδρομα απέναντι στους Έλληνες. Από την έρευνα προκύπτει ότι μόνο το 5% των μεταναστών θεωρούν ότι όλοι οι Έλληνες είναι φιλικά προσκείμενοι απέναντί τους, ενώ το 48% ότι λίγοι είναι οι Έλληνες οι οποίοι τρέφουν φιλικά αισθήματα γι' αυτούς και το 2% θεωρεί ότι κανένας Έλληνας δεν έχει θετική γνώμη γι' αυτούς. Ένα άλλο στοιχείο που προκύπτει είναι ότι οι μετανάστες δεν αισθάνονται ιδιαίτερα ασφαλείς στη χώρα μας. Σε ποσοστό 7% νιώθουν πολύ ασφαλείς, 27% αρκετά ασφαλείς, 45% όχι και πολύ και 20% τελείως ανασφαλείς (Ελευθεροτυπία 13-11-2005). Από τις παραπάνω έρευνες προκύπτει μια διάχυτη δυσπιστία τόσο από την πλευρά των Ελλήνων όσο και των μεταναστών. Με βάση τα δεδομένα των ερευνών, ενώ από τη μια ένας όλο και αυξανόμενος αριθμός μεταναστών επιθυμεί να διαμείνει μόνιμα στη χώρα από την άλλη το 65% δεν αισθάνεται ασφάλεια. Την ίδια αμφιλεγόμενη στάση διαπιστώνουμε και από την πλευρά των Ελλήνων έναντι των μεταναστών. Ενώ τα ευρήματα των δημοσκοπήσεων φανερώουν αυξημένα ποσοστά ξеноφοβίας και στερεότυπων αντιλήψεων και απόψεων σε σχέση με τους μετανάστες, την ίδια ώρα σε πανελλήνια σφυγμομέτρηση του ΕΚΕΜΕ (Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών, Νοέμβριος 2003), η πλειοψηφία των Ελλήνων έχει θετική άποψη σε σχέση με τα δικαιώματα που πρέπει να απολαμβάνουν οι αλλοδαποί στη χώρα, το 11,49% επιθυμεί την πολιτογράφηση τους σε ένα χρόνο από την εγκατάστασή τους, το 33,4% μετά από 5 χρόνια, το 15,62% μετά από 10 χρόνια και ένα 4,03% μετά από 20 χρόνια παραμονής τους. Σε σχέση με τα πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών, το 41,65% συμφωνεί να έχουν πρόσβαση στα ανώτατα αξιώματα, το 45,09% έχει θετική άποψη σε σχέση με το δικαίωμά τους στην πολιτική διαδικασία, ενώ το 36,94% τάσσεται υπέρ της εκπροσώπησής τους στο Εθνικό Κοινοβούλιο.

Κατά συνέπεια η αποκρυσταλλωμένη εικόνα που προκύπτει από τις έρευνες δεν χρήζει απλοϊκής ερμηνείας και ανάγνωσης. Γεγονός είναι τόσο η αντιφατική στάση των Ελλήνων όσο και των μεταναστών. Από τα συμπεράσματα των ερευνών προκύπτει πόσο άστοχοι είναι οι ισχυρισμοί ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι έτοιμη και είναι ανώριμη, ισχυρισμοί που αποτελούν φτηνή δικαιολογία προκειμένου να μην αναληφθούν δράσεις για το θέμα. Για μια ακόμη φορά οι πολίτες βρίσκονται πολλά βήματα μπροστά από την επίσημη πολιτεία σε απόψεις, θέσεις και συμπεριφορές καθιστώντας επιτακτική την ανάληψη δράσεων από την πλευρά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης προκειμένου να διασφαλιστεί και να καλλιεργηθεί η συνοχή και η ανοχή από την κοινωνία.

5.7 Αποτίμηση της Μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας.

Οι μετανάστες οι οποίοι αφίχθησαν στη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι κατά βάση Αλβανικής καταγωγής, έχουν σε μεγάλο βαθμό ενταχθεί στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα, ουσιαστικά με τη δική τους προσπάθεια και βούληση. Κατά το παρελθόν η προσπάθεια ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία ήταν περισσότερο μια προσωπική τους υπόθεση και όχι προϊόν της επίσημης πολιτείας. Η όσο το δυνατόν καλύτερη ένταξη των αλλοδαπών στην εργασιακή πραγματικότητα της χώρας, τους προστατεύει πρωτίστως από τις όποιες εργασιακές αυθαιρεσίες και την εκμετάλλευση και αφετέρου τους προτρέπει να επιθυμούν τη μόνιμη διαμονή τους στη χώρα, με τα πλεονεκτήματα που αυτό συνεπάγεται. Η αποτελεσματικότερη αφομοίωση των μεταναστών αποτρέπει τη δημιουργία προβλημάτων και εντάσεων και λειτουργεί ευεργετικά και προς τις δύο κατευθύνσεις.

Προσπαθώντας να προβούμε σε μια αποτίμηση της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας, με εξαίρεση το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης (Λευκή κάρτα), διαπιστώνουμε ότι διαπνέονται από την ίδια φιλοσοφία. Χαρακτηριστικό γνώρισμα των προγραμμάτων νομιμοποίησης είναι η χορήγηση περιορισμένης διάρκειας αδειών διαμονής και ανανέωσής τους, που οδηγεί στη νομιμοποίηση των ίδιων μεταναστευτικών ομάδων οι οποίοι διαρκώς εναλλάσσονται μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας. Η υποχρεωτικότητα της ασφαλιστικής κάλυψης των μεταναστών ως προαπαιτούμενο για τη χορήγηση της άδειας παραμονής τους, ενώ θα έπρεπε να βαρύνει τον εργοδότη μετακυλύεται στους ίδιους, αδυνατώντας σε μεγάλο βαθμό να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους και κατά συνέπεια δυσχεραίνοντας τη δυνατότητα ανανέωσης της άδειας παραμονής τους.

Το διαρκώς μεταβαλλόμενο και δυσεφάρμοστο νομικό πλαίσιο ενισχύει τη γραφειοκρατία και την αδιαφάνεια καθιστώντας προβληματική και την εργασία των δημόσιων λειτουργών αλλά και των μεταναστών, υποθάλποντας φαινόμενα διαφθοράς και κακοδιοίκησης.

Έχοντας παρέλθει σχεδόν τρεις δεκαετίες από τη μαζική άφιξη μεταναστών στη χώρα, η ασκούμενη μεταναστευτική πολιτική αδυνατεί να δώσει λύσεις τόσο για την τακτοποίηση των μεταναστών υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται

στη χώρα, όσο και για εκείνους που θα αφιχθούν στο μέλλον. Οι κύριες δυσχέρειες εντοπίζονται στη δυνατότητα νόμιμης εισόδου των μεταναστών προκειμένου να εργαστούν, αλλά και μετά τη νομιμοποίησή τους αφού αδυνατούν να ανταποκριθούν λόγω των δυσμενών συνθηκών στην αγορά εργασίας στους όρους που απαιτούνται προκειμένου να ανανεώσουν την άδεια που ήδη κατέχουν.

Η παρατεταμένη οικονομική κρίση που έχει ενσκήψει στη χώρα τα τελευταία χρόνια έχει δυσχεράνει περαιτέρω την προσπάθεια των μεταναστών για επιβίωση και νομιμοποίηση καθώς η κρίση τους αγγίζει άμεσα, εκτοξεύοντας την ανεργία στις τάξεις τους, ενθαρρύνοντας την ανασφάλιστη εργασία και επιδεινώνοντας τις ήδη προβληματικές εργασιακές σχέσεις και συνθήκες, μη εξασφαλίζοντας παράλληλα από την πολιτεία ένα δίχτυ κοινωνικής προστασίας στην ευάλωτη αυτή κοινωνική ομάδα, ωθώντας την ουσιαστικά στην έξοδο της ή στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Κατά συνέπεια καθίσταται επιτακτική η ανάγκη χάραξης μιας σύγχρονης, αποτελεσματικής και ευέλικτης μεταναστευτικής πολιτικής που θα ανταποκρίνεται στις εξαιρετικά δυσμενείς οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης στην Ελλάδα, πάντα σε συνεργασία και συντονισμό με την εκπεφρασμένη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το θέμα που είναι κοινό για όλα τα κράτη – μέλη τα οποία επηρεάζει άλλα περισσότερο και άλλα λιγότερο.

Ως εκ τούτου, συμπεραίνουμε ότι οι μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών – μελών της Ε.Ε δεν είναι εναρμονισμένες που σημαίνει ότι δεν υπάρχει μια ενιαία μεταναστευτική πολιτική, καθώς τα μέλη της Ένωσης δεν έχουν ακόμα τη βούληση να εκχωρήσουν μέρος της εθνικής τους κυριαρχίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ενώ τα κράτη – μέλη διατηρούν το δικαίωμα να ελέγχουν τον όγκο των μεταναστών που θα επιτρέψουν να εισέλθει στην επικράτειά τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφασίζει τους όρους νόμιμης εισόδου και διαμονής. Επομένως η Ε.Ε. μπορεί να παίξει μόνο υποβοηθητικό ρόλο προς τα κράτη – μέλη, συνδράμοντας και ενισχύοντάς τους οικονομικά.

Παρά ταύτα, η ανομοιομορφία και ανομοιογένεια στο εσωτερικό της Ένωσης δεν καθιστά δυνατή προς το παρόν την άσκηση κοινής μεταναστευτικής πολιτικής και πολιτικής ασύλου. Ενώ καταβάλλονται προσπάθειες σε θεσμικό τουλάχιστον επίπεδο, οι αδυναμίες και οι αβελτηρίες δεν έχουν ακόμη τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Καταλήγοντας οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η βέλτιστη αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου δεν μπορεί να επιτευχθεί μεμονωμένα από τα κράτη - μέλη. Η χάραξη και υλοποίηση κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής στις μέρες μας, λόγω της έντασης του φαινομένου καθίσταται επιτακτική ανάγκη για το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι η αποσπασματική αντιμετώπισή του είναι συνήθως αναποτελεσματική και περιπλέκει παρά επιλύει τα πολύπλοκο και δυσεπίλυτο αυτό θέμα.

Πηγή : Lesvos News.gr

Συμπεράσματα

Η μετανάστευση αποτελεί μια διαρκή διαδικασία, συνυφασμένη με την ανθρώπινη δραστηριότητα, καθώς λαμβάνει χώρα από αρχαιοτάτων χρόνων. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα στους ανθρώπους να μετρούν και να εκτιμούν τις επιπτώσεις της στις χώρες υποδοχής, τόσο σε οικονομικό, όσο και σε γενικότερα κοινωνικό επίπεδο.

Οι επιδράσεις της μετανάστευσης στη χώρα υποδοχής είναι δυνατόν να αποτιμηθούν σε διάφορα επίπεδα. Στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής εργασίας έγινε προσπάθεια εστίασης αρχικά, στα ποσοτικά δεδομένα που σχετίζονται με τον αριθμό των μεταναστών στην Ελλάδα. Όπως παρουσιάστηκε, ο αριθμός των μεταναστών στη χώρα ως ποσοστό του συνολικού της πληθυσμού σήμερα, δεν αποτελεί εξαίρεση σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και του ΟΟΣΑ. Μια σημαντική διαφορά έγκειται στο ότι στη Ελλάδα, υπάρχει χαμηλότερο ποσοστό μεταναστών από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υψηλότερο ποσοστό μεταναστών από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, όπως και της Ιταλίας ή της Ισπανίας, είναι τέτοια που ευνοεί την προσέλευση και την παραμονή σε αυτήν ατόμων που προέρχονται από αφρικανικές ή αραβικές χώρες.

Μια σημαντική επίδραση είναι επίσης, αυτή που αναφέρεται στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, μετά το 1990, οπότε και πρακτικά ξεκίνησε η Ελλάδα να λειτουργεί ως χώρα υποδοχής μεταναστών, αυτοί που έρχονταν στην Ελλάδα απασχολούνταν κυρίως στον κατασκευαστικό κλάδο και γενικότερα στην μεταποίηση. Ωστόσο, η παρατεταμένη οικονομική κρίση επέφερε ριζικές αλλαγές και στον τομέα αυτό, καθώς οι μετανάστες μετά το 2010 στράφηκαν προς την γεωργία, καθώς ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας δέχτηκε ισχυρότατα πλήγματα. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι τόσο πριν, όσο και μετά την οικονομική κρίση, ο μέσος μισθός των μεταναστών ήταν περίπου

30% χαμηλότερος σε σχέση με τον αντίστοιχο μισθό των Ελλήνων γηγενών. Ένα ακόμη στοιχείο που θα πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό και που αποτελεί αναγκαστικά έναν σημαντικό περιορισμό τόσο της παρούσας έρευνας, αλλά ίσως και όλων των αντίστοιχων ερευνών που ασχολούνται με την ποσοτική μέτρηση πτυχών της οικονομικής δραστηριότητας των μεταναστών έγκειται στο γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό αυτής δεν είναι δυνατόν να αποτυπωθεί σε έρευνες, καθώς λαμβάνει χώρα παράνομα. Ενδεικτική της πιθανής στρέβλωσης των αποτελεσμάτων τέτοιων ερευνών είναι η διατύπωση των Ζωγραφάκη & Κασίμη (2014), οι οποίοι κατά τον υπολογισμό του ύψους των μισθών των μεταναστών στην Ελλάδα το 2008 και το 2013 σημειώνουν ότι τα στοιχεία αφορούν περίπου 350.000 υπηκόους τρίτων χωρών εγγεγραμμένους στα μητρώα των δημόσιων υπηρεσιών της χώρας, τη ίδια στιγμή που εκτιμήσεις κάνουν λόγο ότι στην Ελλάδα το συγκεκριμένο διάστημα βρίσκονταν περίπου 1.200.000 μετανάστες.

Αναφορικά με την επίδραση των μεταναστών στα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας, όσο και παγκοσμίως, η έρευνα έδειξε ότι αυτή δεν θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική καθώς τόσο η επιβάρυνση, όσο και η ελάφρυνση που προκύπτει από την οικονομική δραστηριότητα των μεταναστών αποτελεί ένα πολύ μικρό κλάσμα του συνολικού οικονομικού μεγέθους των δημόσιων πολιτικών.

Ωστόσο από την άλλη οι μετανάστες καλούνται να ξεπεράσουν μια πληθώρα προβλημάτων, στερεοτύπων, προκαταλήψεων και γραφειοκρατίας. Το δαιδαλώδες και προβληματικό νομοθετικό πλαίσιο που καθίσταται πρακτικά ανεφάρμοστο δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην πράξη τόσο στους δημόσιους λειτουργούς όσο και στους μετανάστες στους οποίους απευθύνεται.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση από την πλευρά της δεν κατάφερε να εκπονήσει και να υλοποιήσει Κοινωνικά Προγράμματα ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών στην τοπική κοινωνία. Από την άλλη η έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού στη μεταναστευτική πολιτική της χώρας, ο ανεπαρκής συντονισμός των συναρμόδιων υπηρεσιών και η ανεπάρκεια πόρων συνιστούν ένα προβληματικό πλαίσιο λειτουργίας τόσο για την πλευρά της διοίκησης όσο και των μεταναστών.

Προκειμένου να εκλείψουν οι διακρίσεις εις βάρος των μεταναστών και να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν ομαλότερη ένταξή τους στην κοινωνία, κρίνεται απαραίτητο να αναληφθούν πρωτοβουλίες και δράσεις μέσω Προγραμμάτων ενθάρρυνσης της συμμετοχής των μεταναστών στην κοινωνική ζωή και διασφαλίζοντας την ίση μεταχείριση και αντιμετώπισή τους από την επίσημη πολιτεία. Καθοριστικό ρόλο οφείλει να διαδραματίσει η εκπαίδευση προς την κατεύθυνση της ανοχής και της αποδοχής στη διαφορετικότητα και την ποικιλομορφία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να σημειωθεί ότι καθώς η μετανάστευση αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι θα εκλείψει στο μέλλον. Σε κάθε περίπτωση, επιβάλλεται από τις χώρες υποδοχής να οριοθετήσουν, στον βαθμό που αυτό είναι εφικτό, τους τρόπους προσαρμογής των νέων μεταναστών στην νέα πραγματικότητα, τηρώντας πάντα τις βασικές αρχές του ουμανισμού, ο οποίος αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της δυτικής κουλτούρας. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 70% των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας αποτελείται από μετανάστες πείθει και τον πλέον σκεπτικιστή, ότι η Ευρώπη ως ήπειρος, αλλά και η Ελλάδα ως χώρα εισόδου μεταναστών, είναι στο κατώφλι μιας νέας εποχής. Κατά συνέπεια το μεταναστευτικό είναι ένα ζήτημα που μας αφορά όλους και οφείλουμε να το αντιληφθούμε έγκαιρα διότι το ρευστό κοινωνικό – οικονομικό περιβάλλον καθιστά τους πάντες ευάλωτους και “εν δυνάμει μετανάστες”. Όσο πιο έγκαιρα το αντιληφθούμε και λειτουργήσουμε με γνώμονα τον ανθρωπισμό, την αμοιβαιότητα και το σεβασμό στη διαφορετικότητα τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να κερδίσουμε τόσο οι ημεδαποί πολίτες όσο και η μετανάστες απ’ αυτή τη συνύπαρξη.

Βιβλιογραφία

Alesina, A., Miano, A., Stantcheva, S. (2018). Immigration & Redistribution. NBER Working Paper, 24733. Available at: http://www.antonioacasella.eu/nume/Alesina_June2018.pdf. [4/11/2018].

Andrienko, Y., Guriev., S. (2004). Determinants of Interregional Labour Mobility in Russia. *Economics of Transition*. 12(1): 1-27.

Boheim, R., Taylor, M. (2007). From the Dark End of the Street to the Bright Side of the Road? The Wage Returns to Migration in Britain. *Labour Economics*. 14: 99-117.

Borjas, J., Bronars, S., Trejo, S. (1992). Self-Selection and Internal Migration in the United States. *Journal of Urban Economics*. 32: 159-185.

Brettell, B., Hollifield, G. (2000). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. London: Routledge.

DaVanzo, J. (1978). Does Unemployment Affect Migration? – Evidence from Microdata. *Review of Economics and Statistics*. 60: 504-514.

Eliasson, K., Lindgren, U., Westerlund, O. (2003). Geographical Labour Mobility: Migration or Commuting? *Regional Studies*. 37(8): 827-837.

Eurostat. (2015). Migration and migrant population statistics. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics. [11/10/2018].

Garcia-Ferrer, A. (1980). Interactions Between Internal Migration, Employment Growth and Regional Income Differences in Spain. *Journal of Development Economics*. 7: 211-229.

Greenwood, M. (1969). An Analysis of the Determinants of Geographical Labour Mobility in the United States. *Review of Economics and Statistics*. 51: 189-194.

Greenwood, M., Ladman, J., Siegel, B. (1981). Long-Term Trends in Migratory Behaviour in a Developing Country: The Case of Mexico. *Demography*. 18: 369-389.

Herzog, H., Schlottmann, A., Boehm, T. (1993). "Migration as Spatial Job-Search: A Survey of Empirical Findings. *Regional Studies*. 27(4): 327-340.

Lansing, B., Morgan, J. (1967). The Effect of Geographical Mobility on Income. *Journal of Human Resources*. 2: 449-460.

Liebig, T.,J. Mo (2013). The Fiscal Impact of Immigration in OECD Countries. International Migration Outlook 2013. Available at: http://www.globalmigrationgroup.org/system/files/Liebig_and_Mo_2013.pdf. [19/10/2018].

Long, H. (1974). Women's Labour Force Participation and the Residential Mobility of Families. *Social Forces*. 52: 342-348.

Lucas, B. (1997). Internal Migration in Developing Countries. Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/9b72/e68747002d21c5313d9361f5ad6409b35bf9.pdf>. [2/9/2018].

Masters, S. (1972). Are Black Migrants from the South to the Northern Cities Worse Off than Blacks Already There? *Journal of Human Resources*. 7: 411-423.

Mavridis, S. (2017). Greece's Economic and Social Transformation 2008-2017. *Social Sciences*. 7(9): 1-14.

Mincer, J. (1978). Family Migration Decision. *Journal of Political Economy*. 86(5): 749-773.

Mitchell, W. (2008). Migration and Labour Market Outcomes by Skill in Australia. Available at: https://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/assets/documents/hilda-bibliography/conference-papers-lectures/2008/Mitchell_AFPC_mtg_1008.pdf. [1/9/2018].

OECD. (2014). Is Migration Good for Economy? Available at: <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf>. [14/10/2018].

Salvatore, D. (1980). A Simultaneous Equations Model of Internal Migration with Dynamic Policy Simulations and Forecasting: Italy, 1952-76. *Journal of Development Economics*. 7: 231-246.

Sandell, H. (1977). Women and the Economics of Family Migration. *Review of Economics and Statistics*. 59: 406-414.

Schwartz, A. (1973). Interpreting the Effect of Distance on Migration. *Journal of Political Economy*. 81 (5): 1153-1169.

Shaw, R. (1985). Intermetropolitan migration in Canada: Changing determinants over three decades. Toronto, Canada: NC Press Ltd.

Sjaastad, L. (1962). The Costs and Returns of Human Capital. *Journal of Political Economy*. 70: 80-89.

Stark, O. (1991). *The Migration of Labour*. Oxford: Blackwell.

Thanou, E., Goulas, A. (2017). Financial Crisis and Drain Brain: An investigation of the immigration intentions of Greek scientists. Conference paper. Available at:
https://www.researchgate.net/profile/Theodossiou_George/publication/316911273_FINANCIAL_CRISIS_AND_BRAIN_DRAIN_AN_INVESTIGATION_OF_THE_EMIGRATION_INTENTIONS_OF_GREEK_SCIENTISTS/links/5b5de14fa6fdccf0b2ff856a/FINANCIAL-CRISIS-AND-BRAIN-DRAIN-AN-INVESTIGATION-OF-THE-EMIGRATION-INTENTIONS-OF-GREEK-SCIENTISTS.pdf. [10/10/2018].

Todaro, P. (1969). A Model of Labour Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *American Economic Review*. 59: 138-148.

Wertheimer, R. (1970). *The Monetary Rewards of Migration within the US*. Washington, DC: The Urban Institute.

Yankow, J. (2003). Migration, Job Change, and Wage Growth: A New Perspective on the Pecuniary Return to Geographic Mobility. *Journal of Regional Science*. 43(3): 483-516.

ΕΛΣΤΑΤ. (2013). Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Αγοραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011. Διατίθεται στον διαδικτυακό τόπο: http://www.statistics.gr/documents/20181/1210503/A1602_SAM01_DT_DC_00_2011_03_F_GR.pdf/e1ac0b1c-8372-4886-acb8-d00a5a68aabe. [15/10/2018].

Ζωγραφάκης, Σ., Κασίμης, Χ. (2014). Ελληνική οικονομία και μετανάστες: Χτες, σήμερα, αύριο. Διατίθεται στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/sylltomos14/381-396%20Zografakis%202014.pdf>. [1/10/2018].

Μητράκος, Θ. (2013). Η συμβολή των μεταναστών στην ελληνική οικονομία: Μετά-ανάλυση των εμπειρικών ευρημάτων. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*. 8(2): 87-106.